

De liberalisering van de elektriciteitsmarkt in België

Els Deconinck en Wendy Gillard

1. INLEIDING

1.1. HISTORIEK

Na de Tweede Wereldoorlog was de toestand in Europa zeer schrijnend. Europa lag in ruïnes en het zag er niet naar uit dat het er op eigen kracht weer bovenop zou kunnen komen. Meer en meer groeide het besef dat men dringend een andere weg op moest, een weg die leidde naar meer integratie tussen de Europese staten. De Tweede Wereldoorlog had de zwakte van Europa aan het licht gebracht dat in schril contrast stond met de macht en de invloed van de nieuwe 'supermogendheden' de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie. Tegenover hun economische, militaire en politieke superioriteit stond een heterogeen, in verspreide slagorde optredend Europa. Een aantal politici in verschillende landen van Europa waren er dan ook van overtuigd dat de economische en politieke vereniging van landen de enige manier was om in de toekomst een volgende oorlog te vermijden. Een sterke economische afhankelijkheid tussen de Europese landen zou immers impliceren dat het voeren van oorlog minder interessant zou worden omwille van de economische implicaties ervan. In dit licht werd in 1951 door zes leden, België, West-Duitsland, Luxemburg, Frankrijk, Italië en Nederland samen de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal, de EGKS opgericht. Vervolgens werden in 1957 de Verdragen van Rome ondertekend, waarbij de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie (Euratom) en de Europese Economische Gemeenschap (EEG) werden opgericht.

Het EG-Verdrag van 1957¹ vermeldt in artikel 2 een aantal concrete doelstellingen van de gemeenschap evenals de instrumenten om deze doelstellingen te realiseren. Als eerste objectief wordt de instelling van een gemeenschappelijke markt vernoemd. Grondgedachte hier is het marktmechanisme te vergemeenschappelijkten voor de nationale markten van de lidstaten. De coördinatie van vraag en aanbod en het bepalen daardoor van de aanwending van schaarse middelen moeten zich niet meer afspelen binnen de grenzen van de nationale markten, doch dienen zich voor de markten van de verschillende lidstaten gezamenlijk te voltrekken, zodanig dat er binnen de gehele Gemeenschap één interne markt zou functioneren. Op die manier

¹ Verdrag van 25 maart 1957 tot oprichting van de Europese Gemeenschap, *B.S.*, 25 december 1957.

verwacht men een aantal economische voordelen te realiseren, zoals daar zijn schaalvergroting en specialisatie in kansrijke sectoren van het bedrijfsleven in de lidstaten. De versterkte concurrentie op de gemeenschappelijke markt dient daarbij als een prikkel tot grotere efficiency en productiviteitsverhoging, tot modernisering en innovatie².

Het EG-verdrag preciseert niet verder wat onder een gemeenschappelijke markt dient te worden verstaan, doch de contouren van de gemeenschappelijke markt worden verduidelijkt in artikel 3 van het Verdrag dat een nadere taakopdracht van de gemeenschap formuleert, waarbij onder u) te lezen valt dat ook maatregelen op het gebied van energie op het programma staan.

In 1992 deed de Commissie een voorstel tot het realiseren van een interne markt voor één van de belangrijkste energiebronnen, namelijk de elektriciteit³. Desalniettemin duurde het tot 1996 vooraleer de communautaire wetgever besliste om de elektriciteitsmarkten binnen de Europese Unie open te stellen voor mededinging. Dat deze historische beslissing voorafgegaan werd door een jarenlang proces van onderhandelingen behoeft uiteraard geen betoog. Meer dan acht jaar lang brak men zich het hoofd over hete hangijzers zoals enerzijds de marktform van het monopolie die in de meeste lidstaten de elektriciteitssector kenmerkte. Ook de marktorganisatie vormde een niet te verwaarlozen obstakel. De verschillende lidstaten hielden er namelijk zeer uiteenlopende organisatievormen op na, hetgeen de harmonisatie alleen maar kon bemoeilijken. Op 19 december 1996 was het grote moment aangebroken en zag Richtlijn 96/92/EG, alias de Eerste Elektriciteitsrichtlijn het daglicht⁴.

1.2. ALGEMENE LIBERALISERINGSLEER

Binnen de elektriciteitsmarkt wordt een onderscheid gemaakt tussen een aantal spelers van wie de positie grondig werd gewijzigd onder invloed van de liberalisering van de energiesector. Alvorens echter in te gaan op de concrete bepalingen van de Europese Elektriciteitsrichtlijn, geven wij in wat volgt een algemene liberaliseringsleer teneinde te verduidelijken om welke redenen bepaalde keuzes werden gemaakt. Liberalisering, of openbreken van de markt kan immers op verschillende manieren worden doorgevoerd, maar met betrekking tot de elektriciteitsmarkt dient rekening te worden gehouden met de specificiteit van de sector. Deze sector is namelijk net als de reeds eerder geliberaliseerde sector van de telecommunicatie, de transportsector en de

² LAUWAARS R.H. en TIMMERMANS C.W.A., *Europees recht in kort bestek*, Deventer, W.E.J. Tjeenk Willink, 1999, 175-176.

³ Voorstel voor een Richtlijn van de Raad betreffende gemeenschappelijke regels voor de interne markt voor elektriciteit, COM(91) 548, 21 februari 1992, *P.B.*, C 65/4 van 14 maart 1992.

⁴ Richtlijn 96/92/EG van het Europees Parlement en de Raad van 19 december 1996 betreffende gemeenschappelijke regels voor de interne markt voor elektriciteit, *PBL* 27, van 30 januari 1997, 20; CHELLINGSWORTH, T., *De liberalisering van de Belgische elektriciteitsmarkt*, SEW 2002, 82-92.

postdienstensector een *netwerkindustrie*, waar een onderscheid gemaakt moet worden tussen de infrastructuur enerzijds en de diensten die met behulp van die infrastructuur worden verleend anderzijds. Binnen zo'n netwerkindustrie dient men, teneinde tot een daadwerkelijke mededinging te komen, drie doelstellingen voor ogen te houden, namelijk de vrije keuze van de consument, de realisatie van concurrentie op het vlak van de productie en levering en het waarborgen van vrije toegang tot de netten⁵.

Vooreerst moeten de consumenten dus *vrij hun leverancier kunnen kiezen* en dat ook effectief doen. Van groot belang hierbij is te vermijden dat consumenten onlosmakelijk verbonden worden aan leveranciers, bijvoorbeeld door het sluiten van exclusieve langetermijncontracten. Deze dreigen in strijd te zijn met het mededingingsrecht, des te meer wanneer het gaat om een leverancier die een dominante positie bekleedt. Op hem rust de bijzondere verantwoordelijkheid zijn klanten niet te dwingen tot dergelijke langetermijncontracten, zoniet maakt hij immers misbruik van die machtspositie in de zin van artikel 82 van het EG-Verdrag en dreigt hij hiervoor te worden veroordeeld. We verwijzen hierbij naar de Gas Natural / Endesa case, die evenwel betrekking heeft op de gasmarkt, maar die ons inziens perfect transposeerbaar zou zijn naar de elektriciteitsmarkt. Gas Natural bezat op de Spaanse gasmarkt een monopolie en had met Endesa, dat in Spanje de leiderspositie inzake productie van elektriciteit bezat, een langetermijncontract inzake de levering van gas. Aldus voorzag Gas Natural in de totale gasbehoefte van Endesa, waardoor voor potentiële toetreders tot de Spaanse gasmarkt een aantrekkelijke klant, gezien het hoge gasverbruik van Endesa, niet meer vrij was om voor hen te kiezen. Gezien de bedenkingen van de Commissie voor de Mededinging, heeft men uiteindelijk het contract tussen Gas Natural en Endesa aangepast in die zin dat enerzijds het volume te leveren gas werd gereduceerd zodanig dat nog voldoende gas bij andere leveranciers moest worden gehaald en dat aldus Endesa toch nog een aantrekkelijke klant was voor potentiële toetreders. Anderzijds werd ook de duur van het contract verminderd. Aldus verhinderde Gas Natural niet langer dat een belangrijke verbruiker zoals Endesa vrij een leverancier kon kiezen, waardoor de toetreding door nieuwe leveranciers aantrekkelijker werd en werd er dus een eind werd gesteld aan een praktijk die de liberalisering geenszins ten goede kwam⁶.

Vervolgens is het ook noodzakelijk dat *concurrentie* wordt gerealiseerd op het vlak van de *levering en de productie*. Dit impliceert dat monopolies moeten worden vernietigd en exclusieve rechten moeten worden opgeheven of afgebouwd. Dit kan worden beschouwd als de moeilijkste opdracht van de

⁵ ALBERS, M., 'Energy liberalization and EC Competition law', *Ford I.L.J.*, 2002, 912.

⁶ Press Release, EU Commission, Commission closes investigation on Spanish Gas Company Gas Natural, IP/00/297(27/03/2001); <http://europa.eu.int/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/00/297&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>

liberalisering, des te meer daar de meeste lidstaten voor de liberalisering werden gekenmerkt door reeds jarenlang gevestigde monopolies, waarbij de productie & levering verticaal geïntegreerd waren in de transmissie en distributie van de elektriciteit. Aldus werden zij beschouwd als ware het éénzelfde activiteit. Bovendien werd men in de meeste lidstaten ook geconfronteerd met een zeer langzame groei van het verbruik⁷ en een sinds generaties opgebouwde overcapaciteit. Ter realisatie van deze doelstelling kan men bijvoorbeeld de bestaande monopolist opsplitsen in verschillende afzonderlijke entiteiten, teneinde het aantal leveranciers te doen toenemen.

Een belangrijk hekelpunt bij deze doelstelling zijn de overeenkomsten tussen producenten en leveranciers waarbij een producent wordt verplicht al zijn geproduceerde elektriciteit te verkopen aan één bepaalde leverancier die aldus een potentiële concurrent elimineert en een eigen monopoliepositie verkrijgt of behoudt. Dit was het geval in Frankrijk waar Electricité de France (EDF) een overeenkomst had met de Compagnie Nationale du Rhône (CNR). CNR leverde al de door haar geproduceerde elektriciteit aan EDF dat bijgevolg geen last kreeg van concurrentie daar zij de verkoop van de elektriciteit van CNR overnam. De Commissie heeft in deze zaak geëist dat de contractuele banden tussen beide partijen zouden worden doorgeknipt zodanig dat CNR zelf de functie van levering op zich zou gaan nemen en in competitie zou gaan treden met EDF. Een andere zaak waarbij EDF mogelijke competitie de das om deed was de EDF / EnBW case, waarin EDF samen met Zweckverband Oberschwäbische Elektrizitätswerke (OEW), een vereniging van negen districten in het zuidwesten van Duitsland de gezamenlijke zeggenschap over het Duitse elektriciteitsbedrijf Energie Baden-Württemberg AG (EnBW) zou verwerven. Deze transactie, zoals oorspronkelijk aangemeld bij de Commissie zou hebben geleid tot een versterking van de machtspositie van EDF op de Franse markt en zou er tevens voor zorgen dat EDF in Frankrijk minder wordt blootgesteld aan concurrentie. Het zou immers zijn positie in Duitsland kunnen gebruiken als een soort drukkingsmiddel teneinde rivalen af te schrikken in Frankrijk te komen concurreren. Uiteindelijk keurde de Commissie de transactie toch goed, doch onder voorbehoud van een aantal maatregelen die ervoor moesten zorgen dat voor EDF de concurrentie niet werd uitgeschakeld⁸. Vermelden we hierbij ook nog de zaak EDF / Louis Dreyfus waarin eveneens twijfel bestond over de verenigbaarheid van een geplande transactie met de idee van een gemeenschappelijke markt. Ook hier werd uiteindelijk toch groen licht gegeven door de Commissie, mits de naleving van een aantal concrete voorwaarden die moesten beletten dat EDF haar reeds bestaande machtspositie verder zou versterken⁹.

⁷ In 2003 kende men in België een groei van de elektriciteitsvraag van 1,8 % ten opzichte van 2002.

⁸ <http://europa.eu.int/abc/doc/off/bull/nl/200101/p103087.htm>

⁹ <http://europa.eu.int/abc/doc/off/bull/nl/9909/p102038.htm>

Tot slot speelt hier ook nog de problematiek van de “stranded costs” of verloren kosten¹⁰. Dit zijn kosten gemaakt door bestaande marktspelers voor contracten of investeringen die de elektriciteitsbedrijven over de jaren heen hebben gedaan in productiecapaciteit en die ten gevolge van de liberalisering en de te verwachten prijsdaling niet meer gedekt zullen kunnen worden. Aangezien het voor bestaande elektriciteitsondernemingen onbillijk zou zijn dat zij deze kosten alleen zouden moeten dragen en hierdoor meteen een concurrentieel nadeel zouden moeten lijden ten aanzien van eventuele nieuwkomers, werd een compromis uitgewerkt dat aan de lidstaten toelaat een in de tijd beperkt overgangsregime ter goedkeuring voor te leggen aan de Commissie, met het oog op het verwerken van de verplichtingen of garanties inzake werking, aangegaan voor 19 februari 1997. Een aantal lidstaten hebben reeds van deze mogelijkheid gebruik gemaakt¹¹. Merken we hierbij meteen op dat tevens moet vermeden worden dat de compensatie van die stranded costs aan haar doel zou voorbijgaan, en een concurrentieel voordeel zou gaan opleveren in hoofde van die bestaande ondernemingen, daar waar zij louter was bedoeld een concurrentieel nadeel te vermijden. Daarom moet de financiële steun worden gelimiteerd tot het strikt noodzakelijke om die investeringen die niet meer renderen ten gevolge van de liberalisering, te dekken¹².

Een derde factor die men moet realiseren teneinde binnen een netwerkindustrie de markt open te breken, is het voorzien in de *vrije toegang tot de netten*. In het kader van de liberalisering, wil men meer aanbieders van diensten hun weg naar de markt laten vinden, teneinde concurrentie in het leven te roepen. Ook die nieuwe toetreders tot de markt hebben infrastructuur nodig waarlangs zij de geleverde diensten aan de man kunnen brengen. Men zou dan kunnen opteren voor de bouw van een volledig nieuwe infrastructuur, doch in de meeste gevallen zou het wegens de hoge investeringskosten en economische efficiëntie helemaal geen zin hebben om een tweede concurrerend netwerk op te zetten. Wat echter wel mogelijk is en wenselijk, is dat met betrekking tot de reeds bestaande infrastructuur competitieve omstandigheden worden gecreëerd voor de geleverde diensten. Hiertoe wordt de reeds bestaande infrastructuur in exclusieve eigendom van een monopolist gelaten, die dan de netten moet openstellen voor elke potentiële aanbieder van noodzakelijk via het net te leveren diensten¹³.

1.3. VAN GELEIDELIJKE OPENSTELLING NAAR EEN VERSNELDE OPENSTELLING

¹⁰ Art. 24 Eerste Elektriciteitsrichtlijn.

¹¹ *Handboek Energierecht 2001*, DEKETELAERE, K. (ed.), Antwerpen, Intersentia, 2001, 93-94.

¹² ALBERS, M., *o.c.*, 925.

¹³ NAERT, F. en VANDEN BUSSCHE S., *De Europese Unie economisch bekeken*, Antwerpen, Intersentia, 2004, 208-209.

De Eerste Elektriciteitsrichtlijn voorzag in een *geleidelijke openstelling* van de elektriciteitsmarkt, waarbij lidstaten de vrijmaking in fases konden laten geschieden. Voorts stipuleert de Richtlijn dat de lidstaten de nodige wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen in werking doen treden om uiterlijk 19 februari 1999 aan deze Richtlijn te voldoen¹⁴. In het tweede lid van artikel 27 wordt meteen ook voorzien in een aanvullend uitstel voor België, Griekenland en Ierland in verband met de specifieke, technische kenmerken van hun elektriciteitssystemen. Voor België bedraagt dit uitstel, dat ons inziens werd toegekend omwille van de complexe staatsstructuur van België, één jaar. De lidstaten die van deze optie gebruik wensen te maken, moeten de Commissie daarvan op de hoogte brengen¹⁵.

Dit getuigt van een zeer voorzichtige aanpak van de openstelling van de zijde van de Gemeenschap, die ten eerste contrasteert met de aanpak van de lidstaten. Slechts een minderheid realiseerde de openstelling op de zeer geleidelijke en voorzichtige manier zoals voorzien in de Eerste Richtlijn. De meeste staten wensten duidelijk zo snel mogelijk de verhoopte voordelen van de liberalisering te realiseren en openden hun markten sneller dan door de Richtlijn werd vereist. Gevolg van deze evolutie was dat op een bepaald ogenblik sommige lidstaten reeds wel openstonden voor volledige mededinging, tegenover een minderheid van staten waar de nationale monopolies zo lang mogelijk in stand werden gehouden. Dit onderscheid was evenwel problematisch daar deze verschillen concurrentievoordelen opleverden in hoofde van marktspelers in de nog niet geliberaliseerde lidstaten ten aanzien van marktspelers van lidstaten waar de vrijmaking wel reeds ten volle was gerealiseerd. Ter illustratie halen we hier het voorbeeld aan van Electricité de France, EDF, dat een monopoliepositie bekleedde in Frankrijk. Frankrijk koos voor de minimale openstelling, wat impliceerde dat de liberalisering zolang mogelijk werd uitgesteld en de markt dus afgesloten bleef. Hierdoor kon EDF langer blijven genieten van haar eigen monopoliepositie in Frankrijk, waar het niet te maken kreeg met concurrenten. Tegelijkertijd echter ging EDF buiten haar landsgrenzen wel proeven van de liberaliseringsvoordelen door te gaan opereren op andere markten waar de vrijmaking wel reeds voor 100 % was gerealiseerd. Aan dit probleem werd deels tegemoet gekomen door de invoering van een reciprociteitsregel die het mogelijk maakt voor lidstaten met een volledige openstelling om de import uit andere landen waar de openstelling nog niet volledig werd gerealiseerd, tegen te houden. Deze reciprociteitsregel vangt echter enkel de gevolgen op van grensoverschrijdende handel, doch niet van grensoverschrijdende acquisities en fusies, waardoor EDF ontsnapte aan de reciprociteitsregel. Een versnelling van de openstelling was dus wenselijk teneinde de verschillen tussen de lidstaten en de daaruit voortvloeiende concurrentievoordelen op te heffen¹⁶. De Europese regelgever, zich bewust van dit probleem, vaardigde daarom een

¹⁴ Art. 19 Eerste Elektriciteitsrichtlijn.

¹⁵ Art. 27 Eerste Elektriciteitsrichtlijn.

¹⁶ ALBERS, M., o.c., *Ford I.L.J.*, 2002, 915.

nieuwe Electriciteitsrichtlijn 2003/54/EG uit¹⁷, verder de tweede Electriciteitsrichtlijn genoemd, die in werking is getreden op 1 juli 2004 en die de Eerste Richtlijn heeft ingetrokken. De Tweede Electriciteitsrichtlijn voorziet naast een aantal andere aanpassingen, die verder zullen worden besproken, in een *versnelde opening* van de markt, teneinde de verschillen tussen de lidstaten weg te werken. De volledige vrijmaking wordt nu gegarandeerd vanaf een bepaalde datum: uiterlijk vanaf 1 juli 2004 moesten alle niet-huishoudelijke afnemers vrij zijn hun leverancier te kiezen, vanaf 1 juli 2007 moeten alle afnemers, dus ook de huishoudelijke, in aanmerking komend zijn¹⁸. Ook hier wordt voorzien in uitstel voor het openstellen van de markt voor bepaalde beperkte groepen van niet-huishoudelijke afnemers, dat onder bepaalde voorwaarden aan de Commissie kan worden gevraagd. Dit uitstel kan hoogstens 18 maanden bedragen¹⁹.

De meeste van deze bepalingen van de Tweede Electriciteitsrichtlijn hadden voor België maar een beperkte invloed, daar de Belgische wetgever in de Omzettingwet en de Omzettingen de reeds van bij het begin verder was gegaan dan wat werd vereist door de Eerste Richtlijn, zodat men hier reeds grotendeels had gerealiseerd wat door de Tweede Richtlijn werd vereist²⁰. Van belang is dat hier het onderscheid wordt aangehaald tussen de verschillende Gewesten in België. Elk Gewest bepaalt zelf haar openstellingskalender en zoals verder zal blijken, bestaat er op dat vlak een niet te onderschatten achterstand in hoofde van het Waals en Brussels Hoofdstedelijk Gewest, ten aanzien van het Vlaams Gewest. In Vlaanderen zijn namelijk alle afnemers, ook de huishoudelijke, reeds vrij hun leverancier te kiezen, terwijl in Brussel en Wallonië dit een nog te bereiken doel is, dat maar gepland is voor ten laatste 1 juli 2007 (zie infra, 3.1.).

1.4. DE ELEKTRICITEITSRICHTLIJNEN

In de zin van het laatste element van de hierboven uiteengezette ‘algemene liberaliseringsleer voor netwerkindustrieën’ eiste de Electriciteitsrichtlijn van 1996 een splitsing van netten, zowel distributie- als transmissienetten aan de ene kant en levering en productie aan de andere kant, de zogenaamde “unbundling”. Oorspronkelijk werd hiermee enkel de boekhoudkundige ontvlechting bedoeld, teneinde binnen verticaal geïntegreerde elektriciteitsbedrijven discriminatie, kruissubsidies en andere vormen van

¹⁷Richtlijn 2003/54/EG van het Europees Parlement en de Raad van 26 juni 2003 betreffende gemeenschappelijke regels voor de interne markt voor elektriciteit houdende intrekking van Richtlijn 96/92/EG, *PBL* 176, van 15 juli 2003, 37.

¹⁸ Art. 21 Tweede Electriciteitsrichtlijn.

¹⁹ Art. 21, lid 2 Tweede Electriciteitsrichtlijn.

²⁰ Jaarverslag 2003 van de Beroepsfederatie van de elektriciteitssector; http://www.bfefpe.be/publications/fpe_ra_2003_nl.pdf

concurrentievervalsing tegen te gaan²¹. De Nieuwe Elektriciteitsrichtlijn echter ging hier verder op door en eiste een verdergaande unbundling. Voortaan kon men niet meer volstaan met de louter boekhoudkundige ontvlechting, doch moesten de transport- en distributienetbeheerders, wanneer zij deel uitmaken van een verticaal geïntegreerd bedrijf, met betrekking tot hun rechtsvorm, organisatie en besluitvorming, onafhankelijk zijn van andere, niet met transmissie respectievelijk distributie verband houdende activiteiten. Dit houdt evenwel nog niet de verplichting in om de eigendom van de activa van het net af te scheiden van het verticaal geïntegreerd bedrijf²².

1.5. DE BELGISCHE OMZETTING VAN DE EUROPESE RICHTLIJNEN

In overeenstemming met het subsidiariteitsbeginsel worden op gemeenschapsniveau enkel algemene beginselen vastgelegd, waarvan de nadere uitvoering wordt overgelaten aan de lidstaten²³. Ook België als lidstaat van de Europese Unie, dat aan het begin van de 20^e eeuw werd gekenmerkt door een eerder zuinige reglementering van de elektriciteitsmarkt²⁴, waarbij het vervoer en de distributie van elektriciteit decennia lang beheerst werd door de Wet van 25 maart 1925 op de elektriciteitsvoorziening²⁵, kon uiteraard niet blijven stilzitten. Ook de Belgische wetgever diende voor een omzetting naar het Belgische recht te zorgen. Die vertaling naar Belgisch recht werd evenwel bemoeilijkt door de communautaire staatsstructuur die ons land kenmerkt. Belangrijk hierbij is de Wet van 8 augustus 1980 tot Hervorming der Instellingen²⁶ die in artikel 6 VII de bevoegdheden inzake energiebeleid verdeelt tussen het federale en gewestelijke niveau. De federale overheid is bevoegd voor de aangelegenheden die wegens hun technische en economische ondeelbaarheid een gelijke behandeling op nationaal vlak behoeven, zoals onder meer het nationaal uitrustingsprogramma in de elektriciteitssector, de kernbrandstofcyclus, de grote infrastructuren voor de stockering, het vervoer en de productie van energie, alsook de tarieven. Bovendien kent artikel 6 VI, lid 5, 4^o aan de Federale Overheid de bevoegdheid inzake vragen van mededingingsrecht toe.

Tot de bevoegdheden van de Gewesten behoren de distributie en het plaatselijke vervoer van elektriciteit door middel van netten waarvan de nominale spanning lager is dan of gelijk aan 70.000 volt, de openbare gasdistributie, de aanwending van mijnogas en van gas afkomstig van hoogovens, de netten voor warmtevoorziening op afstand, de valorisatie van steenbergen, de nieuwe energiebronnen met uitzondering van deze die verband

²¹ Art. 14 Eerste Elektriciteitsrichtlijn.

²² Art. 10, lid 1 en art. 15, lid 1 Tweede Elektriciteitsrichtlijn.

²³ Eerste Elektriciteitsrichtlijn, overweging 11.

²⁴ CHELLINGSWORTH, T., *o.c.*, SEW 2002, 82-92.

²⁵ Wet van 10 maart 1925 op de elektriciteitsvoorziening, *B.S.*, 25 april 1925.

²⁶ Bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, *B.S.*, 15 augustus 1980.

houden met kernenergie, de terugwinning van energie door de nijverheid en andere gebruikers en het rationeel energiegebruik.

In het kader van deze bevoegdheidsverdeling kwam enerzijds de federale Wet van 29 april 1999 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt²⁷ tot stand en anderzijds het gewestelijk Decreet op Vlaams niveau van 17 juli 2000 houdende de organisatie van de elektriciteitsmarkt²⁸. Ook het Brussels Hoofdstedelijk en het Waalse Gewest vaardigden respectievelijk de Ordonnantie van 19 juli 2001 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest²⁹ en het Decreet van 12 april 2001 betreffende de organisatie van de gewestelijke elektriciteitsmarkt³⁰ uit, doch in deze uiteenzetting beperken we ons op communautair vlak tot het Vlaams Gewest.

1.5.1. FEDERAAL NIVEAU: SPLITSING TRANSMISSIENETBEHEER & PRODUCTIE

Met betrekking tot de productie van elektriciteit is er doorheen de jaren eveneens heel wat veranderd. De concentratie binnen de Belgische elektriciteitsmarkt was steeds toegenomen, zodanig dat er eind jaren '70 nog slechts drie grote privé-ondernemingen overbleven, namelijk Ebes, Unerg en Intercom die in 1990 samensmolten tot Electrabel. Naast deze grote privé-maatschappij was er nog één overheidsbedrijf actief binnen de sector, met name SPE.

Op 12 juli 1995 sloten beide overblijvers, Electrabel en SPE een overeenkomst waardoor zij samensmolten in de CPTE, de Maatschappij voor de Coördinatie van de Productie en het Transport van Elektrische Energie, waarin zij hun centrales en hoogspanningsnetwerk onderbrachten. Deze nieuwe maatschappij stond in voor zowel de productie als het transport van de elektriciteit die de aandeelhouders Electrabel (91,5%) en SPE (8,5%) nodig hadden om hun behoeften te kunnen dekken³¹. Electrabel en SPE transporteerden aldus de door hen geproduceerde stroom via "hun" transmissienet en dit is op geen enkele wijze verenigbaar met hogervernoemde "unbundling" van transmissie enerzijds en productie en levering anderzijds³².

In het kader van die opsplitsing verplichten de Elektriciteitsrichtlijnen de lidstaten daarom een onafhankelijke transmissienetbeheerder aan te wijzen of

²⁷ Wet van 29 april 1999 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt, *B.S.*, 11 mei 1999.

²⁸ Decreet van 17 juli 2000 houdende de organisatie van de elektriciteitsmarkt, *B.S.*, 22 september 2000.

²⁹ Ordonnantie van 19 juli 2001, betreffende de organisatie van de gewestelijke elektriciteitsmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, *B.S.*, 17 november 2001.

³⁰ Decreet van 12 april 2001, betreffende de organisatie van de gewestelijke elektriciteitsmarkt, *B.S.*, 1 mei 2001.

³¹ [http://www.emis.vito.be/statistieken/xls/\\$97eaaa.xls](http://www.emis.vito.be/statistieken/xls/$97eaaa.xls)

³² Art. 7 Eerste Elektriciteitsrichtlijn; CHELLINGSWORTH, T., *o.c.*, 83.

de neteigenaars te verzoeken een dergelijke beheerder aan te duiden die binnen een bepaald gebied instaat voor de exploitatie, het onderhoud en de ontwikkeling van het transmissienet³³. Het feit dat de Tweede Elektriciteitsrichtlijn niet langer een louter boekhoudkundige splitsing, maar een volwaardige juridische ontbundeling van netbeheer enerzijds en levering en productie anderzijds eiste, maakte voor België niet zozeer een verschil daar men in België reeds bij de omzetting van de Eerste Richtlijn koos voor dergelijke volwaardige juridische opsplitsing en aldus reeds – zij het zonder het te beseffen – had geanticipeerd op de Tweede Elektriciteitsrichtlijn.

De opsplitsing van transmissie en productie is ongetwijfeld één van de belangrijkste stappen teneinde de vrijmaking van de elektriciteitsmarkt te realiseren. In een geliberaliseerde markt moet het een afnemer immers vrijstaan om zijn leverancier (en in de meeste gevallen dus ook zijn producent) te kiezen zonder dat transportbeperkingen deze keuze zouden kunnen belemmeren. Aangezien de bouw van een tweede transmissienet economisch gezien geen haalbare optie was, moest de mogelijkheid worden gecreëerd dat elke afnemer steeds toegang zou krijgen tot de reeds bestaande netten, zelfs indien hij elektriciteit zou kopen bij een concurrent van de exploitant van die netten. Teneinde de hieruit voortvloeiend belangenvermenging tegen te gaan, eist de Elektriciteitsrichtlijn de aanstelling van een onafhankelijke transmissienetbeheerder.

Hoe dit concreet gerealiseerd werd, komt verder in dit werk aan bod, meer bepaald waar de situatie van de transmissienetbeheerder wordt besproken (zie infra, 1.2.).

1.5.2. REGIONAAL NIVEAU: SPLITSING DISTRIBUTIENETBEHEER & LEVERING

Voor de liberalisering werd de elektriciteitsmarkt gekenmerkt door gemeentelijke monopolies die elk instonden voor de distributie en de verkoop van elektriciteit (en gas) binnen hun gemeente. Deze monopolies waren wettelijk vastgelegd in de oude Wet van 1925. Een aantal gemeenten kozen ervoor zelf “in regie” de distributie te verzorgen binnen hun grondgebied. Dergelijke gemeentelijke regieën zijn in de loop der jaren eerder uitzondering geworden dan regel. Gelet op de schaalvoordelen die dit biedt, hebben de meeste gemeenten er immers voor geopteerd om zich voor de distributie en verkoop van elektriciteit te verenigen in zogenaamde intercommunales³⁴. Afnemers waren voor de levering van elektriciteit gebonden aan deze regieën of lokale intercommunales en beschikten bijgevolg over geen enkele keuzevrijheid.

³³ Art. 7-9 Eerste Elektriciteitsrichtlijn; Art. 8-12 Tweede Elektriciteitsrichtlijn.

³⁴ CHELLINGSWORTH, T., *o.c.*, 82.

Er bestond een onderscheid tussen enerzijds de gemengde intercommunales waarbij gemeentes ervoor kozen samen te werken met een privé-partner, Electrabel die hen voorzag van de nodige elektriciteit en anderzijds de zuivere intercommunale waarbij de gemeente haar elektriciteit aankocht bij derden. De gemengde intercommunales stonden in voor 80 % van de markt en de zuivere intercommunales leverden aan de overige 20 %.

Dit samengaan van distributie en verkoop was uiteraard onverenigbaar met de door de Elektriciteitsrichtlijn vereiste unbundling of ontvlechting. Er moest een scheiding worden doorgevoerd tussen de twee activiteiten die eertijds in de intercommunales verenigd waren, namelijk distributie en levering van elektriciteit. De manier waarop dit gebeurde, verschilt naargelang het om een gemengde dan wel om een zuivere intercommunale ging.

a) Gemengde intercommunales

Aan de kant van de gemengde intercommunales bestond er naast de gemeente reeds een tweede speler, de privé-partner N.V. Electrabel. De intercommunales waren inzake kapitaal en dagelijks bestuur afhankelijk van Electrabel. Teneinde aan de vereisten van de Europese Richtlijnen te voldoen dienden de activiteiten netbeheer enerzijds en levering anderzijds te worden toevertrouwd aan twee afzonderlijk instanties. De intercommunales opteerden ervoor de opdrachten van distributienetbeheerder uit te oefenen. De commerciële activiteit van de intercommunales werd toevertrouwd aan Electrabel Customer Solutions (ECS), dochteronderneming voor 100% van Electrabel, opgericht met als taak de levering van elektriciteit, als standaardleverancier. Dit betekent dat ECS het vrije cliënteel overnam, voor zover het niet zou beslissen een contract met een andere leverancier af te sluiten. Sinds de liberalisering zijn de vrije, in aanmerking komende afnemers immers niet meer verplicht hun elektriciteit aan te kopen bij de gemeentelijke leverancier, doch kunnen zij contracteren met een leverancier van hun keuze. Indien zij evenwel zouden nalaten dergelijk contract te sluiten, dan vallen zij terug op de standaardleverancier die door hun intercommunale werd aangeduid. Op die manier wordt de continuïteit van de openbare dienst gewaarborgd.

In ruil voor dit alles kregen de gemeentelijke aandeelhouders in die intercommunales een verhoging van hun participatie binnen hun intercommunales en kregen ze tevens de mogelijkheid om in het kapitaal van ECS te participeren, evenwel beperkt tot 5 % en ten slotte ook een deelname te bekomen in de resultaten van ECS ten belope van 40 %.

In 2003 kwamen aldus acht operaties tussen Electrabel en een aantal intercommunales tot stand waarbij werd overeengekomen dat ECS de leveringsactiviteiten op zich zou nemen en de intercommunales ter compensatie een financieel belang in Electrabel zouden verwerven. Meer concreet ging het hier om de **intercommunale Interest**, belast met de distributie van energie in de provincie Luik, de **Intercommunale d'Electricité**

du Hainaut ("IEH") met als voornaamste taak de distributie en levering van elektriciteit aan de afnemers die op het grondgebied van de aangesloten gemeenten verblijven, te weten de streek van Bergen, La Louvière, Charleroi en Doornik, de **intercommunale IVEKA** met als belangrijkste taak de distributie van gas en elektriciteit aan de afnemers die op het grondgebied van de aangesloten gemeenten verblijven, te weten de Antwerpse Kempen (Geel / Turnhout), de **intercommunale IMEWO** met als hoofdtak de distributie van gas en elektriciteit aan de afnemers die op het grondgebied van de aangesloten gemeenten verblijven, te weten het noorden van West-Vlaanderen en het noorden van Oost-Vlaanderen (Brugge, Gent, Lokeren), de **intercommunale INTERGEM** die de taak van distributie van gas en elektriciteit aan de afnemers die op het grondgebied van de aangesloten gemeenten verblijven, te weten de streek van Sint-Niklaas, Aalst, Ninove en Geraardsbergen, op zich neemt, de **intercommunale IVERLEK** met als voornaamste taak de distributie van gas en elektriciteit aan de afnemers die op het grondgebied van de aangesloten gemeenten verblijven, te weten het arrondissement Mechelen en de provincie Vlaams Brabant, de **intercommunale IGAO** met als belangrijkste taak de distributie van gas en elektriciteit aan de afnemers die op het grondgebied van de aangesloten gemeenten verblijven, te weten het arrondissement Mechelen en de Antwerpse Kempen en de **intercommunale GASELWEST** met als hoofdtak de distributie van gas en elektriciteit aan de afnemers die op het grondgebied van de aangesloten gemeenten verblijven, te weten West-Vlaanderen (Kortrijk, Roeselare, Koksijde), het zuiden van Oost-Vlaanderen (Oudenaarde) alsook vijf gemeenten in Henegouwen.

Deze betrokken concentratieoperaties vielen onder de bevoegdheid van de Commissie wegens de grootte van de intercommunales. Teneinde de samenhang tussen de besluiten over soortgelijke operaties te waarborgen, verzocht het Belgisch Ministerie van Economische Zaken dat deze operaties zouden worden verwezen naar de Belgische Mededingingsautoriteiten, zoals voorzien in de Concentratieverordening, daar de Raad reeds eerder over dergelijke concentratieoperaties uitspraak had gedaan³⁵. Het verzoek werd ingewilligd en het onderzoek werd dus gevoerd door de Belgische autoriteiten. De Raad voor de Mededinging heeft in haar besluiten, onder meer op basis van het marktonderzoek en van uiteenzettingen tijdens de hoorzittingen, vastgesteld dat de Naamloze Vennootschap Electrabel rechtstreeks of onrechtstreeks via haar dochterondernemingen aanwezig was op verschillende gas- en elektriciteitsmarkten en er een machtspositie bekleedde. De Raad was dan ook van mening dat de aanduiding van ECS als standaardleverancier die machtspositie van Electrabel alleen nog meer zou versterken en op die manier de effectieve mededinging op de markten voor de levering aan de in aanmerking komende afnemers in België significant zou belemmeren. Omwille van die reden had de Raad reeds voordien in vier besluiten verklaard dat de aanduiding van ECS als standaardleverancier door vier andere

³⁵ <http://www.bartstaes.be/dagin.php?id=930>

intercommunales, namelijk Sedilec, Simogel, Intermosane 2 en Imea niet toelaatbaar was omwille van de wijze waarop die gebeurd was. Met de bedoeling de geplande transacties toch toelaatbaar te laten verklaren, hebben de acht intercommunales en de firma ECS meerdere voorgestelde verplichtingen aanvaard om de versterking van hun machtspositie op de energiemarkt te compenseren en de mededinging in de sector te bevorderen. Aldus deed de Raad voor de Mededinging om 4 juli 2004 8 uitspraken (1 per intercommunale) waarbij de aanduiding van ECS als standaardleverancier voor de in aanmerking komende afnemers werd toegelaten mits naleving van een aantal concrete voorwaarden.

Het betrof enerzijds voorwaarden betreffende de contractuele betrekkingen met de in aanmerking komende afnemers. De liberalisatie van de energiesector houdt, zoals uit de algemene liberaliseringsleer reeds is gebleken, noodzakelijkerwijze in dat de in aanmerking komende afnemers gemakkelijk en snel van leverancier(s) kunnen veranderen. Krachtens de geldende wetgeving kunnen de in aanmerking komende afnemers die geen contract hebben gesloten met Electrabel of ECS en die dus in elektriciteit worden bevoorraad door de standaardleverancier ECS hun opzeggingsrecht onmiddellijk uitoefenen, met inachtneming van een opzegtermijn van een maand en zonder betaling van enige schadevergoeding. De in aanmerking komende afnemers van bovenvermelde intercommunales die een contract van een jaar of meer met Electrabel of ECS hebben gesloten of tot 1 juli 2005 zullen sluiten, kunnen dit contract vanaf de dag dat het een jaar oud is eenzijdig opzeggen met inachtneming van een opzegtermijn van drie maanden en zonder betaling van enige schadevergoeding. Voorts was ECS ertoe gehouden ten laatste op 4 september 2003 de in aanmerking komende afnemers van deze intercommunales die reeds een contract van een jaar of meer hadden getekend, over dat opzeggingsrecht te informeren. Ten tweede werden ook een aantal voorwaarden opgelegd betreffende de elektriciteitsproductie of elektriciteitsvoorziening. Aangezien effectieve mededinging betekent dat verschillende producenten actief zijn op de markt, die over voldoende capaciteiten beschikken om de levering aan afnemers tegen concurrerende prijzen te kunnen waarborgen, werd de ontbinding geëist van de in 1995 gesloten samenwerking tussen Electrabel en SPE die door die vereniging instonden voor bijna 100% van de productie op de Belgische elektriciteitsmarkt. Door die splitsing kon SPE voortaan op een onafhankelijke wijze haar productieactiviteit ontwikkelen wat ertoe leidde dat zij 10 % van de productie in België realiseerde.

In het kader van de voorwaarden betreffende de elektriciteitsproductie of –voorziening was de Raad voor de Mededinging tevens tot de conclusie gekomen dat er in ons land een elektriciteitsbeurs tot stand diende te worden gebracht teneinde de liquiditeit van de markten voor de levering te verhogen ten bate van de nieuwe operatoren. Electrabel heeft zich er daarom toe verbonden de liquiditeit van de beurs te verzekeren door dagelijks 100 MW bij aan- en verkoop aan te bieden zodra de beurs zou zijn opgericht. Voorts had de

Raad voor de Mededinging samen met de overige mededingingsautoriteiten, namelijk de Dienst voor de Mededinging en het Korps Verslaggevers onderzocht welk volume best beschikbaar zou worden gesteld voor de in aanmerking komende afnemers. Er werd hiertoe zelfs een beroep gedaan op een internationaal expert. Dat onderzoek heeft aangetoond dat de behoeften van alle in aanmerking komende afnemers zouden kunnen oplopen van 5629 MW in 2004 tot 6800 MW in 2008 en dat gemiddeld eenderde van deze afnemers in de eerste jaren na de liberalisering van leverancier zal veranderen. Men was er zich van bewust dat de capaciteiten die ingevolge de ontbinding van de vereniging Electrabel-SPE zouden vrijkomen niet konden voldoen om aan deze potentiële vraag te beantwoorden. Daarom heeft Electrabel aanvaard door middel van een veilingssysteem virtuele productiecapaciteiten beschikbaar te stellen voor zijn concurrenten tijdens periodes van 6, 12, 24 en 36 maanden tot en met 31 december 2008.

Tot slot werden ook een aantal voorwaarden opgelegd met betrekking tot de distributie en de transmissie van elektriciteit teneinde volledig in overeenstemming te zijn met de vereiste ontbundeling.

Vermelden we hierbij nog een recente aanmeldingen van een voorgenomen concentratie: op 21 juni 2004 ontving de Raad voor de Mededinging een aanmelding van een operatie die ertoe zou leiden dat Essent Belgium N.V. het in aanmerking komend cliënteel van de “Régie de l’Electricité de la Ville de Wavre” zou verwerven. In haar beslissing van 29 juni 2004 stelde de Raad vast dat de concentratie inderdaad onder het toepassingsgebied van de W.B.E.M. viel. Daar de aangemelde operatie er niet toe zou leiden dat een nieuwe machtsposities wordt gecreëerd of dat een reeds bestaande machtspositie wordt versterkt die op significante wijze de mededinging op de Belgische elektriciteitsmarkt of op een significant deel ervan kan beperken, werd de operatie toegelaten, overeenkomstig de artikelen 33 § 1 en § 2 van de W.B.E.M.³⁶

De splitsing bracht evenwel een belangrijk probleem met zich mee, daar de intercommunale nu geen beroep meer kon doen op bijvoorbeeld het personeel van de privé-partner. De netbeheerder moest na een jarenlange samenwerking met de privé-partner, opeens over eigen personeel en over eigen middelen beschikken. Het personeel van Electrabel, dat voor de liberalisering reeds jarenlang vertrouwd was met het bedrijf Electrabel en met de technische exploitatie van de netten mocht nu niet langer instaan voor het beheer van de netten. Men achtte het echter inopportuun hetzij deze mensen weg te halen bij Electrabel en plots onder te brengen bij een ander bedrijf, hetzij volledig

³⁶ Beslissing nr. 2004-C/C-41 van 29 juni 2004.

Andere beslissingen van toelaatbaarheid: Beslissing nr. 2004-C/C-07 van 15 januari 2004, Beslissing nr. 2004-C/C-08 van 15 januari 2004, Beslissing nr. 2004-C/C-09 van 15 januari 2004, Beslissing nr. 2004-C/C-10 van 15 januari 2004, Beslissing nr. 2004-C/C-11 van 15 januari 2004, Beslissing nr. 2004-C/C-12 van 15 januari 2004, Beslissing nr. 2004-C/C-26 van 8 maart 2004.

nieuwe, onervaren mensen in te schakelen voor de technische dienst van de netten. Daarom koos men ervoor mogelijk te maken dat dezelfde mensen van Electrabel hetzelfde werk toch zouden blijven doen. Dit moest uiteraard gebeuren onder een van de leverancier Electrabel te onderscheiden naam, gezien de vereiste van unbundling van beheer van de netten enerzijds en productie en levering anderzijds. Daarom werd Electrabel Net Management Flanders of Electrabel Netten Vlaanderen opgericht, waar het technisch personeel van Electrabel werd ondergebracht. Zij zouden via een soort onderaanneming zorgen voor de technische werken betreffende het beheer van het distributienet.

In de beslissingen van de Raad voor de Mededinging waarin de aanduiding van Electrabel Customer Solutions als standaardleverancier werd goedgekeurd onder bepaalde voorwaarden, werd hieromtrent als voorwaarde gesteld dat de intercommunales geen melding mochten maken van de naam en het logo van Electrabel, bijvoorbeeld op de voertuigen van de intercommunales, ondanks het feit dat Electrabel deze technische diensten bleef verlenen. Ook mocht geen enkele verwijzing worden gemaakt naar de technische exploitatie van het net in reclame voor de Belgische leveringsactiviteiten en omgekeerd en dienden de gebouwen en telefooncentrales gescheiden te worden. Elke gemeenschappelijke reclame- of voorlichtingscampagne vanwege de intercommunales en de ondernemingen van de groep Electrabel zou overeenkomstig die beslissing van de Raad worden bestraft met een dwangsom van 5000 euro per advertentie of boodschap, onder andere per affiche, publicatie, webbladzijde of om het even welke reclamespreiding die hiermee strijdig is³⁷.

Voorts werd naar aanleiding van de opsplitsing van levering en distributie binnen de intercommunales ook Metering CVBA opgericht, een onderneming die gespecialiseerd is in het verzamelen van de verbruiksgegevens en GeDis, dat met name belast is met de boekhouding en de contacten met de gewestelijke regelingsinstantie, VREG (zie infra, 2.3.).

b) Zuivere intercommunales

Binnen de zuivere intercommunales waren uitsluitend de gemeentes actief. Een verdeling van de activiteiten zoals deze gebeurde bij de gemengde intercommunales was hier dan ook geen optie. Daarom besloten de Vlaamse zuivere intercommunales **Interelectra** en **Pligas** (Limburg), **IVEG** (Antwerpen), **PBE** (Brabant), **VEM** (Oost-Vlaanderen en Antwerpen) en **WVEM** (West-Vlaanderen) die zelf de distributie voor hun rekening wensten te nemen, wat de elektriciteitsvoorziening betreft dat Luminus zou worden opgericht, een maatschappij waaraan ze hun commerciële activiteit hebben

37

http://mineco.fgov.be/organization_market/competition/press_releases/press_release_07072003_nl.pdf

toevertrouwd. Deze onderneming is voor de helft in handen van de Britse onderneming Centrica en voor de andere helft van Publilum, een 100%-dochter van de zuivere intercommunales. Luminus werd aangeduid als standaardleverancier teneinde ook hier de continuïteit van de openbare dienst voor vrije klanten die niet opteerden zelf een leverancier te kiezen, te waarborgen³⁸.

In wat volgt wordt vooreerst dieper ingegaan op de concrete situatie van producent, transmissienetbeheerder, distributienetbeheerder, leverancier en de klant sinds de liberalisering. Meer bepaald wordt nagegaan waarin hun taken bestaan en welke veranderingen zij ondergingen ten gevolge van de regelgeving op Europees vlak en de omzetting ervan door België, hetzij federaal, hetzij gewestelijk. Vervolgens worden de regulatoren die op het gehele marktgebeuren toezicht houden, besproken. Tot slot wordt in een derde deel een blik geworpen op de actuele situatie die wordt besproken vanuit deze theoretische beschrijving van de elektriciteitsmarkt en evalueren we de huidige stand van zaken op het vlak van de liberalisering van de elektriciteitsmarkt in België aan de hand van de algemene liberaliseringsleer: hoe ver staat de liberalisering, welke voor- en/of nadelen zijn reeds gerealiseerd en wat moet er ons inziens nog gebeuren.

³⁸ http://www.dexia.be/Public_nl/PublicContact/44/artikel02.html

2. MARKTSPELERS

2.1. PRODUCTIE DOOR DE PRODUCENT

2.1.1. Definitie

Zowel de Richtlijnen als de Belgische Omzettingwet definiëren het begrip producent als “iedere natuurlijke of rechtspersoon die elektriciteit produceert.” Er wordt hierbij geen onderscheid gemaakt met betrekking tot de wijze van productie met als gevolg dat zowel de producent van zogenoemde ‘groene energie’ uit windmolens als de producent van ‘grijze energie’, geproduceerd door de kerncentrales onder het toepassingsgebied vallen van de Richtlijnen en de Omzettingwet.

De Eerste Elektriciteitsrichtlijn verduidelijkt hierbij uitdrukkelijk wie als onafhankelijk producent moet worden beschouwd, namelijk een producent die geen zorg draag voor de functie van transmissie en distributie van elektriciteit op het grondgebied dat wordt bestreken door het net waarop hij is aangesloten³⁹. Dit illustreert nogmaals de manier waarop men wenst te liberaliseren, namelijk een opsplitsing van de netten enerzijds en productie en levering anderzijds. Opsplitsing van productie en levering wordt dus niet vereist. Daar het bovendien voor de leverancier interessanter is zelf zijn elektriciteit te produceren, omwille van de hiermee gepaard gaande grotere autonomie, zullen beide functies, levering en productie in de meeste gevallen tegelijkertijd door dezelfde organisatie worden verricht, doch niet altijd. Zo is Luminus, de dochter opgericht door de zuivere intercommunales uitsluitend leverancier, doch geen producent.

2.1.2. Regelgeving

De productie van elektriciteit gebeurt volgens de regels van de *vrije concurrentie*. Artikel 4 van de Eerste Elektriciteitsrichtlijn bepaalt met betrekking tot de productie en meer bepaald aangaande de bouw van nieuwe productie-installaties dat lidstaten kunnen kiezen voor een vergunningsstelsel en/of een aanbestedingsstelsel⁴⁰. Deze stelsels dienen te beantwoorden aan objectieve, transparante en niet-discriminatoire criteria. In het vergunningsstelsel wordt de bouw van nieuwe productie-installaties aan het marktinitiatief overgelaten maar door de overheid gecontroleerd via een voorafgaande toelating of vergunning. De toekenning van een dergelijke vergunning is dan onderworpen aan de in de Richtlijn opgesomde criteria die betrekking kunnen hebben op de veiligheid en de bedrijfszekerheid van de netten, de bescherming van het leefmilieu, ruimtelijke ordening en locatie, gebruik van het openbaar domein, energie-efficiëntie, de aard van de primaire

³⁹ Art. 2, 4 Eerste Elektriciteitsrichtlijn.

⁴⁰ Art. 4 - 6 Eerste Elektriciteitsrichtlijn.

energiebronnen, de bijzondere kenmerken van de aanvrager, zoals diens technische, economische en financiële capaciteit en openbaredienstverplichtingen.

Verschil tussen beiden is dat waar een vergunningsstelsel principieel niet gebonden is aan het bestaan van een behoefte aan nieuwe productiecapaciteit, het aanbestedingsstelsel een planning van de capaciteitsbehoeften door de overheid op basis van een tweejaarlijkse raming door de transmissienetwerkbeheerder of een andere aangewezen instantie veronderstelt⁴¹.

De Tweede Elektriciteitsrichtlijn voorziet in artikel 6 en 7 eveneens in dit vergunnings- en/of aanbestedingsstelsel.

Hoofdstuk II van de Elektriciteitswet heeft betrekking tot de productie. België opteerde voor het vergunningsstelsel⁴². Dit komt erop neer dat de dynamiek bij het openstellen van de markt wordt toevertrouwd aan de producenten. De keuze voor dit stelsel is gestoeld op een drietal redenen. Vooreerst is het eenvoudiger, het schuift vervolgens de marktrisico's van een investering in de voeten van de operatoren en ten slotte werkt het de technologische mededinging in de hand⁴³. Merk hierbij op dat België reeds voor de liberalisering voor de bouw van een productie-installatie een bouw- en milieuvergunning vereiste. Een productievergunning was evenwel een nieuwigheid⁴⁴.

De toekenningscriteria en –procedure voor productievergunningen zijn nader uitgewerkt in een Koninklijk Besluit van 11 oktober 2000⁴⁵ dat voorziet in een vrijstelling van de vergunningsplicht voor kleinere installaties. Productie-installaties namelijk, met een netto ontwikkelbaar vermogen van ten hoogste 25 elektrische MW, behoeven geen productievergunning. De toekenning van de vergunning gebeurt door de Minister bevoegd voor Energie, op voorstel van de Commissie voor de Regulering van de Elektriciteit en het Gas (zie infra, 2.2.)

2.2. TRANSMISSIE DOOR DE TRANSMISSIENETBEHEERDER

2.2.1. Definitie

Zowel de Eerste Elektriciteitsrichtlijn als de federale Omzettingwet definiëren transmissie als het vervoer van elektriciteit langs het extrahoogspannings- en hoogspanningskoppelnets (70.000 Volt of meer) met het oog op de levering ervan aan eindafnemers of distributiemaatschappijen. Dat hoogspanningsnet

⁴¹ Art. 6 Eerste Elektriciteitsrichtlijn.

⁴² Art. 4 Elektriciteitswet.

⁴³ Parl. St. Kamer 1998-99, nr. 1933/1, 13.

⁴⁴ CHELLINGSWORTH, T., *o.c.*, 85.

⁴⁵ K.B. van 11 oktober 2000 betreffende de toekenning van individuele vergunningen voor de bouw van installaties voor de productie van elektriciteit, *B.S.*, 1 november 2000.

bestaat in België zowel uit bovengrondse lijnen als ondergrondse kabels en hoogspanningsposten en maakt het vervoer van elektriciteit mogelijk tussen de productiecentrales en hoogspanningsverbruikers, namelijk de industriële grootverbruikers zoals de NMBS en BASF en de distributienetbeheerders.

De Tweede Electriciteitsrichtlijn heeft de term ‘transmissie’ vervangen door ‘transport’. Deze aanpassing werd evenwel niet overgenomen in de Belgische Wet van 1999, waar men de term ‘transmissie’ heeft behouden. Dit betreft evenwel slechts een louter terminologisch onderscheid daar beide begrippen volledig dezelfde lading dekken.

Wat de Tweede Richtlijn wel voor interessants heeft veranderd, is de toevoeging van de zinsnede dat in het transport (of transmissie) de levering zelf van de elektriciteit niet is begrepen. Dit ligt volledig in de lijn van de liberaliseringspolitiek die levering van elektriciteit en beheer van de netten strikt gescheiden wenst te houden.

2.2.2. Regelgeving

a. Onafhankelijke transmissienetbeheerder

In de inleiding werd reeds aangegeven dat de Richtlijnen de benoeming van een transmissienetbeheerder (TNB) eisen. De TNB staat in voor de exploitatie, het onderhoud en de ontwikkeling van het transmissienet om zo de continuïteit van de elektriciteitsvoorziening te waarborgen. De Eerste Richtlijn formuleert een aantal vereisten inzake onpartijdigheid, onafhankelijkheid en vertrouwelijkheid van de TNB waarvan de eerste de plicht is erop toe te zien dat de technische voorwaarden voor aansluiting op het transmissienet *objectief en niet-discriminatoire* zijn. Ten tweede heeft de TNB tot taak de energiestromen op het net te *beheren*, rekening houdend met het elektriciteitsverkeer van en naar andere koppelnetten. Hiertoe moet de TNB zorgen voor een veilig, betrouwbaar en efficiënt elektriciteitsnet en er in dit verband op letten dat de nodige ondersteunende diensten beschikbaar zijn. Ten derde moet de transmissienetbeheerder aan de beheerder van een ander net waaraan zijn net is gekoppeld voldoende *gegevens verschaffen* om een veilige en efficiënte exploitatie, een gecoördineerde ontwikkeling en de interoperabiliteit van het koppelnet dat transmissie en distributie verbindt, te waarborgen. Daarnaast moet de TNB zich *onthouden van iedere vorm van discriminatie* tussen categorieën netgebruikers, inzonderheid ten gunste van verbonden ondernemingen en ten vijfde moeten ingeval van geïntegreerde onderneming die de activiteiten van netwerkbeheer, productie, vervoer en/of distributie in zich verenigt, maatregelen worden genomen om de *onafhankelijkheid van het transmissienetwerkbeheer ten aanzien van de andere activiteiten* te waarborgen. Deze verplichting geldt niet meer als zodanig onder de Tweede Richtlijn, daar deze niet meer een loutere boekhoudkundige opsplitsing, maar een daadwerkelijke juridische ontvlechting eist. Tot slot bepaalt artikel 9 van de Eerste Elektriciteitsrichtlijn dat de

transmissienetbeheerder de vertrouwelijkheid moet eerbiedigen van de commercieel gevoelige gegevens die hem bij de uitvoering van zijn taak ter kennis komen⁴⁶.

De Tweede Richtlijn neemt deze voorwaarden deels over en voegt er nog een aantal aan toe. Met betrekking tot de vijfde vereiste, namelijk onafhankelijkheid van transmissienetbeheer ten aanzien van de andere activiteiten van een verticaal geïntegreerd elektriciteitsbedrijf is de tweede Elektriciteitsrichtlijn heel wat uitgebreider en dus strenger. Meer bepaald voegt zij aan de voorwaarde van onafhankelijkheid zoals omschreven in artikel 10, lid 1 in het tweede lid van dat artikel een aantal concrete minimumcriteria toe die gelden om de vereiste onafhankelijkheid te kunnen waarborgen⁴⁷.

De Belgische federale wetgever heeft deze bepalingen omtrent de aanstelling van de transmissienetbeheerder omgezet in de federale Wet van 1999. Meer bepaald vind je onder hoofdstuk III van de Wet hoe België de haar door de Europese regelgever opgelegde verplichtingen heeft vertaald.

Het mocht uiteraard niet enkel bij de woorden van de Wet blijven. België diende ook daadwerkelijk de bepalingen van haar Omzettingwet na te leven wat impliceerde dat een aantal Uitvoeringsbesluiten genomen dienden te worden, onder andere met betrekking tot de aanstelling van de transmissienetbeheerder. Dit heeft in België heel wat voeten in de aarde gehad en het lange dralen is uiteindelijk ook voor de Commissie aanleiding geweest om, na een met redenen omkleed advies, de zaak aanhangig te maken bij het Hof van Justitie⁴⁸.

Oorspronkelijk werd het transmissienet beheerd door de in 1937 opgerichte CPTÉ, de “Maatschappij voor de Coördinatie van de Productie en het Transport van Elektrische Energie”, waarin zoals hoger beschreven Electrabel en SPE in 1995 hun krachten hadden gebundeld. Nadien werd de hoogspanningsinfrastructuur van CPTÉ ondergebracht bij Elia, een vennootschap die op 28 juni 2001 werd opgericht. De ‘T’ werd als het ware uit CPTÉ gelicht. Met andere woorden: voortaan had de samenwerking binnen CP(T)E nog enkel betrekking op de productie.

Op 20 december 2001 werd de NV Elia System Operator, ESO opgericht en het oorspronkelijke Elia kreeg de naam NV Elia Asset Owner. Beide naamloze vennootschappen functioneren echter als één economische entiteit onder de merknaam Elia.

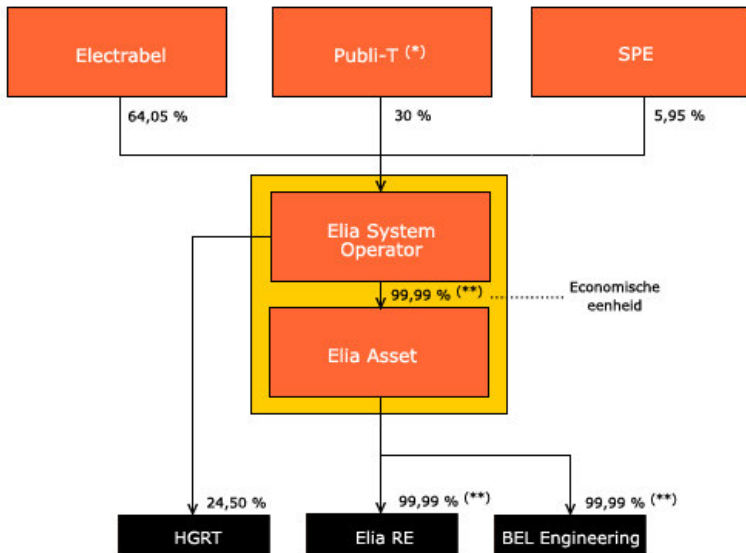
CPTÉ bezat op twee na alle aandelen in Elia System Operator. Deze twee voor CPTÉ ontbrekende aandelen waren in handen van de elektriciteitsproducent

⁴⁶ Art. 7-9 Eerste Elektriciteitsrichtlijn.

⁴⁷ Art. 9-10 Tweede Elektriciteitsrichtlijn.

⁴⁸ Persbericht IP/01/1319 van de Commissie van 26 september 2001.

Electrabel enerzijds en van Publi-T, een coöperatieve vennootschap van Belgische gemeenten anderzijds. Er werd een akkoord gesloten omtrent een herschikking van het aandeelhouderschap waarbij de participatie van Publi-T werd verhoogd tot 30 %, de overige 70 % van de aandelen bleef in handen van CPTE. Toen echter in 2003 ook de samenwerking met betrekking tot de productie tussen Electrabel en SPE werd beëindigd en CPTE dus werd ontbonden, verkreeg Electrabel 64,05 % en SPE 5,95 % van de aandelen in Elia System Operator. 40 % van de aandelen in handen van Electrabel en SPE moet en zal nu nog naar de beurs worden gebracht. Vandaag de dag kan deze structuur als volgt schematisch worden weergegeven⁴⁹:



Deze herschikking, die beoogde de onafhankelijkheid van de transmissienetbeheerder te bevorderen, was voor de federale overheid een *conditio sine qua non* opdat zij ertoe zou overgaan deze laatste formeel aan te duiden. Daar deze herschikking aanzienlijke vertraging opliep door de langdurige onderhandelingen tussen Publi-T en Electrabel, werd de datum van formele aanwijzing van de netbeheerder logischerwijs ook mee verschoven naar de toekomst⁵⁰.

Na advies van de CREG (zie infra, 2.2.) en beraadslaging in de Ministerraad werd uiteindelijk pas bij Ministerieel Besluit van 13 september 2002⁵¹, de NV Elia System Operator aangewezen als onafhankelijk beheerder van het

⁴⁹ www.elia.be

⁵⁰ VERMEIR, T., 'Recente rechtspraak Energierecht, *M.E.R.*, 2002, nr. 3, 308.

⁵¹ M.B. van 13 september 2002 houdende aanwijzing van de beheerder van het transmissienet voor elektriciteit, *B.S.*, 17 september 2002.

transmissienet, in de zin van art. 10, §1 van de Elektriciteitswet. Elia Asset Owner werd eigenaar van het transmissienet. Het was die om boekhoudkundige redenen gemaakte keuze voor een dubbelstructuur die eveneens maakte dat de formele aanwijzing van een transmissienetbeheerder zolang op zich liet wachten⁵². De beweegreden voor deze dubbelstructuur is terug te vinden in de door de CREG opgestelde richtlijnen met betrekking tot het tariefbeleid en de billijke winstmarge van de transmissienetbeheerder (zie infra, 2.4.2.1.) in het licht van artikel 12 van de Elektriciteitswet, waarin sprake is van de 'billijke winstmarge'⁵³.

Deze dubbelstructuur werd ook in de Elektriciteitswet ingeschreven door de Wet van 14 januari 2003 tot wijziging van de Wet van 29 april 1999 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt, die artikel 9bis in de Elektriciteitswet heeft ingevoegd.

Aangezien de Elektriciteitswet bepaalt dat de transmissienetbeheerder wordt aangewezen voor een periode van 20 jaar en hoger genoemd M.B overeenkomstig artikel 3 ervan in werking op de dag van bekendmaking in het Belgisch Staatsblad, namelijk 17 september 2002, zal Elia in beginsel tot 17 september 2022 de onafhankelijke transmissienetbeheerder van België blijven.

Op 13 september 2002 werd meteen ook een conventie met betrekking tot het beheer van het transmissienet getekend tussen de Belgische staat, de NV Electrabel, de NV SPE, CPTe en Publi-T, de NV Elia System Operator en de Nv Elia Asset Owner. Het doel van deze conventie bestond erin te garanderen dat de CREG (zie infra, 2.3) meteen haar volledige controlebevoegdheden zou kunnen opnemen ten aanzien van de dubbelstructuur. Gelet op het belang van die conventie, bepaalt het M.B. van 13 september 2002 dat de niet naleving van de conventie wordt beschouwd als een grove tekortkoming van de transmissienetbeheerder in de zin van artikel 10, § 2, 2° van de Wet van 29 april betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt en dus kan leiden tot een herroeping van zijn aanstelling⁵⁴.

Merk tot slot bij dit alles op dat het ontbreken van een formele aanwijzing ons inziens in de praktijk niet zo 'n groot probleem was, daar Elia als enige kandidaat-netbeheerder reeds voor de officiële aanduiding de facto optrad als netbeheerder. Elia had immers een tijdelijk systeem ingevoerd waarbij zij op vrijwillige basis toegang verleende tot het transmissienet overeenkomstig de bepalingen van de Elektriciteitswet.

Het volstaat evenwel niet dat zomaar een transmissienetbeheerder wordt aangewezen. Er moeten tevens maatregelen worden genomen opdat deze garant zou staan voor onafhankelijkheid. Zowel de Elektriciteitswet als het

⁵² Jaarboek Energierecht 2002, DEKETELAERE, K. (ed.), Antwerpen, Intersentia, 2003, 62-63.

⁵³ Art. 12, §2, lid 3 Elektriciteitswet.

⁵⁴ Art. 2, 2° M.B., 13 september 2002.

Koninklijk Besluit van 3 mei 1999⁵⁵ voorzien in dat opzicht in een aantal mechanismen. Zo dient de netbeheerder te worden bestuurd door een Raad van Bestuur waarvan de meerderheid van de leden niet-uitvoerende bestuurders en ten minste de helft onafhankelijke bestuurders zijn⁵⁶. Meer concreet is de Raad van Bestuur die zowel voor Elia System Operator als voor Elia Asset Owner bestaat uit dezelfde twaalf leden, samengesteld uit drie vertegenwoordigers van Electrabel, drie vertegenwoordigers van Publi-T en 6 onafhankelijke bestuurders.

Binnen de Raad van Bestuur werden ter ondersteuning ook drie comités opgericht, teneinde in overeenstemming te zijn met de wettelijke en statutaire bepalingen: een Corporate Governance Comité, een Auditcomité en een Vergoedingscomité. Het operationele beheer wordt aan een Directiecomité toevertrouwd dat autonoom optreedt⁵⁷. We gaan hier kort even dieper in op de specifieke taken van de verschillende Comités.

Vooreerst is er het *Corporate Governance Comit*⁵⁸ dat geheel uit onafhankelijke bestuurders moet bestaan en dat belast is met een aantal taken ter verzekering van de onafhankelijkheid van de transmissienetbeheerder, zoals daar zijn: het voorstellen van kandidaten voor de mandaten van onafhankelijke bestuurder, het onderzoek van belangenconflicten tussen de transmissienetbeheerder en een meerderheidsaandeelhouder of een met een meerderheidsaandeelhouder geassocieerde of verbonden vennootschap. Voorts spreekt het Corporate Governance Comité zich uit over de gevallen van onverenigbaarheid in de zin van de statuten en de wetten en tenslotte moet dit Comité toezien op de toepassing van de bepalingen van het Koninklijk Besluit van 3 mei 1999 betreffende het beheer van het nationaal transmissienet voor elektriciteit, de doeltreffendheid ervan evalueren ten aanzien van de eisen van onafhankelijkheid en onpartijdigheid van het beheer van het transmissienet en elk jaar hierover een verslag aan de CREG of enige andere bevoegde reguleringsinstantie voorleggen. Het Corporate Governance Comité brengt bovendien een verslag uit van haar activiteiten aan de Raad van Bestuur.

Vervolgens is er ook een *Auditcomit* wiens functie erin bestaat de Raad van Bestuur te ondersteunen. Concrete taken ter ondersteuning zijn het onderzoek naar de rekeningen en de controle van het budget, het opvolgen van interne en externe auditwerkzaamheden, de beoordeling van de betrouwbaarheid van de financiële informatie en tenslotte de organisatie van de interne controle en het toezicht daarop. Net als het Corporate Governance Comité brengt het Auditcomité van haar activiteiten verslag uit bij de Raad van Bestuur.

⁵⁵ K.B. van 3 mei 1999 betreffende het beheer van het nationaal transmissienet voor elektriciteit, *B.S.* 2 juni 1999, gewijzigd bij koninklijk besluit van 6 oktober 2000 tot wijziging van het koninklijk besluit van 3 mei 1999 betreffende het beheer van het nationaal transmissienet voor elektriciteit, *B.S.*, 24 oktober 2000.

⁵⁶ Art. 3 K.B. van 3 mei 1999.

⁵⁷ Art. 9 K.B. van 3 mei 1999.

⁵⁸ Art. 5 K.B. van 3 mei 1999.

Ten derde is er het *Vergoedingscomité* dat aanbevelingen formuleert aan de Raad van Bestuur over de vergoeding van de leden van het Directiecomité. Het Comité ziet erop toe dat het geheel van voorwaarden dat de vennootschap aanbiedt overeenstemt met de markt, zodat zij personen met de nodige bekwaamheden en kwaliteiten kan aantrekken en behouden.

Ten slotte vermelden we hier nog de taak van het *Directiecomité* dat onder meer is belast met het beheer van het transmissienet, zoals door de wet en de statuten bepaald. Het Directiecomité vergadert wekelijks en heeft reeds verschillende taken uitgevoerd in verband met het beheer, zoals onder andere het vastleggen van de investerings- en ontwikkelingsplannen, de in te dienen tarieven, de contracten voor toegang, evenwichtsverantwoordelijke en aansluiting op het net.

b. Toegang tot het transmissienet

De Europese Richtlijnen bepalen dat de transmissienetbeheerder toegang moet verlenen tot het net aan producenten, tussenpersonen en in aanmerking komende afnemers teneinde het vervoer op het net toe te laten van elektriciteit waarvan de levering vrij door de in aanmerking komende afnemers is onderhandeld⁵⁹. Dit is de Third Party Acces of TPA. Overeenkomstig de Eerste Elektriciteitsrichtlijn kunnen de lidstaten voor de organisatie van de TPA kiezen uit drie verschillende systemen: de RTPA of Regulated Third Party Acces, de NTPA of Negotiated Third Party Acces en het onder Franse druk eraan toegevoegde systeem van de Single Buyer of SB⁶⁰. Frankrijk wilde hierdoor het monopolie van Electricité de France (EDF) vrijwaren.

RTPA betekent dat toegang tot het net wordt verleend aan in aanmerking komende afnemers, op basis van vooraf bekendgemaakte en goedgekeurde tarieven. *NPTA* daarentegen houdt in dat de prijs en de andere commerciële voorwaarden van toegang geval per geval worden bepaald na onderhandelingen tussen de netbeheerder en de betrokken partij. Te dien einde moet de beheerder een indicatieve prijsvork bekendmaken gebaseerd op de gemiddelde onderhandelde prijzen van het voorgaande boekjaar.

Ten slotte is er de derde module van *single buyer* of *eclusieve koper*. In dit systeem duidt de lidstaat één enkel organisme aan die de elektriciteit van de producenten koopt om vervolgens door te verkopen aan de in aanmerking komende afnemers⁶¹.

De Eerste Richtlijn bepaalt tevens dat de toegang door de TNB enkel kan worden geweigerd wanneer hij niet over de nodige capaciteit beschikt, in een naar behoren met redenen omklede weigeringsbeslissing.

⁵⁹ Art. 16 e.v. Eerste Elektriciteitsrichtlijn; Art. 20 Tweede Elektriciteitsrichtlijn.

⁶⁰ Art. 18 Eerste Elektriciteitsrichtlijn.

⁶¹ Zie ook Art. 3, lid 22 Eerste Elektriciteitsrichtlijn.

In tegenstelling tot de Eerste Richtlijn, maakt de Tweede Elektriciteitsrichtlijn nog slechts melding van een toegang tot de transport- en distributienetten, gebaseerd op gepubliceerde en goedgekeurde tarieven die voor alle in aanmerking komende afnemers gelden en die objectief worden toegepast, zonder onderscheid te maken tussen de verschillende gebruikers van het systeem. De lidstaten moeten ervoor zorgen dat deze tarieven of de aan de berekening daarvan ten grondslag liggende methodes voorafgaand aan hun toepassing worden goedgekeurd overeenkomstig door de regelgevende instantie en dat deze tarieven, of wanneer uitsluitend de methodes van berekening werden goedgekeurd, die methodes worden gepubliceerd alvorens zij in werking treden⁶².

Ook de Tweede Elektriciteitsrichtlijn bepaalt dat de transport- of distributienetbeheerder de toegang tot de netten kan weigeren wanneer hij niet over de nodige capaciteit beschikt. Ook hier moet de weigering naar behoren met redenen worden omkleed⁶³.

Voor de omzetting van de bepalingen inzake toegang tot het transmissienet kon de Belgische overheid oorspronkelijk dus kiezen uit bovengenoemde drie modules. Uiteindelijk werd in de Belgische wet het systeem van Regulated Third Party Acces ingeschreven met betrekking tot de toegang tot het net. Voor de doorvoer van elektriciteit koos men echter voor het NTPA-systeem.

In de Kamer werd dit gelijktijdig gebruik van de twee systemen fel bekritiseerd omdat het aanleiding zou kunnen geven tot misbruiken. Uiteindelijk impliceerde de komst van de Tweede Elektriciteitsrichtlijn een einde van deze kritiek en discussie daar men nu nog enkel voor het systeem kon kiezen zoals voorzien in de Tweede Richtlijn, namelijk op basis van vooraf gepubliceerde tarieven, hetgeen ons inziens neerkomt op de Regulated Third Party Acces zoals voorzien in de Eerste Richtlijn.

Voorts is er in de Tweede Elektriciteitsrichtlijn sprake van balanceren dat van belang is in het kader van de toegang tot het net⁶⁴. Het elektriciteitsnetwerk moet constant in evenwicht gehouden worden: input in transmissie moeten gelijk zijn aan de output, teneinde steeds hetzelfde spanningsniveau te behouden, zoniet ontstaat er kortsluiting. De Tweede Elektriciteitsrichtlijn voorziet in de mogelijkheid dat de TNB elektriciteit zou kopen die zij kunnen gebruiken om energieverliezen te dekken om aldus in reservecapaciteit voor hun net te voorzien.

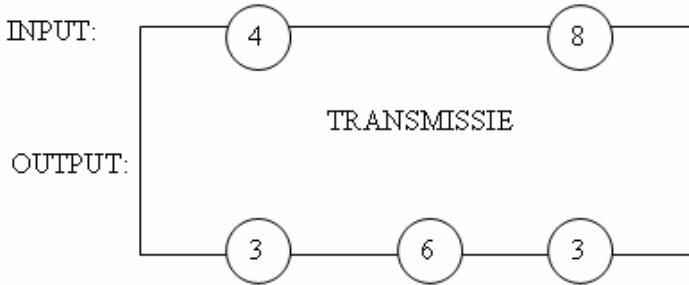
Ter illustratie:

⁶² Art. 20, lid 1 Tweede Elektriciteitsrichtlijn.

⁶³ Art. 18, lid 2 Tweede Elektriciteitsrichtlijn.

⁶⁴ Art. 11 Tweede Elektriciteitsrichtlijn.

Wanneer twee producenten en drie afnemers zijn aangesloten op transmissie, waarbij de input 12 bedraagt, moet ook de output eveneens gelijk zijn aan 12:



Op elk van deze vijf punten (twee injectiepunten en drie afnamepunten) heeft een evenwichtsverantwoordelijke tot taak erop toe te zien dat die waarde steeds gelijk blijft. Indien dit immers niet het geval zou zijn, zou er een stijging of daling van respectievelijk input en output ontstaan, zonder een daarmee gepaard gaande stijging of daling van respectievelijk output en input, waardoor het evenwicht wordt doorbroken en er kortsluiting ontstaat.

Dit technisch evenwicht tussen geïnjecteerde en afgenomen stroom veronderstelt dus een contact tussen de producenten en de leveranciers enerzijds en de netwerkbeheerders anderzijds. Aangezien productie- en leveringsactiviteiten enerzijds en transportactiviteiten anderzijds gescheiden zijn, dient dit contact formeel te worden geregeld. De liberalisering van de elektriciteitssector gaat dan ook gepaard met aannames van lijvige en ingewikkelde regelingen waarin deze contacten worden geregeld. Dat aan het bijhouden, toepassen en doen naleven van deze technische regelgeving kosten zijn verbonden, behoeft uiteraard geen betoog. Een ambtelijk apparaat zal permanent toezicht moeten houden op het deugdelijke technische functioneren van de markt, wat maakt dat de liberalisering gepaard gaat met een zekere juridisering en verambtelijking⁶⁵.

Ook hier heeft men in België moeten voorzien in de nodige omzettingen. Teneinde het evenwicht te garanderen, sluit Elia op elk toegangspunt toegangsverantwoordelijke-overeenkomsten, meer gekend onder de naam ARP-contracten, waarbij ARP staat voor Acces Responsible Party. Om gebruik te maken van zijn toegangsrecht dient de toegangsverantwoordelijke de dag voor het transport, voor 12 uur 's middags een toegangsprogramma bij Elia in te dienen, dat de fysieke toegang tot het net bepaalt voor één kalenderdag. Het bepaalt per injectie- en afnamepunt en per kwartuur het vermogen dat op het net gebracht of ervan afgenomen zal worden. De ARP die

⁶⁵ VAN DER WOUDE, M.H., 'De liberalisering van de elektriciteitsmarkt; mededingingsbeleid of industriepolitiek?', *S.E.W.*, 2002, 254.

zowel producent als grote afnemer kan zijn, is verantwoordelijk voor het behoud van het evenwicht.

Op basis van de informatie die Elia ontvangt van de evenwichtsverantwoordelijken op de afnamepunten, weet Elia hoeveel de input van elektriciteit door producenten in het transmissienet moet bedragen opdat het systeem in evenwicht zou blijven. Een leverancier kan zelf optreden als evenwichtsverantwoordelijke, maar hij kan ook een partij aanduiden die zal optreden als evenwichtsverantwoordelijke. Belangrijk is dat de partij een ARP-contract heeft afgesloten met Elia en opgenomen is op de lijst van ARP-verantwoordelijken van Elia.

Wanneer de evenwichtsverantwoordelijke tekort schiet aan zijn plicht en er dus een onevenwicht ontstaat, bijvoorbeeld door een onverwacht voorval, zoals een panne bij een industriële klant of een productie-eenheid, dan dient de toegangsverantwoordelijke hiervoor de prijs voor onevenwicht te betalen, zoals deze is vastgesteld door de transmissienetbeheerder⁶⁶.

c. Elia

Onder dit punt gaan we kort wat dieper in op de organisatie Elia, waarbij wij ons baseren op haar activiteiten- en jaarverslag van 2003 en de geüpdate versie daarvan die dateert van 15 november 2004.

Elia omschrijft haar activiteiten als netbeheerder in drie deelaspecten: Vooreerst staat ze in voor het *beheer van het elektrisch systeem*: Elia regelt de toegang tot het hoogspanningsnet organiseert de transmissie van elektriciteit in België en levert tenslotte alle diensten die nodig zijn om de transmissie mogelijk te maken. Een tweede aspect van haar taak is het *beheer van de infrastructuur*: Elia zorgt voor een permanent nazicht en onderhoud van de lijnen, kabels,... Elia breidt het net uit en vernieuwt het volgens de modernste technologieën, zodat het kan blijven beantwoorden aan de vereisten van de elektriciteitsmarkt. Het derde aspect van haar taak is de opdracht van *marktfacilitator*: Elia heeft niet uitsluitend een technische opdracht, maar draagt ook bij tot de marktwerking. De onderneming stelt haar net op een vlotte, objectieve en transparante wijze open voor alle netgebruikers en werkt met systemen en middelen die het vrij verkeer van elektriciteit bevorderen.

2.3. DISTRIBUTIE DOOR DE DISTRIBUTIENETBEHEERDER

2. .1. Definitie

De Eerste Elektriciteitsrichtlijn definieert het begrip distributie als het transport van elektriciteit langs midden- en laagspanningsdistributienetten met het oog op de levering aan afnemers⁶⁷. De tweede Richtlijn neemt deze definitie over,

⁶⁶ <http://www.elia.be/2index.asp?l=NL>

⁶⁷ Art. 2, 6 Eerste Elektriciteitsrichtlijn.

doch voegt er uitdrukkelijk aan toe dat de levering zelf niet in de distributie is begrepen⁶⁸. Dit is nogmaals een verexplicitering van de voor liberalisering vereiste ontvlechting van in dit geval distributie en levering.

De distributie gebeurt op het niveau van de gemeenten en is een door de BWHI aan de gewesten voorbehouden bevoegdheid, die bijgevolg wordt geregeld in het Elektriciteitsdecreet, dat de distributie definieert op een aan de Richtlijn analoge wijze⁶⁹.

De distributie wordt toevertrouwd aan een distributienetbeheerder, niet in de Eerste, doch wel in de Tweede Elektriciteitsrichtlijn omschreven als de natuurlijke persoon of rechtspersoon die in een bepaald gebied verantwoordelijk is voor de exploitatie, het onderhoud en, zo nodig, de ontwikkeling van het distributienet en, indien van toepassing, de koppeling met andere netten, en die ervoor moet zorgen dat het net op lange termijn kan voldoen aan een redelijke vraag naar distributie van elektriciteit⁷⁰.

Het Vlaams Elektriciteitsdecreet definieert de distributienetbeheerder niet met zoveel woorden en beperkt zich er toe hem te omschrijven als elke beheerder van een distributienet die aangewezen is overeenkomstig artikel 5 van het Decreet, dat specificeert op welke wijze de distributienetbeheerder wordt aangeduid.

2. .2. Regelgeving

a. Onafhankelijke distributienetbeheerder

Net zoals het transmissienetbeheer, is ook het beheer van de laag- en middenspanningsnetten voor elektriciteitsdistributie een wettelijk monopolie daar ook hier de aanleg van een tweede distributienet naast het reeds bestaande net binnen één gebied economisch gezien niet haalbaar is. Ook op het niveau van distributie eisen de Elektriciteitsrichtlijnen dus de aanwijzing van distributienetbeheerders die moeten instaan voor de exploitatie, het onderhoud en eventueel de ontwikkeling van het distributienet. Ook de distributienetbeheerder dient zich te onthouden van iedere vorm van discriminatie⁷¹. Thans zijn er 16 distributienetbeheerders actief in Vlaanderen.

De Belgische vertaling van deze bepalingen gebeurt op communautair niveau. Voor het Vlaams gewest regelt het Vlaamse Elektriciteitsdecreet de aanstelling van de distributienetbeheerders en hun taken. Zo bepaalt artikel 7, §1 dat de distributienetbeheerders instaan voor de efficiënte, veilige en betrouwbare werking van het distributienet. Zij dienen voldoende capaciteit aan te houden

⁶⁸ Art. 2, 5 Tweede Elektriciteitsrichtlijn.

⁶⁹ Art. 2, 1 Vlaams Elektriciteitsdecreet.

⁷⁰ Art. 2, 6 Tweede Elektriciteitsrichtlijn.

⁷¹ Art. 10-11 Tweede Elektriciteitsrichtlijn.

en koppelingen met andere netten te exploiteren, te onderhouden en eventueel te ontwikkelen. Daar de netbeheerder verantwoordelijk is voor de goede en veilige werking van het elektriciteitsnet, kan een leverancier niet verantwoordelijk gesteld worden voor stroompannes. Het is dan ook de netbeheerder die van de pannes op de hoogte moet worden gebracht en op wie de plicht rust binnen de twee uur ter plaatse te zijn om de werkzaamheden aan te vangen om de panne te verhelpen. Alle onderhouds- en herstellingskosten zijn voor rekening van de netbeheerder, tenzij uiteraard kan worden bewezen dat de schade te wijten is aan een derde. Zo bestaat er tal van rechtspraak die evenwel dateert van voor de liberalisering, maar de liberalisering zal hierin ons inziens geen verandering brengen. Als een privé-persoon werken uitvoert en hierbij een ondergrondse kabel beschadigt, begaat hij een fout in de zin van artikel 1382 B.W. waarvoor hij aansprakelijk is⁷². Indien daarentegen niet de fout van een derde kan worden aangetoond, is de distributienetbeheerder als eigenaar van het net aansprakelijk. Zo is het afbreken van een kabel, met overspanning tot gevolg, te wijten aan de netbeheerder, indien vaststaat dat haar aangestelden de kabel onvoldoende bevestigd hebben aan de gevel van een gebouw en nagelaten hebben om de noodzakelijke herstellingen uit te voeren⁷³.

Wij gaan hier dieper in op twee specifieke verplichtingen die op de distributienetbeheerder rusten. Vooreerst is er de plicht tot *levering aan gebonden afnemers*. Niet iedereen was van bij het begin vrij zijn leverancier te kiezen (zie infra, 1.5.2.), deze zgn. gebonden afnemers waren onderworpen aan het monopolie van hun distributienetbeheerder die ten aanzien van hen een dubbele hoedanigheid bezat, enerzijds van netbeheerder, anderzijds van leverancier. Deze situatie bleef in Vlaanderen slechts bestaan tot 1 juli 2003 aangezien op die datum de overgangperiode verstreek. Vanaf die datum waren alle Vlaamse afnemers vrij en werden in Vlaanderen geen uitzonderingen meer toegelaten op de door Europa vereiste unbundling van netbeheer enerzijds en levering en productie anderzijds. Teneinde evenwel de continuïteit van de elektriciteitsvoorziening te waarborgen, bepaalt het Elektriciteitsdecreet dat een gebonden afnemer die vanaf een bepaald tijdstip vrij wordt zijn leverancier te kiezen, verder bevoorrad wordt door een door de netbeheerder aangewezen houder van een leveringsvergunning, de standaardleverancier, zolang hij dus geen gebruik wenst te maken van zijn recht om zich bij een concurrerende leverancier te laten bevoorraden⁷⁴.

Ten tweede zijn er de *openbaardienstverplichtingen* (odv's) die de Vlaamse Regering, na advies van de VREG kan opleggen aan de

⁷² Gent, 5 maart 1997, *Iuris* 1998, 887; VANDENBERGHE, H., VAN QUICKENBORNE, M., WYNANT, L. en DEBAENE M., Overzicht van rechtspraak aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad 1994-1999, *TPR* 2000, 1644.

⁷³ Vred. Antwerpen, 1 maart 1995, *Iuris* 1996, 599; VANDENBERGHE, H., VAN QUICKENBORNE, M., WYNANT, L. en DEBAENE M., *o.c.*, 1621.

⁷⁴ Art. 7, §3 Elektriciteitsdecreet.

distributienetbeheerders. Het doel van die odv's is vermijden dat de vrijmaking ten koste zou gaan van andere beleidsprioriteiten van de Vlaamse Regering, zoals haar milieubeleid of sociale doelstellingen.

We gaan hier dieper in op 3 groepen van verplichtingen, namelijk de sociale verplichtingen, plichten inzake universele dienstverlening en de ecologische verplichtingen.

De *sociale verplichtingen* hebben onder andere betrekking op de levering van gratis elektriciteit, het plaatsen van een budgetmeter en het leveren van elektriciteit en aardgas aan afnemers die geen leverancier vinden. In artikel 18 bis van het Elektriciteitsdecreet wordt een eerste sociale openbardienstverplichting opgelegd aan de distributienetbeheerders, namelijk de verplichting om de nodige maatregelen te nemen opdat elke op zijn distributienet aangesloten huishoudelijke afnemer per kalenderjaar een hoeveelheid elektriciteit gratis ontvangt. Daarenboven moet deze elektriciteit gratis worden vervoerd.

Vervolgens is er de *universele dienstverlening*. Hieronder valt onder andere het recht op aansluiting op het elektriciteitsnet. Artikel 22 van het Besluit van 31 januari 2003 betreffende de sociale openbardienstverplichtingen in de vrijgemaakte elektriciteitsmarkt, of kortweg het ODV-Besluit⁷⁵ stelt dat de netbeheerder ertoe is gehouden iedere huishoudelijke afnemer die erom vraagt aan te sluiten op het elektriciteitsnet of de aansluiting te verzwaren, overeenkomstig de regels van het technisch reglement op voorwaarde dat bij nieuwbouw de aanvrager een geldige bouwvergunning kan voorleggen en bij bestaande woningen de woning hoofdzakelijk vergund is of geacht wordt vergund te zijn. Ook de regeling van de noodleverancier valt onder deze openbardienstverplichting (zie infra, 1.4.2.1.).

Tenslotte zijn er de *ecologische verplichtingen* die betrekking hebben op het bevorderen van het rationeel energieverbruik, het gebruik van hernieuwbare energiebronnen en kwalitatieve warmtekrachtkoppeling (zie infra, 2.3.2.2. D).

b. Toegang tot het distributienet

Hiervoor gelden dezelfde regels als voor de toegang tot het transmissienet. (zie supra)

2.4. VERKOOP/LEVERING DOOR DE LEVERANCIER

2. .1. Definitie

⁷⁵ Besluit van de Vlaamse Regering van 31 januari 2003 met betrekking tot de openbare dienstverplichtingen, B.S., 21 maart 2003 (hierna: Vlaams ODV-besluit).

De levering van elektriciteit wordt in de Eerste Elektriciteitsrichtlijn gedefinieerd als de aflevering en/of verkoop van elektriciteit aan afnemers⁷⁶. De Tweede Elektriciteitsrichtlijn verduidelijkt dat in de verkoop tevens de wederverkoop ligt begrepen⁷⁷. De leveranciers vallen net als de distributienetbeheerders onder de bevoegdheid van de Gewesten. Volgens het Vlaams Elektriciteitsdecreet dient onder het begrip ‘leverancier’ te worden begrepen elke natuurlijke of rechtspersoon die elektriciteit verkoopt aan eindafnemers⁷⁸. Ook de Belgische Elektriciteitswet definieert het begrip leverancier, doch slechts sinds de wet van 20 maart 2003 die een nieuw lid 15bis in artikel 2 invoegde. Deze definitie geeft ons inziens het duidelijkst weer wat onder leverancier moet worden verstaan: ‘de leverancier is elke rechtspersoon of natuurlijke persoon die elektriciteit levert aan een of meerdere eindafnemers; de leverancier produceert of koopt de aan de eindafnemers verkochte elektriciteit’. We verwijzen hierbij ter illustratie naar de schema’s in bijlage die schematisch de marktspelers binnen de elektriciteitsmarkt weergeven, voor en na de liberalisering. Hieruit blijkt dat er in zekere zin twee soorten van leveranciers te onderscheiden zijn op de geliberaliseerde markt: enerzijds zijn er de leveranciers die zelf instaan voor de productie van de door hen geleverde elektriciteit en anderzijds is er de groep van leveranciers die niet zelf hun elektriciteit produceren doch deze bij andere producenten gaan aankopen, zoals bijvoorbeeld Luminus.

2. .2. *Regelgeving*

a. Algemeen

In deze fase van het marktgebeuren, namelijk de levering van elektriciteit, kan de concurrentiestrijd ten volle opbloeien. Alle afnemers in Vlaanderen zijn sinds 1 juli 2003 volledig vrij hun leverancier te kiezen en het is dus aan de leverancier om zich zo aantrekkelijk mogelijk op te stellen teneinde klanten voor zich te winnen. Leveranciers kunnen echter enkel elektriciteit leveren wanneer zij houders zijn van een leveringsvergunning, toegekend door de VREG. Om te vermijden dat er klanten zonder elektriciteit zouden vallen voorzag de wetgeving in een automatische toewijzing van alle afnemers die geen expliciete leverancierskeuze maakten bij de opening van de energiemarkt aan de standaardleverancier. Deze toewijzing gebeurde door de distributienetbeheerders. Wanneer een leverancier failliet gaat of zijn vergunning verliest komen afnemers automatisch terecht bij een andere leverancier, eveneens aangeduid door de netbeheerder, de ‘noodleverancier’.

Ten slotte wensen wij hier toch een zekere relativering aan te brengen. Tussen de leveranciers kan inderdaad de concurrentiestrijd worden gevoerd, doch dit

⁷⁶ Art. 2, 16 Eerste Elektriciteitsrichtlijn.

⁷⁷ Art. 2, 19 Tweede Elektriciteitsrichtlijn.

⁷⁸ Art. 2, 10 Vlaams Elektriciteitsdecreet.

is slechts mogelijk onder de voorwaarde dat er wel genoeg mankrachten zijn om daadwerkelijk te strijden. Het is belangrijk dat vele leveranciers hun weg vinden naar de Belgische markt, opdat een daadwerkelijke concurrentie kan ontstaan. In deel III wordt in een evaluatie van de liberalisering in België dieper ingegaan op deze relativering.

b. O enbaredienstver lichten

De Tweede Elektriciteitsrichtlijn legt ook aan de leverancier een aantal verplichtingen op met het oog op een betere consumentenbescherming. Zo geldt voor hen de etiketteringsverplichting voor elektriciteit. Dit houdt in dat zij op hun rekeningen, of minstens in een bijlage bij hun rekeningen en in promotiemateriaal dat voor de eindafnemers is bestemd, het aandeel moeten vermelden van elke energiebron in de totale brandstofmix die de leverancier in het voorgaande jaar heeft gebruikt. Daarenboven moeten zij ook ten minste verwijzingen bevatten naar de bestaande referentiebronnen, zoals webpagina's waar voor het publiek toegankelijke informatie beschikbaar is over de gevolgen voor het milieu en ten minste wat betreft de CO₂-emissie en radioactief afval van elektriciteitsproductie met verschillende energiebronnen geproduceerd door de totale brandstofmix van de leverancier gedurende het voorafgaande jaar⁷⁹.

In bijlage A van de Tweede Elektriciteitsrichtlijn worden de in artikel 3 bedoelde maatregelen ter bescherming van de consument geconcretiseerd in 7 specifieke bepalingen:

Vooreerst moet ervoor worden gezorgd dat het contract van de leverancier met zijn afnemer voldoet aan een aantal vereisten. Zo moeten vooreerst bepaalde zaken uitdrukkelijk worden opgenomen in het contract, zoals daar zijn de identiteit en het adres van de leverancier, de geleverde diensten, het aangeboden kwaliteitsniveau van de diensten, de benodigde tijd voor de eerste aansluiting, de aangeboden soorten onderhoudsdiensten, de wijze waarop de meest recente informatie over alle geldende tarieven en onderhoudskosten kan worden verkregen, de duur van het contract, de voorwaarden voor verlenging en beëindiging van de diensten en van het contract, het bestaan van een recht op opzegging, vergoedingen en terugbetalingsregelingen die gelden indien de contractuele kwaliteitsniveaus niet worden gehaald en de methode voor het inleiden van procedures voor de beslechting van geschillen.

Ten tweede moet de afnemer op toereikende wijze in kennis worden gesteld van ieder voornemen van de leverancier om de contractvoorwaarden te wijzigen en moet hij tevens worden ingelicht over zijn recht op opzegging wanneer hij van dergelijk voornemen tot wijziging in kennis wordt gesteld. Dienstverleners moeten hun abonnees rechtstreeks in kennis stellen van tariefstijgingen en doen dit binnen een redelijke termijn die een normale factureringsperiode na het invoeren van de stijging niet overschrijdt. De

⁷⁹ Art. 3, lid 6 Tweede Elektriciteitsrichtlijn.

lidstaten zorgen ervoor dat afnemers de mogelijkheid krijgen contracten op te zeggen indien zij de door de elektriciteitsleverancier aangemelde nieuwe voorwaarden niet wensen te aanvaarden.

Ten derde moet de afnemer transparante informatie ontvangen over geldende prijzen en tarieven en over standaardvoorwaarden met betrekking tot de toegang en tot het gebruik van de elektriciteitsdiensten. Vervolgens moet aan de afnemer een ruime keuze van betalingswijzen worden aangeboden. De algemene voorwaarden van de contracten dienen eerlijk en transparant te zijn en gesteld in duidelijke en begrijpelijke taal. Afnemers worden beschermd tegen oneerlijke of misleidende verkoopmethode.

Ten vijfde mogen de afnemer geen kosten in rekening worden gebracht indien zij van leverancier wensen te veranderen. Ook moet de afnemer transparante, eenvoudige en goedkope procedures ter beschikking krijgen voor het afhandelen van klachten. Door middel van dergelijke procedures moeten geschillen billijk en snel kunnen worden beslecht, zo nodig via een systeem van terugbetaling en/of vergoeding. Tenslotte moet de afnemer toegang hebben tot de universele dienstverlening overeenkomstig de op grond van artikel 3, lid 3, door de lidstaten aangenomen bepalingen en in kennis worden gesteld van zijn rechten in verband met de universele dienstverlening.

Onder andere in het kader van deze Europese bepalingen werd door de Vlaamse decreetgever een Vlaams ODV-Besluit⁸⁰ uitgevaardigd waardoor leveranciers verplicht worden een bepaalde opzeggingsprocedure te volgen, waardoor de afnemer recht krijgt op een minimale levering van elektriciteit, waardoor de afschakeling van een huishoudelijke afnemer aan bijzondere voorwaarden is onderworpen en waardoor tenslotte een aantal eisen worden gesteld met betrekking tot de facturen.

In dit Besluit wordt een onderscheid gemaakt tussen drie soorten Vlaamse afnemers. De *huishoudelijke afnemer*, dit is elke natuurlijke persoon die elektriciteit afneemt om te voorzien in zijn behoeften of die van personen die samen met hem in de woning in kwestie gedomicilieerd zijn; de *beschermd afnemers*, dit zijn huishoudelijke afnemers met een aansluiting waarbij op het adres van de aansluiting op het distributienet minstens een persoon gedomicilieerd is die een sociale toelage of een vervangingsinkomen geniet⁸¹ en de *niet-huishoudelijke afnemers*, dit is een restcategorie van alle afnemers die niet onder de eerste twee groepen vallen. Deze restcategorie omvat onder andere de professionele gebruikers zoals industrie, KMO's en zelfstandigen en de tweede verblijfplaatsen of woonsten waar men geen domicilie heeft gekozen.

Dit onderscheid tussen verschillende categorieën van afnemers is van belang daar enkel de eerste twee, namelijk de huishoudelijke en de beschermde afnemers onder het toepassingsgebied van de openbardienstverplichtingen

⁸⁰ Besluit van de Vlaamse Regering van 31 januari 2003 met betrekking tot de openbare dienstverplichtingen, *B.S.*, 21 maart 2003 (hierna: Vlaams ODV-besluit).

⁸¹ Art. 1, lid 6 Vlaams ODV-Besluit.

met sociaal oogmerk vallen. De niet-huishoudelijke afnemers genieten enkel meer formele rechten zoals de vermelding van bepaalde informatie op de factuur⁸².

Meer concreet omvat het Vlaams ODV-Besluit een aantal verplichtingen voor de leverancier met betrekking tot de facturatie, rekening houdend met wat hiervoor werd vermeld over de in Bijlage A van de Tweede Elektriciteitsrichtlijn vermelde maatregelen ter bescherming van de consument. In de eerste plaats moeten de facturen duidelijk leesbaar zijn en moet de huishoudelijke afnemer verschillende betalingsmogelijkheden krijgen, zoals de maandelijks betaling, de betaling per twee maanden of per kwartaal, en betalingen via domiciliëring en overschrijving⁸³. Deze bepaling belet evenwel niet dat er naar gelang van de gekozen betalingswijze een verschillend tarief kan worden aangerekend om deze of gene betalingswijze aan te moedigen. Ons inziens is het hierbij dan ook belangrijk de afnemer te laten weten welke implicaties er verbonden zijn aan de keuze voor een betalingswijze.

Voorts dient de leverancier aan de huishoudelijke afnemer een periode van minstens 15 kalenderdagen na de ontvangst van de factuur ter beschikking te stellen om die te betalen⁸⁴. Blijft binnen deze periode de betaling uit, dan moet de leverancier de huishoudelijke afnemer een herinneringsbrief sturen en pas indien dan in de periode van 15 kalenderdagen na ontvangst van de herinneringsbrief nog steeds niet wordt betaald, kan de leverancier de huishoudelijke afnemer per aangetekend schrijven in gebreke stellen. Zowel in de herinneringsbrief als in de ingebrekestelling, is de leverancier verplicht melding te maken van mogelijke vormen van georganiseerd schuldbeheer en van de mogelijkheid tot het plaatsen van een budgetmeter.

Bovendien mogen voor beschermde klanten geen kosten worden aangerekend voor de herinneringsbrief of de ingebrekestelling. Wel mag de leverancier eventueel een nalatigheidinterest aanrekenen, doch deze mag de wettelijke interest niet overschrijden.

Ook met betrekking tot de opzegging van het contract omvat het Vlaams ODV-Besluit een aantal bepalingen. Het Besluit stelt dat iedere leverancier enkel een leveringscontract van een huishoudelijke afnemer kan opzeggen, indien de leverancier de bovenvermelde procedure van ten minste 1 maand (twee keer 15 kalenderdagen) heeft nageleefd⁸⁵. Deze bepaling geldt enkel in geval van wanbetaling door de afnemer en belet niet dat het contract met de leverancier ook andere redenen bepaalt voor onmiddellijke stopzetting van de levering.

Wanneer de leverancier zijn contract met de klant opzegt ingevolge het niet nakomen van eventueel gemaakte betalingsafspraken of ingevolge de passiviteit van de huishoudelijke afnemer naar aanleiding van het niet betalen

⁸² *Jaarboek Energierecht 2003*, DEKETELAERE, K. (ed.), Antwerpen, Intersentia, 2004, 98-99.

⁸³ Art. 21 Vlaams ODV-Besluit.

⁸⁴ Art. 2 Vlaams ODV-Besluit.

⁸⁵ Art. 7 Vlaams ODV-Besluit.

van facturen, moet hij de distributienetbeheerder schriftelijk op de hoogte brengen van de datum van het einde van de levering en desgevallend de stukken met betrekking tot het beschermingsstatuut aan de netbeheerder overmaken (zie supra, 1.3.2.1.).

2.5. AFNAME DOOR DE IN AANMERKING KOMENDE AFNEMER

2.5.1. Definitie

De Eerste Elektriciteitsrichtlijn omschrijft de afnemers als groot- of eindafnemers van elektriciteit en distributiemaatschappijen. Grootafnemers zijn natuurlijke personen of rechtspersonen die elektriciteit kopen of verkopen en die niet zorgen voor de functies productie, transmissie of distributie binnen of buiten het net waarop hij is aangesloten. Met andere woorden, ook leveranciers die niet tegelijkertijd producent zijn, zijn afnemers⁸⁶. De Tweede Richtlijn stelt dit duidelijker door de grootafnemer te definiëren als de natuurlijke persoon of rechtspersoon die elektriciteit koopt voor doorverkoop⁸⁷. Hiertegenover staan dan de eindafnemers die elektriciteit kopen voor eigen gebruik⁸⁸.

2.5.2. Regelgeving

In het voorgaande werd reeds verschillende keren gesproken over in aanmerking komende afnemers. Dit begrip wordt niet in de Eerste doch wel in de Tweede Elektriciteitsrichtlijn omschreven als een afnemer die vrij is om elektriciteit te kopen bij de leverancier van zijn keuze. Zowel op het niveau van transmissie als met betrekking tot distributie spreekt men van 'eligible customers'. Het was aan de lidstaten om bij hun omzetting van de Richtlijnen deze vrije afnemers aan te duiden, ermee rekening houdend dat zij een bepaald percentage van de nationale markt moeten vertegenwoordigen. Vanaf 19 februari 2000 bedroeg dit percentage van vrije afnemers minstens 22%. Sinds 19 februari 2003 is dit verhoogd tot 33%⁸⁹. De lidstaten bepalen dus welke afnemers vrij zijn, met dien verstande evenwel dat afnemers die meer dan 100 GWh per jaar verbruiken, sowieso als in aanmerking komende afnemers moeten worden erkend⁹⁰. Bovendien moet ook iedere onafhankelijke producent en zelfopwekker toegang krijgen tot het net voor de bevoorrading van eigen vestigingen of dochterondernemingen, ook al zijn deze in een andere lidstaat gevestigd⁹¹.

⁸⁶ Art. 2, 7-8 Eerste Elektriciteitsrichtlijn.

⁸⁷ Art. 2, 8 Tweede Elektriciteitsrichtlijn.

⁸⁸ Art. 2, 9 Eerste Elektriciteitsrichtlijn; Art. 2, 9 Tweede Elektriciteitsrichtlijn.

⁸⁹ europa.eu.int/comm/energy/en/elec_single_market/memor.htm

⁹⁰ Art. 9 Eerste Elektriciteitsrichtlijn.

⁹¹ Art. 20, lid 1, i Eerste Elektriciteitsrichtlijn.

De opgelegde percentages zijn minimumnormen. Het staat de lidstaten dan ook vrij verder te gaan dan de door de Richtlijn bepaalde minimale liberalisering. Zij kunnen zelfs opteren voor een 100% vrijmaking, wat wil zeggen dat alle afnemers vrij zijn.

Merken we hierbij tenslotte op dat de term ‘in aanmerking komende afnemers’ thans aan belang heeft ingeboet, daar vandaag op het Belgisch niveau van distributie alle afnemers in het Vlaamse Gewest vrij om hun leverancier te kiezen. Specifieke drempels gelden evenwel nog voor afname op het hoogspanningsnet (federale bevoegdheid) en voor afname van het distributienet in het Waals en Brussels Gewest.

2.6. BESLUIT MET BETREKKING TOT DE MARKTSPELERS

Uit dit onderdeel is gebleken dat de elektriciteitsmarkt voor de liberalisering werd bespeeld door 3 spelers, namelijk de CPTE, die tegelijkertijd instond voor de productie en transmissie van de elektriciteit, de distributienetbeheerders, die niet alleen zorgde voor het vervoer van elektriciteit langs de midden- en laagspanningsnetten, maar tevens ook de levering van elektriciteit voor hun rekening namen en ten slotte de afnemers van de elektriciteit.

Toen de markt werd aangepast aan de vereisten van de Europese Elektriciteitsrichtlijnen diende er een opsplitsing te komen van de netten enerzijds en de activiteiten levering en productie anderzijds. Bijgevolg zijn er dan ook een aantal marktspelers bijgekomen. Voortaan zijn de productie van elektriciteit en de transmissie twee gescheiden activiteiten evenals de distributie en de levering van elektriciteit. Van drie marktspelers is men dus geëvalueerd naar vijf spelers⁹². Dat dit de zaken er in geen geval eenvoudiger op heeft gemaakt behoeft uiteraard geen betoog en ook de Europese regelgever was zich hiervan bewust. Daarom wordt in de Elektriciteitsrichtlijnen voorzien in de oprichting van reguleringsinstanties die op heel het marktgebeuren dienen toezicht te houden. Hoe zij zijn samengesteld, welke hun taken zijn en wat zij reeds concreet hebben gedaan sinds hun oprichting, is wat aan bod komt in deel II van dit werk.

⁹² Zie bijlage: Schematische weergave van de elektriciteitsmarkt voor en na de liberalisering.

REG LATOREN

3.1. HET CCEG (HET CONTROLECOMITÉ VOOR DE ELEKTRICITEIT EN HET GAS)

Sedert de naoorlogse periode bestond er over geheel België één reguleringsinstantie: het Controlecomité voor de Elektriciteit en het Gas, dat zijn oorsprong vond in de naoorlogse ideologie van sociaal overleg. Via dit doorgedreven sociaal overleg wilde men de nationalisering van de energiesector, na de verwoestingen van de oorlog, tegengaan. De overheid werd in deze discussies dan ook niet betrokken. In 1955 werd uiteindelijk een akkoord gesloten om in onderling overleg tussen vakorganisaties en werkgevers de elektriciteitssector te gaan beheren, in het belang van het hele land. De overheid wilde echter meer zicht krijgen op de activiteiten van het Comité en daarom werd de instelling in 1964, naar aanleiding van een nieuwe overeenkomst, door de sector geofficialiseerd. Deze toenemende rol van de overheid zorgde ervoor dat het Controlecomité werd omgevormd tot een openbare instelling onder de voogdij van de federale Minister van Economische Zaken. De organisatie en structuur van het Controlecomité werden vastgelegd in een K.B.⁹³.

Het Controlecomité heeft (of beter gezegd had, zie infra, 2.2.1.) tot taak erover te waken dat de technische, economische en tarifaire toestand en ontwikkeling van de elektriciteits – (en gas)sector op het algemeen belang gericht zouden zijn. Volgens artikel 4 van haar statuten, stond zij er onder andere voor in erover te waken dat de tarieven en leveringsvoorwaarden voor alle afnemers in elektriciteit zouden worden vastgesteld in functie van het algemeen belang. Er bestond toen immers nog geen concurrentie, wat tot gevolg kon hebben dat eenzijdig te hoge energieprijzen werden aangerekend aan de consument. Dit moest hoe dan ook worden vermeden, aangezien dit voor de levering van elektriciteit, die een dienst is van algemeen economisch belang, zeer nefast zou zijn. Voorts moest het Controlecomité ervoor zorgen dat een éénvormig nationaal boekhoudplan werd opgesteld, dat door de elektriciteitsbedrijven moest worden toegepast. Ook diende het Comité na te gaan welke gevolgen er moesten worden gegeven aan iedere bij hem ingediende klacht in verband met iedere levering van elektrische energie en tenslotte moest er een jaarverslag worden gepubliceerd.

3.2. DE CREG (DE COMMISSIE VOOR DE REGULERING VAN DE ELEKTRICITEIT EN HET GAS)

⁹³ K.B. nr. 147 van 30 december 1982, *B.S.* 19 januari 1983.

.2.1. Algemeen

De Eerste Elektriciteitsrichtlijn verwacht van de lidstaten dat zij een van de partijen onafhankelijk bevoegde instantie aanwijzen of creëren die geschillen beslecht die betrekking hebben op contracten, onderhandelingen, en weigering van toegang of aankoop⁹⁴.

In het kader hiervan werd door de federale Minister van Energie aangekondigd dat het Controlecomité zou worden omgevormd tot de nieuwe en enige regulator. Al gauw werd echter ingezien dat dit praktisch onmogelijk was daar werkgevers en werknemers van de energiebedrijven hun voorstellen formuleerden in aanwezigheid van vertegenwoordigers van de overheid. Deze voorstellen werden veelal zonder meer aanvaard door de regelgever. Door de afwezigheid van concurrentie had het Controlecomité geen aandacht voor onderlinge relaties tussen energiebedrijven. De nauwe verwevenheid van overheid en energiebedrijven binnen het Controlecomité maakten het onmogelijk dat dit Comité ook in een concurrentiele markt de taak van toezichthoudende instantie op zich zou nemen. Daarom creëerde artikel 23 van de Belgische Elektriciteitswet een tweede regulator: de Commissie voor de Regulering van de Elektriciteit en het Gas, of kortweg CREG genaamd.

Aanvankelijk bleven het Controlecomité en de CREG gewoon naast elkaar bestaan. De CREG was bevoegd voor het geliberaliseerde deel van de energiemarkt, terwijl het Controlecomité het captieve marktgedeelte dat betrekking had op de alsnog gebonden afnemers, voor zijn rekening nam. Gezien de progressieve openstelling van de elektriciteitsmarkt in België is het bevoegdheidsdomein van het Controlecomité steeds kleiner geworden naarmate de liberalisering vorderde. Aangezien in een vrije markt de tarieven voor elektriciteit niet meer hoeven te worden gecontroleerd (dit wordt nu gewoon overgelaten aan de marktwerking) besliste de Federale Regering op 7 december 2001 dat het Controlecomité zou worden afgeschaft. Dit gebeurde dan ook op 1 juli 2003. Het merendeel van haar taken werd overgeheveld naar de CREG via de invoering van een artikel 23bis in de Elektriciteitswet.

De Tweede Richtlijn gaat veel in haar eisen met betrekking tot de reguleringsinstanties. De Tweede Richtlijn vereist namelijk dat de lidstaten één of meer bevoegde instanties aanwijzen met de functie van regelgevende instantie. Zij zijn ten minste verantwoordelijk voor het garanderen van non-discriminatie, daadwerkelijke mededinging en een doeltreffende marktwerking op het vlak van een aantal specifieke domeinen die door hen gemonitord worden, zoals onder andere het voeren van afzonderlijke boekhoudingen, de tijd waarbinnen transport- en distributiebedrijven verbindingen moeten realiseren en reparaties dienen uit te voeren, de bepalingen, voorwaarden en tarieven voor de aansluiting van nieuwe elektriciteitsproducenten om te

⁹⁴ Art. 20, lid 3 Eerste Elektriciteitsrichtlijn.

waarborgen dat deze objectief, transparant en niet discriminerend zijn,...⁹⁵. Ten tweede zijn zij verantwoordelijk voor de vaststelling of de voorafgaande goedkeuring van de methoden voor het berekenen of vastleggen van de voorwaarden voor de aansluiting op en de toegang tot nationale netwerken, inclusief de transmissie- en distributietarieven en de verstrekking van balanceringsdiensten.

Tot slot moeten partijen die een klacht hebben tegen de beheerder van een transport- of distributienet, die klacht kunnen voorleggen aan de regelgevende instantie die, fungerend als geschillenbeslechtingsinstantie, binnen 2 maanden na het ontvangen van de klacht een beslissing neemt. Deze termijn kan eventueel worden verlengd overeenkomstig de bepalingen van de Elektriciteitsrichtlijn⁹⁶.

Lidstaten worden lidstaten verplicht de nodige maatregelen te treffen om ervoor te zorgen dat deze regelgevende instanties in staat zullen zijn hun taken snel en doeltreffend uit te voeren⁹⁷.

.2.2 Werking en taken

De CREG is een autonoom organisme met rechtspersoonlijkheid, opgericht bij Wet. Als zelfstandig rechtspersoon is zij dan ook volledig te onderscheiden van de overheid en van de te controleren elektriciteitssector. Zij is belast met een dubbele taak, namelijk het geven van raad ten behoeve van de overheid inzake de organisatie en werking van de elektriciteits- en de gasmarkt enerzijds en de meer algemene taak van toezicht en controle op de toepassing van de betreffende wetten en reglementen anderzijds. De CREG bestaat uit twee organen, namelijk het Directiecomité en de Algemene Raad.

a. Het Directiecomité

Het operationeel bestuur van de CREG wordt verzekerd door het Directiecomité dat de handelingen stelt die nuttig of nodig zijn voor de uitvoering van haar dubbele opdracht, zoals zal blijken uit wat volgt. Het Directiecomité ging van start op 10 januari 2000.

i. raadgevende en regulerende taak

In het raam van de raadgevende en regulerende taak verstrekt het Directiecomité adviezen en doet zij voorstellen in de gevallen voorzien in de Elektriciteitswet of haar Uitvoeringsbesluiten. Het merendeel van de Uitvoeringsbesluiten vergt een zekere tussenkomst van de CREG, waarvan het ontbreken zou impliceren dat haar beslissing niet kan worden uitgevaardigd.

⁹⁵ Art. 23 Tweede Elektriciteitsrichtlijn.

⁹⁶ Art. 23, lid 5 Tweede Elektriciteitsrichtlijn.

⁹⁷ Art. 23, lid 7 Tweede Elektriciteitsrichtlijn.

Zij kan tevens, op eigen initiatief of op verzoek van de Minister of een Gewestregering, onderzoeken en studies uitvoeren in verband met de elektriciteitsmarkt.

ii. algemene taak van toezicht en controle

Met toepassing van deze tweede taak moet het Directiecomité onder andere samenwerken met de Dienst voor de Mededinging bij het onderzoek van zaken ingeleid krachtens de Wet van 5 augustus 1991 tot bescherming van de economische mededinging⁹⁸. Het K.B. van 20 september 2002 betreffende de samenwerking tussen de CREG en de Dienst voor de Mededinging en het korps verslaggevers regelt deze samenwerking⁹⁹. Ook heeft de CREG reeds samengewerkt met de Raad voor de Mededinging, waarbij gedacht kan worden aan haar tussenkomst met betrekking tot de concentratieaanmeldingen tussen ECS en de gemengde intercommunales. Deze samenwerking wordt echter niet specifiek geregeld in een K.B.

In het licht van deze tweede taak diende het Directiecomité ook in te staan voor de organisatie van een aantal nieuwe instanties binnen de CREG, namelijk de Geschillenkamer en de Bemiddelings- en Arbitragedienst. Deze instanties moeten meewerken aan het vrijwaren van de mededinging op de elektriciteitsmarkt, ook al zijn zij, in tegenstelling tot de Dienst voor de Mededinging die specifiek en exclusief belast is met de toepassing van het Belgische mededingingsrecht, niet uitdrukkelijk belast met de toepassing van het mededingingsrecht.

In het kader van deze algemene taak van toezicht en controle, onderscheidt men binnen de CREG de Geschillenkamer, de Bemiddelings- en Arbitragedienst en de Ombudsdienst, die er achteraf nog is bijgekomen.

De *Geschillenkamer* is een administratief rechtscollege dat buitencontractuele geschillen tussen de beheerder van het transmissienet en de gebruikers ervan betreffende de toegang tot de infrastructuur beslecht en voor dewelke een partij eenzijdig een procedure kan opstarten. De geschillenkamer is dus geenszins bevoegd voor geschillen omtrent contractuele rechten en verbintenissen¹⁰⁰.

Vervolgens zijn er de *Bemiddelings- en Arbitragedienst* die hetzij bemiddelen in geschillen met betrekking tot de toegang tot het transmissienet, het technisch reglement waarin de spelregels om gebruik te maken van het transmissienet vervat liggen en de transmissietoegangs- en gebruikstarieven, hetzij er een scheidsrechtelijke uitspraak over doen. De Bemiddelings- en Arbitragedienst kan enkel tussenkomen wanneer partijen in de overeenkomst een arbitrageclausule hebben opgenomen of een ad hoc arbitrageovereenkomst

⁹⁸ Art. 23, § 3 Elektriciteitswet.

⁹⁹ B.S., 8 oktober 2002.

¹⁰⁰ Art. 29 Elektriciteitswet.

sluiten. Merk op dat een partij dezelfde geschillen ook kan voorleggen aan de gewone rechtbanken. Met deze dienst wil de wetgever hen enkel een gespecialiseerde instantie aanbieden¹⁰¹.

Tenslotte wordt door artikel 29 van de Wet van 20 maart 2003¹⁰² een nieuwe dienst binnen de CREG, namelijk de *Ombudsdienst* in het leven geroepen. Deze dienst is bevoegd voor alle geschillen tussen een eindafnemer en een producent, distributeur, leverancier of tussenpersoon. In dit kader moet zij klachten van eindafnemers onderzoeken, bemiddelen om gemakkelijker tot een minnelijke schikking te komen, aanbevelingen overmaken aan de producent, distributeur of leverancier wanneer geen minnelijke schikking wordt bereikt, een uitspraak doen als scheidsrechter voor elk geschil, doch met uitzondering van de geschillen waarvoor de Bemiddelings- en Arbitragedienst of de Geschillenkamer bevoegd is, eindgebruikers voorlichten over hun belangen en tenslotte ook adviezen uitbrengen op eigen initiatief of op verzoek van de Minister of de CREG.

De klachten van de eindgebruikers zijn slechts ontvankelijk op voorwaarde dat de aanklager voorafgaandelijk bij de betrokken onderneming zelf stappen heeft ondernomen. De Ombudsdienst mag weigeren een klacht te behandelen wanneer die klacht meer dan één jaar voordien werd ingediend bij de betrokken onderneming¹⁰³.

Nog steeds in het kader van deze tweede taak moet het Directiecomité de onafhankelijkheid en onpartijdigheid van het beheer van het transmissienet controleren en garanderen. Verder moet zij ook de vergunningsaanvragen onderzoeken voor de bouw van nieuwe productie-installaties, jaarlijks de tarieven goedkeuren voor aansluitingen op het transmissienet en het gebruik ervan, alsmede de tarieven van de ondersteunende diensten die de transmissienetbeheerder levert en het indicatief programma van de middelen voor de productie van elektriciteit opstellen en aanpassen, indien nodig.

b. De Algemene Raad

De Algemene Raad houdt toezicht op het Directiecomité door te evalueren op welke wijze het Directiecomité zijn taken uitvoert en door in dit verband adviezen te formuleren aan de Minister en het Directiecomité. De Raad formuleert tevens een advies over elke kwestie die hem door het Directiecomité wordt voorgelegd. Ingeval van onbeantwoorde vragen kan de Algemene Raad, teneinde het antwoord te vinden, het Directiecomité om

¹⁰¹ Art. 28 Elektriciteitswet.

¹⁰² Wet van 20 maart 2003 tot wijziging van de wet van 12 april 1965 betreffende het vervoer van gasachtige producten en andere door middel van leidingen, van de wet van 8 augustus 1980 betreffende de budgettaire voorstellen 1979-1980 en van de wet van 29 april 1999 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt, *B.S.*, 4 april 2003, erratum *B.S.*, 11 april 2003.

¹⁰³ Art. 27 Elektriciteitswet.

studies en adviezen verzoeken. Er bestaat aldus een actieve wisselwerking tussen de Algemene Raad en het Directiecomité.

De Algemene Raad bestaat uit vertegenwoordigers van de overheid, zowel federaal als gewestelijk, afgevaardigden van de representatieve werknemersorganisaties en vertegenwoordigers van producenten, distributienetbeheerders, leveranciers en milieuverenigingen.

Zoals reeds vermeld, is de tussenkomst van de CREG in bijna elk Uitvoeringsbesluit van de Elektriciteitswet vereist. Het is bijgevolg praktisch onmogelijk om alle activiteiten van de CREG in wat volgt te bespreken. Daarom wordt hier slechts een selectie gemaakt van een aantal belangrijke facetten, die worden behandeld per marktspeler waarop ze betrekking hebben. Zoals reeds beschreven in de inleiding is de CREG ingevolge de bevoegdheidsverdeling tussen het federaal en communautair niveau bevoegd voor de elektriciteitsproductie, met uitzondering van productie uit hernieuwbare energiebronnen, waarvoor de Gewesten bevoegd zijn, (zie infra, 2.3.2.2. C) elektriciteitstransport, tarifiering (prijs), organisatie van de energiemarkt in het algemeen en kernenergie, inclusief de veiligheid. Hierbij dient meteen te worden opgemerkt dat inzake de tarifiering, dit is het bepalen van de tarieven die mogen worden aangerekend aan wie toegang wenst te verkrijgen tot het reeds bestaande net, de CREG bevoegd is de tarieven te controleren zowel voor het transmissienet als voor de distributienetten. Voor het overige, dus voor al wat niet de tarifiering betreft, vallen de distributienetten volledig onder de gewestelijke bevoegdheden en dus onder controle van de VREG (zie infra, 2.3.).

.2. . Activiteiten van de CREG op het vlak van de productie

a. Indicatief rogramma voor de roductiemiddelen

Om de bevoorradingszekerheid veilig te stellen is een planning op lange termijn van de investeringen in productiemiddelen noodzakelijk. De CREG is belast met het opmaken van een indicatief programma voor de productiemiddelen, dat ter goedkeuring aan de Minister wordt voorgelegd. Dit programma is een tienjarenprogramma dat om de drie jaar moet worden geactualiseerd. Het werd een eerste maal opgemaakt in januari 2002. Het indicatief programma bepaalt de behoefte aan productiemiddelen om aan de verwachte elektriciteitsvraag in België te voldoen gedurende de periode 2002-2011.

Indien de CREG vaststelt dat er een risico bestaat dat de geplande productiecapaciteit niet zal voldoen aan de verwachte elektriciteitsvraag, kan zij, in het licht van het vergunningsstelsel dat België kent aangaande de bouw van nieuwe productie-installaties, met instemming van de Minister bevoegd voor Energie via bekendmaking in de nationale en internationale pers, een oproep doen tot het indienen van aanvragen voor productievergunningen. Zo

kan zij de markt op de hoogte brengen van het feit dat er meer investeringen moeten worden gedaan in productie-installaties.

b. Vergunningen voor de bouw van productie installaties

In het vergunningsstelsel waarvoor België heeft gekozen bij de omzetting van de Elektriciteitsrichtlijnen, is de bouw van nieuwe installaties voor elektriciteitsproductie onderworpen aan een voorafgaande toekenning van een individuele vergunning, afgeleverd door de Minister van Energie, op voorstel van de CREG. De Koning bepaalt, na advies van de CREG, de criteria en de procedure voor de toekenning van deze vergunningen¹⁰⁴. De CREG heeft aldus een dubbele functie, enerzijds geeft zij advies bij het K.B. dat de criteria en procedure voor de toekenning van vergunningen bepaalt en anderzijds is zij bevoegd voorstellen te doen inzake de toekenning van de individuele vergunningen die vereist zijn voor de bouw van installaties voor de productie van elektriciteit.

Het ontwerp van K.B. dat tot het uiteindelijke K.B.¹⁰⁵ heeft geleid, werd dan ook door de Staatssecretaris voor Energie en duurzame ontwikkeling aan de CREG overgemaakt met het verzoek hem hieromtrent advies te bezorgen. De CREG merkte op dat de bepaling van de voorwaarden voor de toekenning van vergunningen niet tot een belemmering of beperking van de mededinging mag leiden. Het is daarom van groot belang dat de procedure zo eenvoudig mogelijk wordt gehouden en er uitsluitend voorwaarden worden opgelegd die daadwerkelijk relevant zijn voor het toekennen van een vergunning. De CREG is ook van oordeel dat de vergunning voor de bouw van productie-installaties aan de installatie zelf moet worden gekoppeld en niet aan de persoon van de aanvrager, zodat de duurzaamheid en verhandelbaarheid van de installaties gewaarborgd blijven en de te volgen procedures worden beperkt.

Bij de totstandkoming van het Koninklijk Besluit werd het advies van de CREG gevolgd in zoverre dat de procedure vereenvoudigd werd en een deel van de hinderpalen die de vrije concurrentie binnen de productiemarkt zouden kunnen belemmeren, werden opgeheven. Het advies van de CREG werd echter niet gevolgd in die zin dat de vergunning gekoppeld blijft aan de persoon van de aanvrager, met alle nadelige gevolgen vandien.

Bij dit alles dient te worden opgemerkt dat de Minister, op voorstel van de CREG, domeinconcessies kan verlenen voor de bouw en exploitatie van installaties voor de productie van elektriciteit uit water, stromen of winden, gelegen in de zeegebieden waarin België rechtsmacht kan uitoefenen overeenkomstig het Internationaal Zeerecht¹⁰⁶. Ook in dit kader werd na advies

¹⁰⁴ Art. 4 Elektriciteitswet.

¹⁰⁵ K.B. van 11 oktober 2000 betreffende de toekenning van individuele vergunningen voor de bouw van installaties voor de productie van elektriciteit, *B.S.*, 1 november 2000.

¹⁰⁶ Art. 6 Elektriciteitswet.

van de CREG een Koninklijk Besluit uitgevaardigd dat de voorwaarden en de procedure voor toekenning van de concessie bepaalt. In zijn advies over het ontwerp van K.B. pleitte de CREG eveneens voor vereenvoudiging en openbaarheid van de procedure, evenals voor de bevordering van effectieve mededinging tussen de kandidaten. Dit advies werd volledig gevolgd in het uiteindelijk tot stand gekomen K.B.¹⁰⁷

Sinds de Wet van 31 januari 2003 houdende de geleidelijke uitstap uit kernenergie voor industriële elektriciteitsproductie¹⁰⁸, kunnen nieuwe nucleaire installaties niet meer het voorwerp uitmaken van een vergunning.

.2. . Activiteiten van de CREG op het vlak van transmissie

a. Tarificatie van het transmissienet en het distributienet

Het transmissienet blijft binnen de geliberaliseerde markt een natuurlijk monopolie, daar het dupliceren van dit net economisch zo goed als onhaalbaar is, omwille van de hoge kostprijs ervan. Ook de geringe efficiëntie van een tweede, onderscheiden net, maakt de bouw van een nieuw transmissienet weinig wenselijk. Daarom wordt het bestaande net opengesteld voor de verschillende aanbieders van diensten en juist daarom is het zo belangrijk dat de transmissienetbeheerder onafhankelijk is en zich onthoudt van elke vorm van discriminatie tussen de verschillende netgebruikers.

Zoals in deel I reeds werd uiteengezet is in België Elia als onafhankelijke transmissienetbeheerder aangeduid. Bijgevolg zal iedereen die gebruik wenst te maken van het transmissienet een toegangscontract met Elia dienen te sluiten, zoniet kan de elektriciteit onmogelijk van bij de producent tot bij de afnemer geraken. Het toegangscontract regelt de vergoeding voor het gebruik van het Elia-net, dat een bestanddeel uitmaakt van de kost van de totale elektriciteitsprijs die aan de afnemer wordt gefactureerd. Het is precies die kost voor de transmissie die moet worden goedgekeurd door de CREG, teneinde te vermijden dat Elia, dat een monopoliepositie bekleedt op het vlak van transmissie, te hoge tarieven zou vragen, hetgeen theoretisch mogelijk is, juist omwille van die monopoliepositie.

Voor kleinere elektriciteitsverbruikers, zoals gezinnen en KMO's, wordt het toegangscontract geregeld door de leverancier die dan aan haar klanten de kosten van transmissie doorrekent. Aldus dient de consument niet afzonderlijk dat contract met de transmissienetbeheerder te ondertekenen, daar dit meteen in de overeenkomst tussen leverancier en klant is geregeld.

¹⁰⁷ K.B. van 20 december 2000 betreffende de voorwaarden en de procedure voor de toekenning van domeinconcessies voor de bouw en de exploitatie van installaties voor de productie van elektriciteit uit water, stromen of winden, in de zeegebieden waarin België rechtsmacht kan uitoefenen overeenkomstig het internationaal zeerecht, *B.S.*, 30 december 2000.

¹⁰⁸ *B.S.*, 28 februari 2003.

Van die kleinere verbruikers dienen de verbruikers met een directe aansluiting op het transmissienet, te worden onderscheiden. Zij zullen zelf hun toegangscontract tekenen met Elia en moeten daarenboven ook een aansluitingsovereenkomst met Elia sluiten. Zo'n directe aansluiting kan zowel een installatie van een producent zijn als van een hoogspanningsverbruiker, zoals bijvoorbeeld de NMBS of BASF. Die overeenkomst regelt de wederzijdse rechten en plichten tussen Elia en de netgebruiker. Zij bevat technische bepalingen met betrekking tot de installatie die op het net wordt aangesloten, zoals bijvoorbeeld het spanningsniveau en het punt van aansluiting. De aansluiting moet voldoen aan de technische minimumeisen voorzien in het technisch reglement van de transmissienetbeheerder. Ook deze aansluitingskost is aan een goedkeuring door de CREG onderworpen.

Elk jaar moet de transmissienetbeheerder deze tarieven voor aansluiting op het transmissienet en het gebruik ervan, alsmede de tarieven voor de ondersteunende diensten die hij levert, aan de CREG ter goedkeuring voorleggen, in de vorm van een tariefvoorstel¹⁰⁹.

Hierbij dient opgemerkt te worden dat het enkel gaat om een goedkeuring van de tarieven voor aansluiting en gebruik van het transmissienet. De prijs van de energie zelf, die ook een deel van de totaalkost uitmaakt moet niet worden gecontroleerd, daar zij in een vrijgemaakte markt wordt overgelaten aan de marktwerking. Het is deze prijs die voor iedereen, afhankelijk van de gekozen leverancier, kan verschillen. (Over de verschillende componenten van de totale elektriciteitsprijs die de afnemer betaalt, zie infra, 3.2.3.)

De tarieven die hier bedoeld worden moeten aan een aantal richtsnoeren beantwoorden. Zo moeten de tarieven niet-discriminatoir en transparant zijn en bepaald worden in functie van de kosten. Ze moeten het de netbeheerder mogelijk maken om het geheel van zijn reële exploitatiekosten te dekken en mogen bovendien een billijke winstmarge inhouden ter vergoeding van het kapitaal geïnvesteerd in het transmissienet om de optimale ontwikkeling ervan op lange termijn te waarborgen¹¹⁰.

Om de billijke winstmarge op het geïnvesteerd kapitaal te bepalen, gaat de CREG uit van een zogenaamde Regulated Asset Base¹¹¹, of de gereguleerde activabepaling. Het gemiddeld rendement op dat kapitaal, de Weighted Average Cost of Capital (WACC), wordt berekend op basis van de verhouding eenderde eigen vermogen en tweederde vreemd vermogen.

Het toepassen van deze WACC leidde tot problemen gelet op het feit dat Elia initieel over een zeer groot eigen vermogen beschikte. Het was dan ook in dit

¹⁰⁹ Art. 12, § 1 Elektriciteitswet.

¹¹⁰ Art. 12, § 2 Elektriciteitswet.

¹¹¹ De geïnvesteerde kapitalen bestaan uit de vervangingswaarde van de materiele vaste activa, vermeerderd of verminderd met het nominale bedrijfskapitaal van de netbeheerder. Deze kapitalen worden jaarlijks herrekend en vormen samen de gereguleerde activa.

licht dat in overleg met de overheid en de CREG beslist werd dat twee afzonderlijke vennootschappen zouden worden opgericht: de NV Elia Asset Owner en de NV Elia System operator (zie supra, 1.2.2.1.). Via die dubbelstructuur wordt voldaan aan de door de CREG opgelegde voorwaarde dat de verhouding eigen vermogen - vreemd vermogen in de netbeheerder eenderde - tweederde bedraagt.

Bij de vaststelling van de tarieven moet de algemene tariefstructuur, door de Koning bepaald op voorstel van de CREG, in acht worden genomen. Het wordt ook aan de Koning overgelaten om, na advies van de CREG, de regels vast te stellen inzake de procedure voor de voorlegging en goedkeuring van deze tarieven, de bekendmaking van deze tarieven, de verslagen en de gegevens die de netbeheerder aan de CREG moet verstrekken met het oog op de controle van deze tarieven, de basisprincipes die de netbeheerder moet toepassen voor de boekhoudkundige verwerking van de kosten en de doelstellingen die de netbeheerder moet nastreven inzake kostenbeheersing¹¹².

In haar voorstel van K.B. hieromtrent stelt de CREG voor dat de transmissienetbeheerder haar om de drie maanden een verslag zal overmaken teneinde een nauwkeurige opvolging van de evolutie van de kosten te verzekeren opdat de tarieven in functie zouden zijn van de daadwerkelijk gemaakte kosten, zodat de jaarlijkse goedkeuring van de tarieven vlot zou kunnen verlopen. De CREG heeft ook een rapporteringsmodel opgesteld dat haar toezicht concretiseert op de naleving van de richtsnoeren waarmee de tarieven rekening moeten houden. Dit zou een gebrekkige en onvolledige informatieverstrekking van de transmissienetbeheerder hieromtrent moeten voorkomen. De transmissienetbeheerder dient, naast de wettelijk voorgeschreven boekhouding ook een analytische boekhouding te voeren om voor de nodige transparantie in de opbouw van de tarieven te zorgen. Er dient een strikt verband te bestaan tussen de kosten en de tarieven en de kostprijs per eenheid verstrekte dienst moet zo laag mogelijk worden gehouden door de factoren die de kostprijs bepalen, maximaal te beheersen. Onredelijke kosten kan de CREG verwerpen. Ingeval de tarieven, toegepast tijdens het voorbije jaar, een bonus zouden hebben opgeleverd, wordt dit gecompenseerd door in het volgende boekjaar de transporttarieven met dit bedrag te verminderen.

Uiteindelijk werd dit alles, samen met de algemene tariefstructuur in een K.B. van 4 april 2001¹¹³ gegoten.

De tariefstructuur, bepaald in hoofdstuk 2, onderscheidt vier tarieven, namelijk de tarieven voor aansluiting op het transmissienet, de tarieven voor het gebruik van het transmissienet, de tarieven voor de ondersteunende diensten en de

¹¹² Art. 12, § 3 Elektriciteitswet.

¹¹³ K.B. van 4 april 2001 betreffende de algemene tariefstructuur en de basisprincipes en procedures inzake de tarieven en de boekhouding van de beheerder van het nationaal transmissienet voor elektriciteit, *B.S.*, 18 april 2001, erratum *B.S.*, 1 mei 2001.

tarieven voor de belastingen, heffingen, toeslagen en bijdragen. De tarieven worden bepaald per klantengroep. In de mate dat deze tarieven van toepassing zijn op de netgebruiker moeten zij hem afzonderlijk worden gefactureerd..

Uiterlijk op 30 september van elk jaar dient de netbeheerder zijn budget met tariefvoorstel voor het volgende exploitatiejaar in bij de Commissie. Binnen de vijftien kalenderdagen na ontvangst hiervan bevestigt de Commissie aan de netbeheerder de volledigheid van het dossier of bezorgt zij de netbeheerder een lijst van inlichtingen die hij bijkomend moet verstrekken.

Binnen de dertig kalenderdagen na ontvangst van het budget met tariefvoorstel of, in voorkomend geval, na ontvangst van de bijkomende inlichtingen brengt de Commissie de netbeheerder bij een brief per drager met ontvangstbewijs op de hoogte van haar beslissing tot goedkeuring of afwijzing van het budget met tariefvoorstel.

In haar beslissing tot afwijzing geeft de Commissie aan op welke punten de netbeheerder het budget met tariefvoorstel moet aanpassen om een goedkeurende beslissing van de Commissie te verkrijgen.

Indien de Commissie het budget met tariefvoorstel van de netbeheerder afwijst, dient de netbeheerder binnen de vijftien kalenderdagen na ontvangst van de beslissing tot afwijzing zijn aangepast budget met tariefvoorstel in bij de Commissie. Binnen de termijn bedoeld in het eerste lid (15 dagen) kan de Commissie de netbeheerder horen indien deze erom verzoekt.

Binnen de vijftien kalenderdagen na ontvangst van het aangepaste budget en tariefvoorstel brengt de Commissie de netbeheerder bij een ter post aangetekend schrijven op de hoogte van haar beslissing tot goedkeuring of afwijzing van het aangepaste budget met tariefvoorstel¹¹⁴.

De Commissie kan voor een periode van drie maanden, die hernieuwbaar is, voorlopige tarieven goedkeuren die de netbeheerder dient toe te passen indien de netbeheerder zijn verplichtingen niet nakomt binnen de opgelegde termijnen, indien de Commissie beslist heeft tot afwijzing van het budget of van het aangepaste budget met respectievelijk bijhorend tariefvoorstel¹¹⁵.

Inzake kostenbeheersing bepaalt artikel 24 van dit K.B. dat indien de CREG vaststelt dat de tarieven tijdens het voorbije exploitatiejaar geresulteerd hebben in een bonus of een malus, deze voor de helft verrekend wordt in de tarieven die van toepassing zullen zijn in het volgende exploitatiejaar en voor de helft aan de netbeheerder toekomen. Indien er een bonus voorkomt gedurende twee opeenvolgende jaren kan de CREG beslissen of deze tweede bonus geheel of gedeeltelijk dient verrekend te worden in de tarieven die van toepassing zullen

¹¹⁴ Art. 8 K.B. van 4 april 2001.

¹¹⁵ Art. 9 K.B. van 4 april 2001.

zijn in het volgende exploitatiejaar. Dit verschilt dus van het ontwerp van K.B. dat in een volledige verrekening van de boni voorzag. Voor het overige wordt het voostel van de CREG volledig gevolgd: de kosten per eenheid getransporteerde energie moeten zo laag mogelijk gehouden worden en onredelijke kosten kunnen door de CREG worden verworpen.

Op 22 november 2002 diende Elia voor de eerste maal een tariefvoorstel in voor het exploitatiejaar 2003, dat door de CREG werd verworpen. De CREG stelde Elia onmiddellijk in kennis van de voorwaarden waaraan het aangepast tariefvoorstel moest voldoen opdat het wel zou worden goedgekeurd. Het aangepaste tariefvoorstel van Elia voldeed echter nog steeds niet aan al deze voorwaarden en bijgevolg besliste de CREG om zelf voorlopige tarieven op te leggen voor drie maanden, met name de periode van 1 april tot 30 juni, bij toepassing van artikel 9 van het K.B. Op 2 juni 2003 heeft Elia nogmaals een aangepast tariefvoorstel ingediend, maar ook dit voorstel werd door de CREG verworpen, waardoor het wederom de CREG was die voorlopige tarieven oplegde voor de periode van 1 juli tot 30 september. Bij ontstentenis van nieuwe voorstellen van de transmissienetbeheerder heeft de CREG deze periode verlengd en de geldigheidsduur van de voorlopige tarieven uitgebreid voor de periode van 1 oktober tot 31 december.

Voor het exploitatiejaar 2004 wilde Elia het opnieuw proberen en daarom werd op 30 september 2003 een tariefvoorstel ingediend. Ook dit voorstel kon de CREG niet bekoren en ook dit voorstel werd bijgevolg afgewezen, evenals het daaropvolgend aangepaste tariefvoorstel. Bijgevolg heeft ook voor 2004 de CREG beslist voorlopige transmissienettarieven op te leggen voor de periode van 1 januari tot 31 maart. Sindsdien is de CREG, bij gebrek aan nieuwe voorstellen, deze periode van 3 maanden telkens blijven verlengen tot eind 2004.

Ook voor het jaar 2005 heeft de CREG reeds het tariefvoorstel verworpen en zelf de tarieven opgelegd (zie infra, 3.2.3.).

In navolging van artikel 12, § 4 van de Elektriciteitswet heeft de Koning, na overleg met de Gewesten, het toepassingsgebied van artikel 12 Elektriciteitswet uitgebreid tot de tarieven voor aansluiting op de *distributienetten* en het gebruik ervan, alsook tot de tarieven voor de ondersteunende diensten geleverd door de beheerders van deze netten¹¹⁶. Hierdoor werd de CREG ook voor de tarificatie van de distributienetten bevoegd. Het Directiecomité bereidde op eigen initiatief een voorstel van K.B.¹¹⁷ voor in uitvoering van artikel 12, § 1 en artikel 12, § 3 van de Elektriciteitswet. Dit voorstel beoogt de omzetting, mutatis mutandis, van de

¹¹⁶ K.B. van 22 december 2000 tot instelling van de tarieven voor de aansluiting op de distributienetten van elektriciteit en het gebruik ervan, *B.S.*, 30 december 2000.

¹¹⁷ CREG, voorstel C 011004-CDC-27, 4 oktober 2001.

regels bepaald in het door de CREG uitgebrachte voorstel in verband met de tariefstructuur van de beheerder van het nationaal transmissienet van elektriciteit¹¹⁸. Vermits er echter meerdere distributienetbeheerders zijn voor geheel België, dient de CREG voor elke distributienetbeheerder afzonderlijk, individuele distributienettarieven goed te keuren, zoniet zou dit in strijd zijn met artikel 12, § 2, tweede en derde lid Elektriciteitswet. Bijgevolg is het mogelijk dat de goedgekeurde tarieven verschillen van distributienetbeheerder tot distributienetbeheerder. Uiteindelijk gaf dit voorstel aanleiding tot het K.B. van 11 juli 2002, waarin de bepalingen van het voorstel grotendeels werden overgenomen¹¹⁹.

b. Het technisch reglement

In het kader van artikel 11 van de Elektriciteitswet heeft de Koning een technisch reglement uitgevaardigd¹²⁰, na een studie en een advies van de CREG hieromtrent. Dit technisch reglement bepaalt ondermeer de technische minimumvereisten voor aansluitingen op het transmissienet zowel van productie-installaties als van distributienetten evenals de uitrusting van direct op het transmissienet aangesloten afnemers en operationele regels waaraan de netbeheerder onderworpen is bij het technisch beheer van de elektriciteitsstromen. Het technisch beheer van de elektriciteitsstromen dient zo georganiseerd te worden, dat er een permanent evenwicht verzekerd wordt tussen het aanbod van en de vraag naar elektriciteit. Hiertoe moet de TNB toezien op de beschikbaarheid van de onontbeerlijke ondersteunende diensten, waartoe onder meer de reserve behoort. De netbeheerder dient het residuaire onevenwicht, dit is de som van de individuele onevenwichten van de verschillende toegangsverantwoordelijken te compenseren door een toevlucht te nemen tot de reserves die hij op de markt kan aankopen. Het was op voorstel van de CREG dat de verplichting om het evenwicht en de reserve te verzekeren op de netbeheerder rust en niet ten laste van de toegangsverantwoordelijke valt zoals het voorontwerp aanvankelijk stelde.

3.3. DE VREG (DE VLAAMSE REGULERINGSIINSTANTIE VOOR DE ELEKTRICITEITS- EN GASMARKT)

. 1. Algemeen

Ten gevolge van de bevoegdheidsverdeling tussen de Federale Staat en Gewesten zijn algemeen gesteld de Gewesten bevoegd voor distributie en

¹¹⁸ CREG, voorstel C 2000/004-D, 21 december 2000.

¹¹⁹ K.B. van 11 juli 2002 betreffende de algemene tariefstructuur en de basisprincipes en procedures inzake de tarieven voor de aansluiting op de distributienetten en het gebruik ervan, de ondersteunende diensten geleverd door de beheerders van deze netten en inzake de boekhouding van de beheerders van de distributienetten voor elektriciteit, *B.S.*, 27 juli 2002.

¹²⁰ K.B. van 27 juni 2001 houdende een technisch reglement voor het beheer van het transmissienet van elektriciteit en de toegang ertoe, *B.S.*, 5 juli 2001.

lokaal transport van elektriciteit, hernieuwbare energie en rationeel energiegebruik (REG).

Om hierop toezicht te kunnen uitoefenen heeft elk gewest zijn eigen reguleringsinstantie: de Vlaamse Reguleringsinstantie voor de Elektriciteit en het Gas (VREG) in het Vlaamse Gewest, de Commission wallonne pour l'énergie (CWAPE) in het Waalse Gewest en het Brussel Instituut voor Milieubeheer (BIM) in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. In Brussel worden de taken die een regulator in de andere gewesten uitoefent opgedeeld tussen enerzijds de administratie bevoegd van energie, in casu het Brussel Instituut voor Milieubeheer (BIM) en anderzijds de Brusselse Regering. In wat volgt, wordt uitsluitend de Vlaamse Reguleringsinstantie, de VREG, besproken.

. . 2. Werking

De VREG werd opgericht als een instelling van openbaar nut met rechtspersoonlijkheid die instaat voor de regulering, de controle en de transparantie van de Vlaamse elektriciteits- en gasmarkt. Ze is operationeel sinds 1 december 2001, amper 1 maand voordat de eerste afnemers uit hoofde van de Vlaamse regelgeving vrij werden. In het kader van het project “Beter Bestuurlijk Beleid” van de Vlaamse regering werd in de loop van 2002 een ontwerp van Decreet opgesteld waardoor de VREG zou worden omgevormd tot een publiekrechtelijk vormgegeven extern verzelfstandigd agentschap. Dit Decreet dat de bepalingen van Hoofdstuk 9 (‘reguleringsinstantie’) in het Vlaams Elektriciteitsdecreet heeft opgeheven en eveneens de taken en verantwoordelijkheden van de VREG lichtjes heeft gewijzigd, werd goedgekeurd op 30 april 2004¹²¹.

De organen van de VREG zijn de Raad van Bestuur en de gedelegeerd bestuurder die jaarlijks door de overheid wordt aangeduid.

. . . Taken

Artikel 5 van het Decreet van 8 april 2004 stelt dat de VREG passende en doelmatige mechanismen moet ontwikkelen voor de regulering, controle en transparantie van de Vlaamse elektriciteitsmarkt. Men kan hieruit drie soorten van taken afleiden. In wat volgt worden eerst deze drie algemene taken afgeleid, waarna de belangrijkste verder worden geconcretiseerd.

Net zoals binnen de CREG mag het onderscheid tussen de verschillende taken niet al te strikt worden beschouwd. In de concrete uitoefening van één taak, kan er immers overlapping ontstaan met een andere taak.

¹²¹ Decreet van 30 april 2004 tot oprichting van het publiekrechtelijk vormgegeven extern verzelfstandigd agentschap Vlaamse Reguleringsinstantie voor de Elektriciteits- en de Gasmarkt, *B.S.*, 27 mei 2004.

a. De drie taken in het algemeen

De VREG heeft vooreerst een regulerende en raadgevende taak ten behoeve van de Vlaamse Regering inzake de organisatie en de werking van de Vlaamse elektriciteitsmarkt. Met 'regulering' wordt bedoeld 'het ordelijk laten verlopen van de markt'. De VREG dient aldus te zorgen voor een efficiënte organisatie en werking van de Vlaamse elektriciteitsmarkt. De VREG stelt daartoe de nadere technische regels vast, onder meer in het technisch reglement voor de toegang tot het elektriciteitsnet en het beheer en de uitbreiding daarvan. Ze wijst de netbeheerders aan en reikt leveringsvergunningen uit aan de leveranciers. Haar adviesfunctie komt het duidelijkste naar voren bij het ontwerpen van Uitvoeringsbesluiten in het kader van het Elektriciteitsdecreet.

Vervolgens heeft de VREG ook een algemene taak van toezicht en controle op de toepassing van de betreffende Decreten en Reglementen. Ze houdt nauwlettend in de gaten of de distributienetbeheerders en leveranciers de wettelijke en reglementaire verplichtingen nakomen. Zo houdt ze bijvoorbeeld in de gaten of de netbeheerders en leveranciers de openbare dienstverplichtingen naleven waaraan ze zijn onderworpen. Binnen deze toezichts- en controlefunctie vervult de VREG taken in verband met de bemiddeling en de beslechting van geschillen en klachtenbehandeling. Ze behandelt geschillen die betrekking hebben op de toegang tot het distributienet, evenals op de toepassing van het technisch reglement.

Tenslotte heeft zij ook een informerende taak naar de marktactoren toe over de werking van de elektriciteitsmarkt en over de prijzen en voorwaarden die de verschillende leveranciers van elektriciteit hanteren, met inbegrip van het aanbieden van een objectieve prijs- en voorwaardenvergelijking. Hiervoor verwijzen we de lezers naar de site van de VREG waarop een link is terug te vinden die het voor de afnemer mogelijk maakt een vergelijking te maken tussen de verschillende leveranciers¹²².

b. De concretisering van de taken

i. Aanduiding en opvolging van netbeheerders voor de elektriciteitsmarkt

Artikel 5 van het Vlaams Elektriciteitsdecreet bepaalt dat de VREG voor elk distributienet de netbeheerder aanwijst. Deze netbeheerder met rechtspersoonlijkheid wordt aangewezen voor een bepaald gebied voor een hernieuwbare termijn van 12 jaar¹²³. Hij is de enige die zich gedurende die periode mag bezighouden met de uitbating, het onderhoud, de uitbreiding en de verbetering van het elektriciteitsdistributienet in dat gebied. Dit om te garanderen dat het bestaande net zo efficiënt mogelijk wordt gebruikt en om te

¹²² www.vreg.be

¹²³ Art. 3 Vlaams Elektriciteitsdecreet.

vermijden dat er verschillende elektriciteitsnetten naast elkaar moeten worden aangelegd. Ook hier heeft de Vlaamse Regering, in een Besluit van 15 juni 2001, na advies van de VREG, de voorwaarden vastgesteld waaraan de kandidaat-netbeheerders moeten voldoen¹²⁴. Deze voorwaarden hebben betrekking op de technische en financiële capaciteit van de kandidaat-netbeheerder, de professionele betrouwbaarheid van de kandidaat-netbeheerder, het beschikken over een eigendoms- of exploitatierecht voor het distributienet in kwestie en de beheersmatige en juridische onafhankelijkheid van de netbeheerder ten aanzien van producenten, houders van een leveringsvergunning en tussenpersonen.

De splitsing van het netbeheer en de levering van elektriciteit, de zogenoemde unbundling, heeft de intercommunales en de overheid voor belangrijke uitdagingen geplaatst. Dat zo een overgang onmogelijk van de ene op de andere dag te realiseren valt, is duidelijk. De procedure die door het Vlaamse Gewest werd uitgewerkt in de Decreten en Uitvoeringsbesluiten heeft hier dan ook rekening mee gehouden.

Een eerste stap werd genomen in het reeds vernoemde Besluit van de Vlaamse Regering van 15 juni 2001 met betrekking tot de distributienetbeheerders voor elektriciteit. De intercommunales werden door artikel 31 van dit Besluit voorlopig aangewezen als distributienetbeheerder voor het gebied waarin zij de elektriciteitsdistributie verzekerden. Dit om de continuïteit van de openbare dienst te verzekeren. Het ging om een overgangmaatregel, die op 5 september 2002, één jaar na de publicatiedatum, ten einde kwam.

Al kort na haar oprichting heeft de VREG de procedure opgestart voor de formele aanwijzing van de distributienetbeheerders. Op 8 januari 2002 verscheen in het Belgisch Staatsblad de aankondiging van de VREG met betrekking tot het opstarten van de procedure tot aanwijzing van netbeheerders van een elektriciteitsdistributienet in het Vlaamse Gewest. De aanvraagdossiers tot aanwijzing als netbeheerder dienden voor 1 mei 2002 via aangetekend schrijven te worden overgemaakt, of tegen ontvangstbewijs te worden afgegeven aan de VREG. Dit aanvraagdossier diende de gegevens en de documenten te bevatten die werden opgesomd in de aankondiging die in het Belgisch Staatsblad is verschenen op 8 januari 2002. Om te kunnen worden aangewezen als distributienetbeheerder dienden de kandidaten te bewijzen dat ze voldeden aan de voorwaarden opgesomd in het Besluit van de Vlaamse Regering van 15 juni 2001 met betrekking tot de distributienetbeheerders voor elektriciteit.

Begin mei 2002 had de VREG de aanvraagdossiers van bijna alle kandidaat-distributienetbeheerders ontvangen. Aangezien de meeste dossiers onvolledig waren en de gegevens gevraagd in de aankondiging bij nader onderzoek

¹²⁴ Besluit van de Vlaamse Regering van 15 juni 2001 met betrekking tot de distributienetbeheerders voor elektriciteit, *B.S.*, 5 september 2001, gewijzigd door het Besluit van de Vlaamse Regering van 11 januari 2002 tot wijziging van het Besluit van de Vlaamse Regering van 15 juni 2001 met betrekking tot de distributienetbeheerders voor elektriciteit, *B.S.*, 8 februari 2002.

onvoldoende bleken om de aanwijzing degelijk te beoordelen, heeft de VREG eind mei aan alle kandidaat-distributienetbeheerders bijkomende inlichtingen gevraagd. Na de ontvangst van de opgevraagde bijkomende inlichtingen, heeft de VREG de aanvraagdossiers beoordeeld op hun financiële en technische capaciteit, op hun professionele betrouwbaarheid en op hun beheersmatige en juridische onafhankelijkheid.

In bijna alle gevallen zijn het de oude intercommunales, die vóór de vrijmaking van de energiemarkt zowel het netbeheer als de levering van elektriciteit voor hun rekening namen, die werden aangeduid als distributienetbeheerder. Op 11 februari 2003 verklaarde de VREG dat alle contracten van eindafnemers met de intercommunale verenigingen, voor wat de levering van elektriciteit betrof, zouden aflopen op 30 juni 2003. De netbeheerders mogen vanaf 1 juli 2003 niet langer elektriciteit leveren, tenzij zij daartoe wettelijk worden verplicht. Zo zijn er op dit ogenblik 16 distributienetbeheerders aangeduid die in het Vlaams Gewest het wettelijk monopolie bezitten inzake beheer van de distributienetten¹²⁵.

¹²⁵ Op 5 september 2002 werden het autonoom gemeentebedrijf Merksplas (**AGEM**) en de zuivere intercommunales **Interelectra**, **IVEG**, **PBE**, **WVEM** en **VEM** definitief aangewezen als distributienetbeheerder in het Vlaamse Gewest. De aanwijzing van **VEM** werd echter al herroepen op 17 december 2003 ten gevolge van haar splitsing waarbij de activiteiten werden overgedragen aan **IVEG** en **WVEM**. Op dezelfde datum (5 september 2002) werden ook de intercommunales **Intergem**, **Gaselwest**, **Imea**, **Imewo**, **Iveka**, **Sibelgas**, **Iverlek**, het **Gemeentelijk Havenbedrijf Antwerpen en de NV Elia System Operator** aangewezen als distributienetbeheerder in het Vlaamse Gewest. Er werd wel vastgesteld dat zij nog niet voldeden aan alle voorwaarden inzake juridische en beheersmatige onafhankelijkheid, zoals bepaald in het besluit van de Vlaamse regering van 15 juni 2001 met betrekking tot de distributienetbeheerders voor elektriciteit. Ten laatste op 5 september 2003 dienden zij hieraan alsnog te voldoen. Op 5 september 2003 voldeden zij aan alle voorwaarden, zodat geen enkele vergunning werd herroepen. De VREG heeft vervolgens op 8 april 2003 de **NV BIAC** aangewezen als distributienetbeheerder voor het domein van de luchthaven Brussel-Nationaal. Er werd wel vastgesteld dat de **NV BIAC** nog niet voldeed aan alle voorwaarden inzake juridische en beheersmatige onafhankelijkheid, zoals bepaald in het besluit van de Vlaamse regering van 15 juni 2001 met betrekking tot de distributienetbeheerders voor elektriciteit. Ten laatste op 8 april 2004 diende zij hieraan alsnog te voldoen. Op 8 april 2004 bleek dat **NV BIAC** niet voldeed aan alle vereisten van het besluit. Er werd dan ook beslist dat de aanwijzing van 8 april 2003 werd herroepen. Op dezelfde dag werd **BIAC NV** echter opnieuw door de VREG aangewezen als beheerder van het distributienet van elektriciteit met een spanningsniveau van minder dan 30 kV op het volledige grondgebied van de luchthaven Brussel-Nationaal, zoals omschreven in het bij de VREG ingediende aanvraagdossier en waarvan zij de eigendom heeft, met toepassing van de artikelen 30 en 32, §§ 1 en 2 van het besluit van de Vlaamse regering van 15 juni 2001 met betrekking tot de distributienetbeheerders voor elektriciteit en op voorwaarde dat niet later dan 8 april 2005 voldaan is aan alle voorwaarden opgesomd in afdeling IV van hoofdstuk II van dit besluit. De VREG heeft echter vroegtijdig, namelijk op 14 september 2004, beslist de aanwijzing te herroepen op grond van volgende overwegingen: 'Overwegende dat **BIAC NV** door middel van de hierboven vermelde beslissing van de VREG van 8 april 2004 aangewezen werd als distributienetbeheerder op voorwaarde dat niet later dan op 8 april 2005 voldaan is aan alle voorwaarden opgesomd in afdeling IV van hoofdstuk II van het besluit; Overwegende dat **BIAC NV** echter niet voldoet en ook niet zal voldoen aan alle voorwaarden opgesomd in afdeling IV van hoofdstuk II van het besluit binnen de hierboven vermelde termijn'. Op diezelfde dag heeft de VREG **Distributienet-Beheer Brussels Airport NV** aangewezen als distributienetbeheerder voor het domein van de luchthaven Brussel-Nationaal

Enmaal de distributienetbeheerders zijn aangewezen, dient verder opgevolgd te worden of zij blijven voldoen aan de door het Besluit van 15 juni 2001 vastgelegde voorwaarden om aangewezen te worden als distributienetbeheerder. Het Besluit schrijft hiertoe enkele procedurele regels voor. Op basis van de ervaring die de VREG opgedaan heeft bij de beoordeling van de aanvraagdossiers van de kandidaat-distributienetbeheerders, heeft de VREG in oktober 2002 beslist om standaard opvolgingsformulieren uit te werken. Deze formulieren geven aan de distributienetbeheerders een volledig overzicht van de informatie die ze moeten indienen teneinde de VREG in staat te stellen na te gaan of de netbeheerder nog steeds aan de voorwaarden van het Besluit van 15 juni 2001 voldoet. De netbeheerders moeten deze informatie voor 30 juni van elk jaar aan de VREG overmaken. Het doel van de opvolgingsformulieren is uniformiteit brengen in de wijze waarop de distributienetbeheerders rapporteren aan de VREG.

Een van de belangrijkste voorwaarden die in het Elektriciteitsdecreet en het Besluit van de Vlaamse regering van 15 juni 2001 met betrekking tot de distributienetbeheerders voor elektriciteit, worden opgelegd aan de distributienetbeheerders is dat ze onafhankelijk dienen te zijn van de elektriciteitsleveranciers¹²⁶.

Deze voorwaarde kan voornamelijk een probleem stellen voor de gemengde intercommunales, aangezien een leverancier, met name Electrabel NV, onrechtstreeks aandeelhouder is bij deze netbeheerders. Teneinde na te gaan of de gemengde distributienetbeheerders voldoen aan de gestelde onafhankelijkheids- en vertrouwelijkheidsvereisten heeft de VREG aan het Gemeenschappelijk Samenwerkingsverband voor Distributienetbeheer GeDIS, dat het gemeenschappelijk uitvoerend orgaan is van de gemengde intercommunales, gevraagd om een stappenplan op te maken dat aangeeft hoe deze vereisten zullen worden ingevuld binnen de gemengde intercommunales teneinde een onafhankelijke manier van werken te garanderen ten opzichte van Electrabel NV en de met haar verbonden ondernemingen. Het door GeDIS opgestelde stappenplan heeft de VREG dan laten evalueren door een extern auditbureau (PriceWaterhouseCoopers), dat op 26 augustus 2003 een eindverslag van die evaluatie aan de VREG heeft overhandigd. Op basis van dit auditverslag werden gesprekken opgestart tussen de VREG en GeDIS, als vertegenwoordiger van de gemengde distributienetbeheerders, Electrabel

overeenkomstig artikel 5 van het decreet van 17 juli 2000 houdende de organisatie van de elektriciteitsmarkt.

Tenslotte heeft de VREG op 5 september 2003 beslist het **autonoom gemeentebedrijf Elektriciteitsbedrijf Izegem (ETIZ)** aan te wijzen als distributienetbeheerder voor het grondgebied van de gemeente Izegem.

¹²⁶ Art. 4, 4 Vlaams Elektriciteitsdecreet en art. 10 e.v. van het besluit van de Vlaamse regering van 15 juni 2001 met betrekking tot de distributienetbeheerders voor elektriciteit, *B.S.*, 5 september 2001. gewijzigd door het besluit van de Vlaamse regering van 11 januari 2002, *B.S.*, 8 februari 2002.

Netten Vlaanderen dat instaat voor het technisch beheer van de netten, (zie supra, inleiding) en Indexis. Deze gesprekken hebben tot doel sluitende afspraken te maken met betrekking tot de scheiding van voornamelijk de gemeenschappelijke IT-systemen tussen Electrabel NV en de met haar verbonden vennootschappen enerzijds en de distributienetbeheerders (onder de vorm van GeDIS) anderzijds.

ii. Aflevering en opvolgen van leveringsvergunningen aan leveranciers

Wie elektriciteit wil leveren aan in aanmerking komende afnemers moet houder zijn van een leveringsvergunning¹²⁷. De aflevering van deze leveringsvergunningen is een bevoegdheid die de VREG toekomt ingevolge artikel 17, § 6 van het Vlaams Elektriciteitsdecreet. De Vlaamse Regering heeft, in uitvoering van artikel 17, § 7, na een advies van de VREG een Besluit van 15 juni 2002 uitgevaardigd dat de criteria en de procedure voor toekenning, wijziging en intrekking van die leveringsvergunningen bepaalt¹²⁸. Deze criteria hebben betrekking op de technische en financiële capaciteit van de aanvrager, de technische betrouwbaarheid van de aanvrager, de capaciteit van de aanvrager om aan de behoeften van zijn afnemers te voldoen, de openbardienstverplichtingen en de beheersmatige en juridische onafhankelijkheid van de aanvrager ten opzichte van de netbeheerders. Wat betreft de procedure wordt inzonderheid de vorm van de aanvraag, namelijk per aangetekende brief of afgifte tegen ontvangstbewijs, het onderzoek van het dossier en de vergoeding die hiervoor betaald moet worden, de termijnen waarbinnen de VREG moet beslissen en deze beslissing aan de aanvrager moet meedelen en de beroepsprocedure bij de Minister, geregeld.

De eerste leveringsvergunningen voor elektriciteit werden op 20 december 2001 toegekend aan Electrabel NV en aan SPE NV. Ingevolge het feit dat de VREG pas op 1 december 2001 operationeel is geworden, stelde de VREG zich tolerant op tijdens de eerste maanden van 2002. Concreet werd elektriciteit geleverd door enkele ondernemingen die op dat ogenblik wel een aanvraag tot het bekomen van een leveringsvergunning hadden ingediend, maar deze vergunning alsnog niet hadden verkregen. Dit was het geval voor Luminus NV, EDF SA, SourcePower NV en RWE Plus Belgium NV. In het belang van de afnemers die in vertrouwen de opening van de Vlaamse elektriciteitsmarkt hadden aangevat om met deze leveranciers een leveringscontract aan te gaan, besliste de VREG deze ondernemingen te "regulariseren", eerder dan ze onmiddellijk de toegang tot de distributienetten te ontzeggen. Het onderzoek van de aanvraagdossiers voor het krijgen van een leveringsvergunning werd zo snel mogelijk, maar geheel afgehandeld volgens de in het Besluit van 15 juni 2001 voorgeschreven procedure.

¹²⁷ Art. 17, § 1 Vlaams Elektriciteitsdecreet.

¹²⁸ Besluit van de Vlaamse Regering van 15 juni 2001 met betrekking tot de leveringsvergunningen voor elektriciteit, *B.S.*, 5 september 2001.

In 2002 werd een belangrijk aantal leveringsvergunningen elektriciteit, namelijk 15, uitgereikt¹²⁹. Er dient opgemerkt te worden dat een aantal van deze leveringsvergunningen onbenut bleven en dat met andere woorden de betrokken ondernemingen in de loop van 2002 nog geen gebruik maakten van hun recht om afnemers van elektriciteit te voorzien. Dit is het geval voor Ecopower, Nuon ET&W, TotalFinaElf G&P North Europe en Remu Levering.

In 2003 werden drie vergunningen toegekend¹³⁰ en in 2004¹³¹ waren dat er vier¹³².

Ook hier dient, na de toekenning van een leveringsvergunning, verder opgevolgd te worden of de leveranciers aan alle voorwaarden vastgelegd door het Besluit van 15 juni 2001 blijven voldoen, eens de vergunning is bekomen. Daarom werden ook in dit kader standaard opvolgingsformulieren uitgewerkt, om de uniformiteit met betrekking tot het rapporteren te waarborgen. De leveranciers moeten hun opvolgingsdossiers uiterlijk op 31 mei van elk jaar indienen.

Al snel kreeg de VREG te maken met een aantal probleemsituaties waarbij zij een eerder toegekende vergunning moest intrekken. Reeds op 30 september 2002 besliste de VREG tot intrekking van de leveringsvergunning die zij op 23 januari 2002 had toegekend aan SourcePower. Deze vergunning werd ingetrokken, nadat de VREG, in het kader van de opvolging van houders van een leveringsvergunning, had vastgesteld dat SourcePower niet langer over voldoende financiële middelen beschikte. De onmiddellijke vraag die hierbij rees was of de VREG dit niet van bij het begin had moeten voorzien en een leveringsvergunning had moeten weigeren. Eén van de voorwaarden tot toekenning van een leveringsvergunning is immers de gezonde financiële toestand van de vergunningsaanvrager. Kende de VREG de situatie van SourcePower dan niet?

¹²⁹ Aan SourcePower NV (maar op 30 september 2002 terug ingetrokken, zie infra), EDF, Luminus NV, Ecopower CVBA, Nuon Energy Trade and Wholesale NV (opgeheven op 13 maart 2004, op eigen verzoek), Electrabel Costumer Solutions NV, RWE Plus Belgium NV (opgeheven op 31 augustus 2004, op eigen verzoek), WattPlus NV, Merksplas BVBA, RWE Solutions AG (opgeheven op 6 juli 2004, op eigen verzoek), totalfinaElf Gas and Power (in december 2003 opgeheven, op eigen vraag), North Europe SA, Esent Energy Trading BV (opgeheven op 20 maart 2004, op eigen verzoek), REMU Levering BV (hernieuwd in 2003 na overname door Eneco Energie Levering BV), E.ON BELGIUM NV en Nuon Belgium NV.

De vergunningen die werden opgeheven op eigen verzoek hadden geen enkel gevolg daar deze vergunningshouders toch niet actief waren in het Vlaams Gewest. Zo moeten zij niet meer voldoen aan de daarmee gepaard gaande verplichtingen, zoals het jaarlijks indienen van een opvolgingsdossier.

¹³⁰ Aan twee Nederlandse bedrijven: Trianel Energie BV en Eneco Energiehandelsbedrijf BV, alsook aan City Power NV.

¹³¹ Verificatie tot en met 10 december 2004.

¹³² Aan Belgian Shell NV, ENECO Energie International BV, ENERGO NV, Lampiris NV (pas sinds 8 december 2004).

Het probleem was dat de VREG bij het financieel onderzoek van een jonge onderneming, zoals SourcePower geen oordeel kon vellen op basis van prestaties uit het verleden en enkel kon kijken naar de geloofwaardigheid van de toekomstplannen. Zij hadden een geloofwaardig financieel plan en ook de nodige startkapitalen waren voorhanden. Bovendien is het logisch dat een opstartende onderneming gedurende bepaalde momenten in de eerste jaren van activiteit aan een zeker kapitaaltekort lijdt. Maar net omdat het een jonge onderneming was heeft de VREG haar financiële situatie van zeer nabij gevolgd. Bij deze opvolgingen had de VREG wel vastgesteld dat er nood was aan kapitaalsverhoging, maar de onderneming verzekerde telkens dat hieraan gewerkt werd, wat gestaafd werd met een aantal beleidsdocumenten. Indien de VREG toen reeds de leveringsvergunning zou hebben ingetrokken, dan kon SourcePower er helemaal niet meer bovenopkomen daar zij dan geen enkele bron van inkomsten meer zou hebben. De VREG was dus wel degelijk van bij het begin op de hoogte van de slechte situatie van SourcePower, maar nooit waren er aanwijzingen dat deze situatie onoverkomelijk was voor een opstartende onderneming.

Dat deze intrekking van de leveringsvergunning toegekend aan SourcePower tot problemen leidde voor Vlaanderen behoeft geen betoog. De Vlaamse energiemarkt die reeds verder stond op het vlak van de liberalisering dan de Waalse en de Brusselse, werd hier immers voor het eerst mee geconfronteerd en kon geen beroep doen op een voorbeeld uit het verleden. Wat moest er gebeuren met de klanten van deze voormalige leverancier wiens vergunning werd ingetrokken? Er werd gevreesd dat deze gebeurtenis een negatief licht zou werpen op het proces van de liberalisering van de energiemarkt. Deze vrees bleek echter ongegrond, mede omdat, dankzij het snelle optreden van de VREG, de mogelijke onzekerheid over bevoorrading aan afnemers werd weggenomen. Reeds in een beslissing van 2 augustus 2002 heeft de VREG een procedure uitgewerkt die moet worden toegepast indien een leverancier niet langer recht heeft op toegang tot het distributienet¹³³. Zo heeft de VREG geanticipeerd op de wettelijke noodleverancierregeling (Supplier of Last Resort) die door de Vlaamse Regering moet worden uitgewerkt¹³⁴. De procedure stelt dat de VREG de distributienetbeheerders op de hoogte stelt van het wegvallen van een leverancier. Deze netbeheerders dragen de klanten van de leverancier dan automatisch over aan de door hun aangeduide noodleverancier, die in de praktijk dezelfde is als de door de intercommunales aangeduide standaardleverancier (zie supra, 1.4.2.1.). Ze worden dan door deze leverancier bevoorrad tegen marktconforme voorwaarden aangezien de noodleverancier moet leveren aan het gangbaar tarief voor korte

¹³³ Beslissing van de VREG van 02/08/2002 m.b.t.de procedure die voorlopig dient te worden toegepast indien een leverancier niet langer recht heeft op toegang tot het distributienet voor elektriciteit.

¹³⁴ Van de Vlaamse Regering wordt verwacht dat zij een besluit nemen in uitvoering van art. 19, 1°, c) van het Vlaams Elektriciteitsdecreet voor wat de verzekerde bevoorrading van de afnemers betreft ingeval de houder van een leveringsvergunning zijn verplichtingen niet nakomt.

termijnleveringen en zij konden op korte termijn, namelijk mits naleving van een opzegtermijn van 1 maand een nieuw contract sluiten met een leverancier die ze vrij konden kiezen. Dankzij deze snelle noodleverancierregeling vielen de klanten van SourcePower niet zonder elektriciteit en werd de continuïteit van de levering gewaarborgd.

Dit voorval toonde aan dat het verdwijnen van leveranciers, wat een onvermijdelijk fenomeen is in een vrijgemaakte markt, geen beletsel vormt voor de werking van die markt. Bovendien heeft de VREG eruit kunnen leren. Zo werd de opvolging van de leveringsvergunningen door de VREG verder verfijnd op basis van deze ervaring. De VREG mag niet te vroeg ingrijpen en hierdoor de toestand van de leverancier gaan verergeren. Slechts ingeval de energiemarkten fundamenteel negatieve gevolgen dreigen te ondergaan, bijvoorbeeld ingeval de technische veiligheid niet meer gegarandeerd is door de activiteiten van een leverancier, moet de VREG ingrijpen en de leveringsvergunning intrekken.

Intussen heeft de VREG deze noodleverancier-procedure nader uitgewerkt in een beslissing van 27 mei 2003¹³⁵. De Vlaamse Regering evenwel heeft nog steeds geen wettelijk kader uitgewerkt in uitvoering van artikel 19,1°, c) van het Vlaams Elektriciteitsdecreet.

iii. Uitwerking van het beheerssysteem van de groenestroomcertificaten

Op 1 januari 2002 is in het Vlaams Gewest een systeem van groenestroomcertificaten in werking getreden ter bevordering van milieuvriendelijke elektriciteitsopwekking. De elektriciteitsleveranciers in Vlaanderen moeten jaarlijks een minimumaandeel aan elektriciteit leveren die uit hernieuwbare energiebronnen wordt opgewekt. Om er voor te zorgen dat elke leverancier deze verplichting nakomt, werd dit systeem van groenestroomcertificaten in het leven geroepen. Groenestroomcertificaten worden toegekend aan producenten van elektriciteit uit hernieuwbare energiebronnen.

Op dit ogenblik staat België binnen Europa op de tweede plaats wat betreft elektriciteitsproductie uit kernenergie. De Belgische situatie zal er binnen enkele decennia echter anders moeten uitzien. Op 31 januari 2003 werd immers een Wet houdende de uitstap uit kernenergie goedgekeurd¹³⁶. Dit houdt in dat alle Belgische kerncentrales verplicht moeten sluiten 40 jaar na hun ingebruikname. In de praktijk betekent dit dat de eerste centrale haar deuren zal sluiten in 2015, de laatste in 2025. Daarenboven werd een moratorium ingesteld op de bouw van nieuwe kerncentrales (zie supra,

¹³⁵ Beslissing van de VREG van 27 mei 2003 met betrekking tot de noodleverancier-regeling die door de VREG zal toegepast worden ingeval een elektriciteits- en/of aardgasleverancier zijn verplichtingen niet meer nakomt.

¹³⁶ Wet van 31 januari 2003 houdende de geleidelijke uitstap uit kernenergie voor industriële elektriciteitsproductie, *B.S.*, 28 februari 2003.

2.2.3.2.). Het zal iedereen duidelijk wezen dat er dringend werk gemaakt moet worden van alternatieven.

Gezien de voorraden van de primaire grondstoffen evenmin onuitputtelijk zijn, stimuleert de Vlaamse Regering de productie van groene stroom. Een tweede reden om over te stappen naar groene stroom, is de ratificatie van het Kyoto-protocol door het Vlaamse Gewest in januari 2002. Hiermee verbindt het Vlaamse Gewest er zich in eerste instantie toe om in de periode 2002-2005 haar totale uitstoot van broeikasgassen terug te dringen naar het niveau van 1990. Het betreft hier een tussentijdse stabilisatiedoelstelling in de aanloop naar de Belgische 7,5 %-reductiedoelstelling.

Verschillende studies wijzen erop dat de toekomstige energiemix wellicht zal moeten bestaan uit de 3 volgende ingrediënten:

1. Het terugdringen van de vraag naar elektriciteit, ondermeer via het opleggen van REGverplichtingen (zie infra, 2.2.3.2.E));
2. Overschakeling op hernieuwbare energiebronnen: wind, zon, waterkracht, biomassa;
3. Investerings in hoogrendementsenergiecentrales om de schaarse primaire grondstoffen zo efficiënt mogelijk om te zetten naar energie (STEG, WKK, ...) (zie infra, 2.2.3.2.D)

Het tweede ingrediënt wordt door de invoering van het systeem van groenestroomcertificaten bewerkstelligd. De overheid verplicht producenten jaarlijks een bepaalde hoeveelheid energie te produceren uit hernieuwbare energiebronnen.

Een groter gebruik van elektriciteit uit hernieuwbare energiebronnen is niet alleen noodzakelijk om de uitstoot van broeikasgassen terug te dringen, maar ook om andere schadelijke uitstoot, zoals stofdeeltjes, stikstofdioxide en koolstofmonoxide, te beperken. Hier komt een band tot uiting tussen het milieurecht en het energierecht. Zoals hierboven reeds werd aangegeven, behoort het systeem van groenestroomcertificaten tot de ecologische openbaardienstverplichtingen die aan leveranciers worden opgelegd.

De decretale basis voor dit systeem is bepaald in de artikelen 21 tot en met 25 van het Elektriciteitsdecreet. De administratieve boete wegens overtreding van de certificatenverplichting staan beschreven in artikel 37, § 2, van het Vlaams Elektriciteitsdecreet.

Oorspronkelijk werden de nadere uitvoeringsregels vastgesteld in het Besluit van de Vlaamse Regering van 28 september 2001 inzake de bevordering van elektriciteitsopwekking uit hernieuwbare energiebronnen. Sinds 2 april 2004

zijn de nadere uitvoeringsregels bepaald in het Besluit van de Vlaamse Regering van 5 maart 2004 inzake de bevordering van elektriciteitsopwekking uit hernieuwbare energiebronnen (HEB-besluit)¹³⁷. Dit Besluit heft het Besluit van 28 september 2001 op.

Het systeem van groenestroomcertificaten bestaat uit twee delen, namelijk enerzijds de toekenning van groenestroomcertificaten aan producenten van elektriciteit uit hernieuwbare energiebronnen¹³⁸ en anderzijds een certificatenverplichting, opgelegd aan de elektriciteitsleveranciers, om een bepaald quotum groenestroomcertificaten in te leveren. Beide delen worden in het volgende nader toegelicht.

TOEKENNING VAN GROENESTROOMCERTIFICATEN

Producenten van elektriciteit uit hernieuwbare energiebronnen hebben de mogelijkheid om, na aanvraag, bij de VREG groenestroomcertificaten te verkrijgen voor de elektriciteit die ze in het Vlaams Gewest produceren uit hernieuwbare energiebronnen.

Per schijf van 1000 kWh elektriciteit uit hernieuwbare energiebronnen die aantoonbaar in Vlaanderen is opgewekt, ontvangt de producent een groenestroomcertificaat.

Groenestroomcertificaten worden toegekend in immateriële vorm en zijn overdraagbaar. De door de VREG toegekende groenestroomcertificaten worden geregistreerd en beheerd in een centrale databank. Per groenestroomcertificaat worden onder andere de volgende gegevens geregistreerd: de eigenaar van het certificaat, het registratienummer, een aantal gegevens over de productie-installatie (productieplaats, nominaal vermogen, ...), de gebruikte hernieuwbare energiebron en het jaar en de maand van productie. In de databank wordt ook geregistreerd of het groenestroomcertificaat reeds werd ingediend in het kader van de certificatenverplichting en, indien dit nog niet het geval is, of het wel aanvaard kan worden door de VREG wanneer het wordt ingediend om te voldoen aan de certificatenverplichting (zie infra, C.2.).

Gebruikers van deze databank zijn de producenten van elektriciteit uit hernieuwbare energiebronnen, de elektriciteitsleveranciers en de handelaars in groenestroomcertificaten. Zij krijgen hiervoor een gebruikersnaam en een wachtwoord. Hiermee kunnen zij via het internet de gegevens lezen van de groenestroomcertificaten waarvan ze eigenaar zijn. Zo houden zij zicht op de productie, de aankoop en de verkoop van hun eigen groenestroomcertificaten.

¹³⁷ B.S., 23 maart 2004.

¹³⁸ Hernieuwbare energiebronnen zijn alle andere energiebronnen dan fossiele brandstoffen of kernsplijting die op een duurzame wijze ingezet kunnen worden, zoals bepaald in artikel 2, lid 15 Vlaams Elektriciteitsdecreet. Voor een concrete lijst van hernieuwbare energiebronnen, zie infra, voetnoot 138.

Via de databank kan ook de verkoop en de inlevering van groenestroomcertificaten worden geïnitieerd.

Alvorens de VREG groenestroomcertificaten kan toekennen aan een productie-installatie van stroom uit hernieuwbare energiebronnen, moet de VREG de aanvraag van de producent hiertoe goedgekeurd hebben.

Procedure voor de goedkeuring van een aanvraag tot toekenning van groenestroomcertificaten.

Na ontvangst van het aanvraagdossier onderzoekt de VREG of het dossier volledig is. Indien dit niet het geval is, brengt de VREG de aanvrager daarvan binnen een maand na ontvangst van de aanvraag schriftelijk op de hoogte. In de brief worden de redenen vermeld waarom de aanvraag niet volledig werd bevonden en wordt de termijn opgegeven waarbinnen de aanvrager het aanvraagdossier kan vervolledigen. Indien de aanvrager zich niet houdt aan deze termijn wordt de aanvraag vervallen verklaard.

Indien het aanvraagdossier volledig wordt bevonden door de VREG, zal de VREG binnen twee maanden na ontvangst van het volledige aanvraagdossier beslissen of er al dan niet groenestroomcertificaten zullen worden toegekend voor de elektriciteit die wordt geproduceerd in de productie-installatie waarvoor een aanvraag werd ingediend. De aanvrager wordt binnen vijf werkdagen na het nemen van de beslissing door de VREG op de hoogte gebracht van de beslissing.

Voorwaarden voor de goedkeuring van een aanvraag tot toekenning van groenestroomcertificaten

De VREG keurt een volledig en correct ingevulde aanvraag tot toekenning van groenestroomcertificaten goed wanneer voldaan is aan een aantal voorwaarden. Vooreerst moet de producent aantonen dat de elektriciteit die geproduceerd wordt in de productie-installatie waarvoor de aanvraag werd ingediend, wordt opgewekt in het Vlaamse Gewest¹³⁹. De VREG reikt enkel groenestroomcertificaten uit voor elektriciteit die door middel van hernieuwbare energiebronnen werd opgewekt in het Vlaamse Gewest. Voor elektriciteit die wordt opgewekt door middel van hernieuwbare energiebronnen in de Belgische zeegebieden (off-shore) is het de CREG die de groenestroomcertificaten toekent.

Ten tweede moet de producent aantonen dat de elektriciteit die geproduceerd wordt in de productie-installatie waarvoor de aanvraag werd ingediend, wordt opgewekt via een hernieuwbare energiebron die is opgenomen in de lijst van

¹³⁹ Art. 22 Vlaams Elektriciteitsdecreet.

erkende hernieuwbare energiebronnen¹⁴⁰, zoals vastgelegd in artikel 5 van het Besluit van de Vlaamse Regering van 5 maart 2004 inzake de bevordering van elektriciteitsopwekking uit hernieuwbare energiebronnen¹⁴¹. Ten derde moet de aanvrager een meetschema toevoegen aan het aanvraagdossier waarin verduidelijkt wordt op welke wijze de netto geproduceerde elektriciteit wordt gemeten. Tot slot moet bij installaties die meer dan 100.000 kWh elektriciteit per jaar opwekken en die in aanmerking komen voor de toekenning van groenestroomcertificaten, een erkend keuringsorgaan de installatie en de meetapparatuur keuren. Die keuring wordt verricht ten laste van de aanvrager.

In de loop van het jaar 2002 dienden de meeste exploitanten van de bestaande productie-installaties een aanvraag tot erkenning in. Ook voor een aantal nieuwe installaties werd een aanvraag tot erkenning en uitreiking van certificaten ingediend. Een jaar na het in werking treden van het systeem kwamen op deze wijze in totaal 43 productie-installaties in aanmerking voor groenestroomcertificaten. In 2003 liep dit aantal op tot 346 productie-installaties.

Een aantal aanvragen werden afgekeurd. Zo bijvoorbeeld weigerde de VREG op 14 april 2004 de aanvraag van Electrogroep De Becker NV voor toekenning van groenestroomcertificaten voor elektriciteit opgewekt door een productie-installatie voor de verbranding van gas, bekomen uit de vergassing van voertuigbanden. De VREG besliste dat deze productie-installatie niet voldoet aan de voorwaarden van artikel 5 van het Besluit van de Vlaamse Regering van 5 maart 2004 daar voertuigbanden niet voldoen aan de definitie van biomassa.

Na de goedkeuring van een aanvraag tot toekenning van groenestroomcertificaten aan een bepaalde productie-installatie, kent de VREG maandelijks groenestroomcertificaten toe aan de eigenaar van de elektriciteit die in deze installatie werd opgewekt, de certificaatgerechtigde.

De groenestroomcertificaten worden uitgereikt per schijf van 1.000 kWh opgewekte elektriciteit uit hernieuwbare energiebronnen. Het resterend aantal kWh wordt overgedragen naar de volgende maand.

Deze uitreiking van certificaten gebeurt op basis van de meetgegevens, die door de netbeheerder (of in uitzonderlijke gevallen door de producent) maandelijks aan de VREG worden gerapporteerd. Deze rapportering dient te gebeuren vóór de tiende werkdag van de maand volgend op de maand waarin de betreffende hoeveelheid elektriciteit is geproduceerd. Bij de goedkeuring

¹⁴⁰ Erkende hernieuwbare energiebronnen zijn: zonne-energie, windenergie, waterkracht, getijdenenergie, golfslagenergie, geothermie, biogas, stortgas, rioolwaterzuiveringsgas en biomassa (Biomassa is de biologisch afbreekbare fractie van producten, afvalstoffen en residuen van de landbouw (met inbegrip van plantaardige en dierlijke stoffen), de bosbouw en aanverwante bedrijfstakken, alsmede de biologische fractie van industrieel en huishoudelijk afval).

¹⁴¹ B.S., 23 maart 2004.

van het aanvraagdossier wordt bepaald welke gegevens maandelijks aan de VREG moeten worden gerapporteerd.

De eerste uitreiking van groenestroomcertificaten gebeurt op basis van de elektriciteit die is opgewekt vanaf de eerste dag van de maand waarin de aanvraag werd goedgekeurd. De VREG publiceert maandelijks het aantal toegekende groenestroomcertificaten, opgesplitst per hernieuwbare energiebron.

Tijdens het eerste jaar van de werking van het systeem zijn er in Vlaanderen 150.042 groenestroomcertificaten uitgereikt. Windenergie en energie uit biogas en biomassa staan elk in voor ongeveer een derde van de uitgereikte certificaten. In 2003 reikte de VREG er 291.568 uit.

Op de certificaatgerechtigde rusten ook na de goedkeuring van een aanvraag voor de toekenning van groenestroomcertificaten een aantal verplichtingen. Zo dient hij iedere wijziging, die mogelijks ertoe zou leiden dat er niet langer wordt voldaan aan de voorwaarden tot toekenning van groenestroomcertificaten, onmiddellijk te melden. Na deze melding kan de VREG haar beslissing tot toekenning van groenestroomcertificaten aan deze productie-installatie herroepen. Vanaf de herroeping zullen dan geen groenestroomcertificaten meer worden toegekend.

Ook iedere wijziging die een invloed zou kunnen hebben op het aantal toe te kennen groenestroomcertificaten moet worden meegedeeld aan de VREG. Hieronder vallen onder andere wijzigingen in het meetschema of van de meter(s), wijzigingen van de energiebron of de herkomst van de energiebron (indien de energiebron afkomstig is uit het buitenland) en wijzigingen aan de installatie. Productie-installaties die per jaar meer dan 100.000 kWh opwekken zullen bij deze melding eveneens een nieuw keuringsverslag dienen voor te leggen.

Na deze melding kan de VREG haar beslissing tot goedkeuring van de aanvraag tot toekenning van groenestroomcertificaten wijzigen.

Verder dient ook iedere wijziging van de certificaatgerechtigde aan de VREG te worden gemeld. In het aanvraagdossier dient te worden aangegeven wie de certificaatgerechtigde is voor de betrokken productie-installatie. Na de goedkeuring van de aanvraag kan er echter een wijziging plaatsvinden met betrekking tot de natuurlijke persoon of rechtspersoon aan wie de groenestroomcertificaten dienen te worden toegekend. Dit dient aan de VREG te worden gemeld, zodat de VREG na deze melding de groenestroomcertificaten kan toekennen aan de juiste certificaatgerechtigde.

Installaties die jaarlijks meer dan 1.000.000 kWh elektriciteit per jaar opwekken uit een hernieuwbare energiebron, kunnen enkel groenestroomcertificaten blijven krijgen na voorlegging van een nieuw keuringsverslag om de twee jaar.

DE CERTIFICATENVERPLICHTING

Iedere elektriciteitsleverancier is verplicht om bij te dragen aan de opwekking van een bepaalde hoeveelheid elektriciteit uit hernieuwbare energiebronnen in Vlaanderen. Deze hoeveelheid komt overeen met een bepaald minimumaandeel van de elektriciteit die hij in het totaal levert aan zijn klanten. Dit minimumaandeel bedroeg 0,8 % van zijn leveringen in 2002, 1,2 % van zijn leveringen in 2003 en 2,0 % van zijn leveringen in 2004. Het minimumaandeel zal verder toenemen tot 6% voor zijn leveringen in 2010.

Een groenestroomcertificaat geldt als bewijs van de naleving van het minimumaandeel elektriciteit uit hernieuwbare energiebronnen. De controle of een leverancier dit minimumaandeel in acht heeft genomen tijdens een bepaald kalenderjaar, gebeurt aan de hand van de verplichte inlevering bij de VREG van een bepaald aantal groenestroomcertificaten voor 31 maart van het daaropvolgende jaar.

Het aantal certificaten dat een leverancier dient in te leveren, de zogenaamde certificatenverplichting van de leverancier wordt jaarlijks door de VREG berekend. De leverancier wordt door de VREG op de hoogte gebracht van dit aantal, waarop hij vervolgens dit aantal groenestroomcertificaten dient in te leveren bij de VREG.

De VREG heeft de procedure vastgelegd die gevolgd moet worden bij het inleveren van groenestroomcertificaten.

Het kan op het eerste zicht misschien een beetje vreemd lijken dat de producenten de groenestroomcertificaten verkrijgen, terwijl het de leveranciers zijn die ze moeten voorleggen. Maar indien de leverancier een producent is (wat meestal het geval is), kan een leverancier groenestroomcertificaten bekomen door zelf elektriciteit uit hernieuwbare energiebronnen op te wekken en daarvoor zelf groenestroomcertificaten aan te vragen bij de VREG.

Langs de andere kant is het ook mogelijk dat de leverancier zelf geen producent is, of dat de leveranciers wel tevens producent is, maar zelf niet genoeg groenestroomcertificaten kon bekomen. Deze kan dan groenestroomcertificaten aankopen bij producenten van milieuvriendelijke energie die hun teveel aan groenestroomcertificaten op de markt hebben gebracht met het oog op het verkopen ervan.

Hierbij dient opgemerkt te worden dat deze verkoop van groenestroomcertificaten niet noodzakelijk gepaard dient te gaan met de verkoop van de betrokken elektriciteit. Beide kunnen afzonderlijk worden verkocht. Iedere verkoop van groenestroomcertificaten dient wel te worden gemeld aan de VREG binnen de 5 werkdagen na de verkoop, volgens een procedure die vastgelegd werd door de VREG.

Pas op het einde van 2002 kwam de handel in groenestroomcertificaten goed op gang. In 2002 zijn er 4.120 certificaten verhandeld. De gemiddelde prijs

waaraan certificaten werden verkocht, bedroeg 63,33 EUR. Tussen 1 januari 2003 en 31 maart 2004 trad het verkoopssysteem in volle werking en werden er 246.238 groenestroomcertificaten verhandeld, waarbij de gemiddelde prijs met ongeveer 20 EUR was gestegen ten opzichte van 2002. Dit wordt verklaard door het feit dat de prijs waaraan een groenestroomcertificaat op de markt wordt verhandeld, sterk beïnvloed wordt door de waarde van de boete die elektriciteitsleveranciers moeten betalen wanneer ze te weinig groenestroomcertificaten inleveren om te voldoen aan hun quotumverplichting (zie infra, C.2.).

Indien de leverancier het juiste aantal groenestroomcertificaten heeft ingediend, heeft hij voldaan aan zijn certificatenverplichting. Als hij niet voldoende groenestroomcertificaten heeft ingeleverd, zal hij een administratieve boete dienen te betalen voor ieder ontbrekend certificaat. Deze administratieve boete bedroeg 75 euro per ontbrekend certificaat op 31 maart 2003 en 100 euro per ontbrekend certificaat op 31 maart 2004. Vanaf 31 maart 2005 wordt de boete bepaald op 125 euro per ontbrekend certificaat.

De administratieve boetes die worden opgelegd wegens niet-naleving van de certificatenverplichting worden gestort in het Fonds Hernieuwbare Energiebronnen. Dit fonds zal worden gebruikt voor het verlenen van subsidies aan projecten inzake hernieuwbare energiebronnen.

De eerste einddatum voor leveranciers van elektriciteit voor het inleveren van groenestroomcertificaten in het kader van hun certificatenverplichting, was 31 maart 2003. Deze certificatenverplichting bestond erin om een hoeveelheid groenestroomcertificaten voor te leggen voor 31 maart 2003 die overeenkomt met 0,8 % van de elektriciteit die zij via het Vlaamse distributienet hadden geleverd in 2002. Wie niet voldeed aan de certificatenverplichting diende een boete te betalen van 75 euro per ontbrekend groenestroomcertificaat. Zo moesten in totaal 313.192 groenestroomcertificaten worden ingeleverd voor 31 maart 2003. Het werkelijk aantal ingeleverde groenestroomcertificaten bedroeg 115.132. Slechts 37 % van het totale quotum van 2002 werd bijgevolg gehaald. Met de groenestroomcertificaten die op de markt waren, was echter 64 % van het quotum haalbaar. Er werden bijgevolg meer certificaten uitgereikt dan ingeleverd. De verklaring hiervoor is eenvoudig. Een aantal leveranciers hebben groenestroomcertificaten opgespaard voor hun certificatenverplichting van de volgende jaren. Een leverancier die voldoende certificaten heeft ingeleverd om aan zijn certificatenverplichting in 2003 te voldoen mag immers de extra groenestroomcertificaten die in zijn bezit zijn op 31 maart 2003 bijhouden en inleveren op een later tijdstip. Dit 'spaarrecht' wordt evenwel beperkt tot maximum vijf jaar na de toekenning van het certificaat. Het opsparen van deze groenestroomcertificaten is interessant aangezien de administratieve boete bij niet-naleving van de certificatenverplichting steeds hoger wordt. Ook voor de elektriciteitsproductie in januari en februari 2003 werden reeds groenestroomcertificaten uitgereikt,

maar het merendeel van deze groenestroomcertificaten werd eveneens opgespaard voor de certificatenverplichtingen in de toekomst.

Van de twaalf houders van een leveringsvergunning die in het jaar 2002 elektriciteit geleverd hebben in het Vlaamse gewest, en bijgevolg voor 31 maart 2003 voldoende groenestroomcertificaten dienden in te leveren, hebben er vier voldaan aan de op hen rustende certificatenverplichting. Het betreft hier EBEM, EDF, Luminus en SPE. De overige leveranciers kregen bijgevolg een administratieve geldboete opgelegd.

Algemeen kunnen we stellen dat er in Vlaanderen steeds meer productie-installaties van elektriciteit uit hernieuwbare energiebronnen bijkomen. Het maandelijks aantal uitgereikte groenestroomcertificaten neemt hierdoor steeds toe. Er kan besloten worden dat het certificatenstelsel duidelijk een stimulans is voor elektriciteitsopwekking uit hernieuwbare energiebronnen. Het antwoord op de vraag of dit voldoende ingrediënt zal opleveren in de toekomstige ingrediëntenmix zal echter pas in de toekomst kunnen worden gegeven.

d. Het s steem van armtekrachtko eling WKK) certificaten

Warmtekrachtkoppeling is de gecombineerde productie van elektriciteit en warmte¹⁴². Wanneer men uit bepaalde uitputtelijke energiebronnen elektriciteit produceert, komt hierbij tevens warmte tot stand. Men kan deze warmte laten verloren gaan, maar men zou die warmte ook als het ware kunnen opstapelen en benutten, door gebruik te maken van een warmtekrachtinstallatie. Op die manier kan een energiebesparing worden gerealiseerd, ten opzichte van de gescheiden productie van warmte en elektriciteit. Dit noemt men de warmtekrachtbesparing of primaire energiebesparing die zal het derde ingrediënt van de toekomstige energiemix zal moeten uitmaken.

Via een Decreet van 10 juli 2003 werd een decretale basis voor het systeem van warmtekrachtcertificaten toegevoegd aan het Vlaams Elektriciteitsdecreet¹⁴³. Ook dit systeem bestaat, net als het systeem van de groenestroomcertificaten, enerzijds uit een verplichting voor elke elektriciteitsleverancier om voor een minimumaandeel elektriciteit uit kwalitatieve warmtekrachtinstallaties te zorgen en anderzijds uit de mogelijkheid voor producenten van elektriciteit uit kwalitatieve warmtekrachtinstallaties om warmtekrachtcertificaten aan te vragen bij de VREG.

Producenten van elektriciteit uit warmtekrachtkoppeling hebben de mogelijkheid om bij de VREG warmtekrachtcertificaten te verkrijgen voor de

¹⁴² Art. 2 Vlaams Elektriciteitsdecreet spreekt van 'de opwekking in één proces van thermische energie en elektrische en/of mechanische energie'.

¹⁴³ Art. 25bis Vlaams Elektriciteitsdecreet.

warmtekrachtbesparing die ze in het Vlaamse Gewest realiseren via een kwalitatieve warmtekrachtinstallatie. De nodige Uitvoeringsbepalingen bij het systeem van de warmtekrachtcertificaten werden in het Besluit van de Vlaamse Regering van 5 maart 2004 houdende de openbardienstverplichting ter bevordering van de elektriciteitsopwekking in kwalitatieve warmtekrachtinstallaties vastgelegd¹⁴⁴.

Alhoewel er nog geen warmtekrachtcertificaten werden toegekend¹⁴⁵, werden er wel reeds kwaliteitserkenningen van warmtekrachtinstallaties toegekend door de VREG, in uitvoering van het Besluit van de Vlaamse Regering van 7 september 2001 tot bepaling van de voorwaarden waaraan een kwalitatieve warmtekrachtinstallatie moet voldoen¹⁴⁶. De Vlaamse Regering ontwierp dit Besluit in uitvoering van artikel 16 van het Vlaams Elektriciteitsdecreet. Hoofdstuk 2 van dit Besluit regelt die voorwaarden en bepaalt onder andere dat een kwalitatieve warmtekrachtinstallatie een relatieve primaire energiebesparing¹⁴⁷ moet hebben van minstens 5 %.

Reeds in de loop van het jaar 2000 konden dossiers voor de kwaliteitserkenning worden ingediend, waarna acht installaties deze erkenning in 2002 behaalden. In 2003 werden slechts dertien dossiers voor de erkenning van een kwalitatieve warmtekrachtinstallatie ingediend bij de VREG, waarvan er negen werden goedgekeurd. Het geringe aantal dossiers heeft uiteraard te maken met de vertraging in de besluitvorming rond het systeem van WKK-certificaten. In tegenstelling tot het systeem van groenestroomcertificaten komt er een verplichte accreditatie voor het keuringsorganisme. Dit is ingegeven door de technische complexiteit van de materie. Met het oog op het bepalen van een procedure voor accreditatie heeft de VREG besprekingen gevoerd met de dienst BELTEST van het federale Ministerie van Economische Zaken. Deze hebben geleid tot een lastenboek waaraan de organismen zich moeten houden bij de keuring van de WKK-installaties. Op basis van de bewezen beheersing en naleving van dit lastenboek kan de accreditatie worden uitgereikt.

e. Bevordering van rationeel energiegebruik

Rationeel energiegebruik zal het derde ingrediënt moeten worden in onze toekomstig energiemix, waardoor nu reeds maatregelen moeten worden genomen teneinde dit rationeel energiegebruik te bevorderen.

¹⁴⁴ B.S., 23 maart 2004.

¹⁴⁵ We dienen hier toch even te nuanceren. Op 25 oktober 2004 heeft de VREG wel een beslissing genomen tot goedkeuring van een aanvraag voor warmtekrachtcertificaten voor de warmtekrachtbesparing die wordt gerealiseerd door de warmtekrachtinstallatie bestaande uit een stoom- en gasturbine met warmteterugwinning, maar deze beslissing werd geschorst op 3 november 2004.

¹⁴⁶ B.S., 12 december 2001.

¹⁴⁷ Dit is de verhouding tussen enerzijds de energiebesparing door gebruik van een warmtekrachtinstallatie en anderzijds het energieverbruik zelf van die warmtekrachtinstallatie.

Artikel 19 van het Vlaams Elektriciteitsdecreet legt met betrekking tot rationeel energiegebruik een aantal openbaredienstverplichtingen op aan de leveranciers en netbeheerders. Zo moeten zij programma's ter bevordering van het rationeel energiegebruik opstellen, minimumnormen inzake het rationeel energiegebruik bij hun eindafnemers bepalen en informatie verstrekken over het elektriciteitsverbruik en de –kosten van de eindafnemers teneinde hen hieromtrent bewust te maken.

Het REG-Besluit van 29 maart 2002¹⁴⁸, genomen in uitvoering van artikel 19 van het Elektriciteitsdecreet, werkt deze openbaredienstverplichtingen ter bevordering van rationeel energiegebruik voor distributienetbeheerders en elektriciteitsleveranciers verder uit. De VREG heeft de taak gekregen om toe te zien op een aantal van deze REG-openbaredienstverplichtingen.

VERPLICHTE REG-ACTIVITEITEN VOOR DE LEVERANCIERS: VERPLICHTE VERMELDINGEN OP DE FACTUUR

Hoofdstuk V van het Besluit “Verplichte REG-activiteiten voor de leveranciers” gaat over de verplichte vermelding van zowel de historische verbruiksgegevens als van de oorsprong van de geleverde elektriciteit op elke factuur, en dit met ingang van 1 juni 2002. Volgens artikel 10 van het REG-besluit dient de leverancier op de factuur het jaarlijkse elektriciteitsverbruik van de afnemer tijdens de laatste drie jaar op een overzichtelijke manier, dit is in een duidelijke grafiek weer te geven. Volgens artikel 11 van het REG-Besluit dient de leverancier ook de oorsprong van zijn geleverde elektriciteit weer te geven op de factuur, opgedeeld naargelang de elektriciteit geproduceerd werd met hernieuwbare energiebronnen, kwalitatieve warmtekrachtinstallaties, fossiele brandstoffen, nucleaire centrales of dat de oorsprong van de elektriciteit onbekend is. De achterliggende gedachte van deze verplichtingen, is de bewustmaking van de consument. Op vraag van de Vlaamse Minister, bevoegd voor het Energiebeleid, controleert de VREG de naleving van betreffend Hoofdstuk. Meer bepaald werd specifiek aan de VREG gevraagd overtredingen tegen de bepalingen van het Besluit op te sporen en zo nodig maatregelen te nemen. Volgens artikel 37,§ 1 van het Vlaams Elektriciteitsdecreet kan de VREG immers elke rechtspersoon verplichten tot naleving van specifieke bepalingen van dergelijk Besluit binnen de door haar gestelde termijn en een administratieve geldboete opleggen indien deze termijn zou worden overschreden.

Uit de consultatierondes die de VREG in het laatste trimester 2002 uitvoerde bij de marktpartijen, bleek dat de toepassing van de artikelen 10 en 11 van het REG-Besluit een aantal problemen met zich meebracht en dat de artikelen niet

¹⁴⁸ Besluit van de Vlaamse Regering van 29 maart 2002 inzake de openbare dienstverplichtingen ter bevordering van rationeel energiegebruik, *B.S.*, 4 mei 2002, errata, *B.S.*, 23 mei 2002 (hierna: REG-Besluit).

op éénduidige wijze geïnterpreteerd werden. Dit werd eind november 2002 aan het kabinet van de Vlaamse Minister bevoegd voor Energiebeleid gesignaleerd. In hun antwoord verduidelijkten de kabinetsleden een aantal bepalingen uit het Besluit.

Begin januari 2003 schreef de VREG tevens alle elektriciteitsleveranciers en distributienetbeheerders voor elektriciteit aan waarbij de VREG een aantal punten uit artikel 10 en 11 heeft verduidelijkt, teneinde een correcte toepassing van het Besluit te waarborgen. De vele telefoons en e-mail die de VREG in januari bereikten met bijkomende vragen over de betreffende artikelen, noopten de VREG tot een tweede brief met detailrichtlijnen.

De problemen inzake de toepassing van artikel 10 waren van diverse aard. De informaticasystemen van sommige netbeheerders waren onvoldoende uitgerust om de verbruiksgegevens van de laatste drie jaar te verstrekken. Bovendien waren er een aantal bijzondere gevallen zoals een verhuis of het feit dat de opmeetperiodes niet overeenstemmen, waarover nadere precisering wenselijk was. Ook leefden nog een groot aantal vragen van praktische aard, zoals de vraag of de gegevens ook in een bijlage mogen worden vermeld. De VREG stelde voor dat de gegevens ook op een bijlage bij de factuur vermeld mogen worden mits op de factuur zelf een duidelijke verwijzing naar deze bijlage gebeurt. Ook mogen de verbruiksgegevens voor grote afnemers langs elektronische weg ter beschikking worden gesteld, mits dit op een voldoende beveiligde manier gebeurt.

Het grootste probleem betreffende de vermelding van de oorspronggegevens van de elektriciteit (artikel 11) ligt bij de leveranciers die hun elektriciteit aankopen op de beurs of via traders, zodat zij niet over de nodige oorspronggegevens beschikken. Eind 2002 werden daarom de eerste contacten gelegd met Amsterdam Power Exchange of APX, een Elektriciteitsbeurs, om na te gaan of zij in staat zijn oorspronggegevens te bezorgen.

In de loop van 2003 heeft de VREG aan de marktpartijen gevraagd aan te tonen dat de verplichte vermeldingen correct waren opgenomen in de door hen verstuurd facturen.

Uit het onderzoek van de voorgelegde gegevens bleek dat vijf marktpartijen zich niet hielden aan de verplichtingen opgenomen in de artikelen 10 en 11 van het REG-Besluit. Onder meer volgende inbreuken werden vastgesteld: het niet overmaken van een voorbeeldfactuur aan de VREG, weergeven van maandverbruiken in plaats van jaarverbruiken, opsplitsing van de jaarverbruiken per meter (dag/nacht) in plaats van het totale verbruik te vermelden en het niet volgen van de wettelijke voorziene opdeling in de oorsprong van energie (hernieuwbare energiebronnen, kwalitatieve warmtekrachtinstallaties, fossiele brandstoffen, nucleaire centrales of onbekend).

De vijf desbetreffende marktpartijen werden door de VREG in gebreke gesteld. Na die ingebrekestelling, hebben zij zich in regel gesteld of hebben zij argumenten gegeven waarom ze niet aan de verplichtingen konden voldoen.

Als gevolg daarvan heeft de VREG de procedure tot het opleggen van een administratieve geldboete in alle vijf gevallen uiteindelijk stopgezet.

Het grootste probleem betreffende de vermelding van de oorsprong van de elektriciteit ligt thans nog steeds bij de leveranciers die hun elektriciteit aankopen op de beurs of via traders, zodat zij niet over oorspronggegevens beschikken. APX heeft intussen een eerste model voorgesteld aan de VREG dat echter nog niet geïmplementeerd werd. Voorlopig moet de VREG dus nog akkoord gaan met het catalogeren van de op de beurs aangekochte elektriciteit onder de categorie 'oorsprong onbekend'. In 2003 dienden de leveranciers en netbeheerders, in hun hoedanigheid als leverancier aan gebonden afnemers, voor de eerste keer het verplichte rapport in over de oorsprong van de in 2002 geleverde energie. Naast de opdeling volgens de vijf categorieën van het besluit, werd ook een beknopte berekeningswijze van de opgegeven energiemix gevraagd. De ingediende rapporten werden, samen met een eerste inhoudelijke beoordeling, op 20 maart 2003 overgemaakt aan de afdeling Natuurlijke Rijkdommen en Energie van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap (ANRE). In de begeleidende brief werd het voorstel gelanceerd om voor de rapportering 2004 in gezamenlijk overleg een modelformulier op te stellen. Via een wijziging van het REG-Besluit op 26 september 2003 kreeg de VREG de uitdrukkelijke opdracht om de betrouwbaarheid van de gerapporteerde gegevens met betrekking tot de herkomst van de geleverde stroom te controleren. Dit zal een belangrijk aandachtspunt worden voor de komende jaren. De VREG heeft erop gewezen dat zij dergelijke betrouwbaarheid niet kan garanderen. Zolang er geen uniform Europees systeem van garanties van oorsprong voor alle vormen van elektriciteit bestaat, is het voor haar onmogelijk om voor iedere leverancier te onderzoeken of de informatie over de oorsprong van diens energie betrouwbaar is.

VERPLICHTE REG-ACTIVITEITEN VOOR DE DISTRIBUTIENETBEHEERDERS

Artikel 2 van het REG-Besluit verplicht de netbeheerders om een zekere besparing te realiseren bij hun afnemers door het aanbieden van een programma met financiële tegemoetkomingen voor investeringen in rationeel energiegebruik en hernieuwbare energiebronnen. De hoeveelheden energie die de netbeheerder jaarlijks moet besparen worden bepaald door het REG-Besluit.

Zo werd in 2004 bijvoorbeeld door de netbeheerders een bon verspreid onder de afnemers, die men in de periode 2004-2005 gratis kan gaan omruilen tegen een spaarlamp of een spaardouchekop. Dit was niet zomaar een daad van vrijgevigheid in hoofde van de distributienetbeheerders, doch was de uitvoering van een verplichting die hen werd opgelegd door artikel 2 van het REG-Besluit. Ook in de toekomst zal men nog zo een aantal bonnen in de bus mogen verwachten...